FRAGMENTA VETVSTISSIMORVM autorũ, ſummo ſtudio ac diligentia nunc recognita.

MYRSILI LESBII

DE ORIGINE ITALIAE ET, Tyrrhenorum Lib. I

M. Porcij Catonis Originum Lib. I

Archilochi de Temporibus Lib. I

Beroſi Babylonij Antiquitatum Lib. V

Manethonis ſacerdotis Aegyptiorum de Regibus Aegyptiorum Lib. I

Metaſthenis Perſæ Annalium Perſicorũ Lib. I

Xenophontis de Aequiuocis Lib. I

Q. Fabij Pictoris de Aureo ſeculo, & origine urbis Romæ Lib. II

C. Sempronij de Diuiſione Italiæ Lib. I

Sex. Iulij Frontini V. C. de Aquæductibus urbis Romæ Lib. II

BASILEAE, APVD [redacted]. ANNO M. D. XXX.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

BIBL. DOM. PROF. ROM. IHS

[redacted] LECTORI S.

FRagmenta quædã oppido erudita, & ex altiſſima uetuſtate deprompta ſuſcepimus excudenda, humaniſſime lector. Cuius equidem conſilij nobis fuit & autor & impulſor Io. Sichardus, exiſtimans fore ut à te gratiam iniremus eam, quam debẽt qui iuuandis rectis ſtudijs operã ſuã nauant. Annixi aũt ſumus quantum per rei tum difficultatem, tum temporis longinquitatem licuit, ut quàm emendatiſſima in manus tuas uenirent: quamuis in Frontino id peiuſcule ſucceſſerit, adeò ut ne quidem nobis ipſi ſatisfecerimus, id tamen quod mirum nõ eſt in autore tam deprauato, nullo nobis freto exemplo uetuſtiore, ut ſi iam ipſe reuiuiſcat, ſit Delium natatorẽ habiturus in uotis. In alijs uidemur nobis officio noſtro probe functi, quod tu demum iudicabis factum, ſi quantum uetuſtatis, eruditionis, rerum reconditarum hic libellus cõtineat, agnoueris: Nec enim hi ſumus, qui noſtra immodice laudando cuiq; palpum obtrudere uelimus, perſuaſum habentes tum demum quidq; recte prolixeq; laudari, ſi eorum ſuffragijs, quibus labor ſudatus eſt, probetur. Vale.

EORVM QVAE HOC HISTORIARVM
libello continentur, index.

ABorigenes. 9
Aegyptus rex. 38
Aemathia à quo dicta. 25
Aeneæ aduētus in Italiā. 41
Aetatis curriculum apud alios aliter initur. 45
Agricultura quando inuenta. 29
Alpium diuiſio. 55
Alſietina aqua inſalubris. 66
Altadas rex Babyl. 34
Anio uetus. 62
Anio nouus. 67
Anni diuerſitas. 45
Apenninus mons. 12
Apennini diuiſio. 15
Appia aqua quando deriuata ſit in urbem & à quo. 61
Aquæ ducendæ ius penes quos fuerit. 88
Aralius Babyl. rex. 30
Arbaces Medorū rex. 43
Arcadia ab Arcado dicta. 25
Arcus neroniani. 69
Argiletum ubi & unde dictum. 15
Arius Babyl. rex. 30
Armatrites Babyl. rex. 32
Aſcades rex Babyl. 37
Aſcanius Latinorū rex. 41
Aſſyrij unde dicti. 45
Angerona dea ſilentij. 58
Auguſta aqua. 66
Aurea ſecula unde dicta. fol. 48

B

Babyloniæ origo. 22
Baleus Babyl. rex. 31. & 33
Balnearum ius. 93
Belochus rex Babyl. 32
Belopares rex Aſſyrior. 39
Belus Babyl. rex. 24
Beroſi hiſtoria quid contineat. 38
Betica unde dicta. 32
Bononia unde dicta. 7

C

Cadmus apud Sydonem regnat. 39
Cadmi quot fuerint. 47
Caduca aqua. 88
Calix quantum capiat. 74
Capitolium. 13
Capua à quibus condita. 57
Celtiberorum origo. 23
Ciuile primum bellū quando. 37
Claudia aqua. 66

Cœli

Cœli quare dicti ſint nonnulli. 45
Cœlius Rufus ſcriptor. 82
Cœlius mons Romæ unde dictus. 52
Crabra aqua. 65
D
Danaus rex Aegyptiorum. 38
Dardanus Aegyptiorum rex. 38
Ductuum aquarum altitudines. 68
E
Enianum urbs. 11
Erichthonius rex Troianorum. 39
Exquilinus mons. 9
F
Faunius Aboriginum rex. 40
Fiſtulæ ſolutæ. 95
Francus Hectoris filius Celtarum rex. 41
G
Gallia togata. 8
Græcia magna. 8
Græcorũ in mentiendo impudentia. 4
H
Hadriaticum mare. 7
Harmonia uxor Cadmi. 40
Hercules Typhonem ſuſtulit. 34
Herculis nomen cuiuſmodi. 10
Hercules quare appellati ſint. 45
Herculaneus riuus. 67
Hetruſci unde dicti ſint. 3
Hiberi unde dicti. 28
Hiſtoricorum leges. 42
Homeri octo fuerunt. 14. & 46
I
Ianus Vaticanus dictus fuit. 5
Ianus ſacrificiorũ ritus docuit. 49
Ianuæ à Iano dictæ. 49
Ilus rex Troianorum. 40
Inundationes aquarũ quot fuerint. 47
Ioues qui ſint dicti, & quam ob cauſam. 45
Iſis quæ ſit. 28
Italia pleraq; mutuata eſt ab Hetruſcis. 3
Italiæ origo. 4
Italiæ multa nomina. 5
Italiæ diuiſio. 6. & 54
Italiæ tranſalpinæ diuiſio. 57
Italiæ imperiũ penes quos fuerit. 47
Italiam qui incoluerint. 1

Iulia aqua. 64
Iunones quæ dictæ ſint. 45

L

Laomedon rex Troianorum. 40
Larius lacus. 8
Latinus rex Aboriginum. fol. 41
Latinus Syluius rex Latinorum. 41
Lemannus rex Celtarũ. 40
Liguria quæ pars Italiæ dicatur. 55
Luca urbs unde nomen inuenerit. 11
Lydi populi unde dicti. 2

M

Macedonia unde dicta. 33
Mæoniæ urbes. 1
Mæones unde dicti. 24
Mamelus rex Babyl. 36
Mamithus rex Babyl. 35
Mancaleus rex Babyl. 35
Maſſagetas quis propagarit. 24
Marſi. 8
Martia aqua. 63
Mediolanum. 7
Metaſthenes hiſtoricus ꝙ tempore floruerit. 44
Mezentius rex Thuſcorum. 41
Mnaſeas Phœnix hiſtoricus. 14
Moſeas antiquiſſimus hiſtoricus. 14
Mundi origo. 4

N

Ninus rex Babyl. 26
Nini plures fuerũt. 46
Noas Rituales libros reliquit. 1
Nouaria. 7
Nymbrotus. 21

O

Octauianus ſpecus. 70
Oenos urbs gygantum. 16
Oenotrius Arcas. 1
Ogyges plures fuerunt. 46
Olanum. 7
Oletare quid ſignificet. 89
Olympus ꝗd ſignificet. 46

P

Padus. 7
Palatinus mons. 13
Pallas Tritonia quare dicta. (28
Perſarum reges. 43
Pharao Menophis Aegyptiorum rex. 39
Phoronæi quot fuerint. 45
Piceni. 8
Picus rex Aboriginum. 40
Piſa urbs à quo condita. 11
Precutij. 8

Prothei

Prothei plures fuerunt. 47

Q

Quirinalis mons. 13

R

Regna præcipua mundi quæ. 17
Rheæ quæ dictæ. 45
Rhetij unde dicti. 6
Roma. 9
Romæ ueteris nomina. 53
Romani à Romo. 39
Romani uernæ ſunt Thuſcorum. 52

S

Sabini. 12
Sagi. 12
Sagæ nomen quid ſonet. 19
Salinæ. 62
Sarmatæ à Thuyſcone conditi. 24
Saturnos quos dixerint ueteres. 45
Scythæ omnium ſunt antiquiſſimi. 4
Semiramis regina Babyl. 28
Senegallia. 7
Sicania unde dicta. 32
Soranus proditi nominis urbis Romæ pœnã luit. 58
Sparetus rex Babyl. 36
Spherus rex Babyl. 36
Syluius rex Latinorum. 41

T

Tarpeius mons. 13
Tepula aqua. 64
Thuſcus uicus Romæ. 53
Thuſcorum dij qui ſint. 3
Torebi in Aſia unde dicti. 2
Troiæ euerſio quo anno. 41
Troiani reges. 14
Tutela ductuũ aquarũ. 96
Typhon gygas. 33
Tyrrheni delphini quare dicti. 2
Tyrrhenorum origo. 1
Tyrum quis extruxerit. 25

V

Vellia altera palatini pars. 13
Venetia. 6
Veſta dea quæ ſit. 29
Virgo aqua. 65
Volaterræ. 11
Vortumnus deus. 29

X

Xanthus hiſtoricus Lydus. 2

Z

Zameis rex Babyl. 29
Zoroaſtes quis fuerit. 20

MYRSILI LESBII

DE ORIGINE ITALIAE ET TYRRHENORVM LIBER.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ITaliam coluere Græci, Arcades, Veneti, Ligures, Ardeates, Rutuli, Siculi, Pelaſgi, Iapyges, Lacedæmones, Salētini, Pelij, Oeniani, Achæi, Oropitæ, Pylij, Piſi, & eiuſcemodi. Horū primus Oenotrius Arcas cum Peucino fratre colonias trāſportauit, ubi habitabāt tunc dicti Auſones, ubi nūc Oenotria regio eſt è regione Peucinorū. Hæc fertur prima colonia ex Græcis, paulominus quindecim ætatibus ante ruinas Troiæ.

Tyrrhenis originem quidem ſuſpicantur fuiſſe à Lydis. Exiſtimant enim Aty regi Mæoniæ, prognato Hercule & uirgine Omphale, filia Iardanæ reginæ Mæonū fuiſſe geminos Lydum & Tyrrhenum, cum regnū neq; duos caperet, & neque terræ ſterilitas ingentem multitudinem pateretur, ſorte Atys iacta Lydum ſucceſſorem deſignauit, Tyrrhenū uero cum maiore parte populi ad quærendas nouas ſedes foras abire iuſſit. Is in ſeptentrionalem Tiberis partem ueniens, eiusq; totam medietatem à fontibus uſq; ad locum ubi erat priſcis Vmbris habitatio tenuit, & cum eis conſedit & cohabitauit, & urbes dictas hactenus Mæonias & Tyrrhenias ædificauit. Sed hi aperta mendacia fingunt: nam de gentis antiquitate & origine magis creditur ipſi genti atq; uicinis, quàm remotis & externis. Magis igitur creditur ipſis Lydis & Tyrrhenis, atq; his uicinis Romanis, & qui conſentiūt in eorum patria hiſtoria & origine, q; quibuſuis alijs quamuis aliâs eruditiſſimis. Cæterum quæcunq; hi patrij hiſto-

Tyrrhenorum origo.

Mæoniæ urbes.

rici dicũt, aduerſantur ſupradictæ traditioni de Tyrrheno Mæone. Etenim Xanthus Lydus in patria hiſtoria, nullum Tyrrhenum Atym fuiſſe ſcribit, ſed geminos Lydũ & Torebum, à quibus Lydos & Torebos in Aſia populos eſſe tradit: in nullo penitus differentes, niſi quadã prolatione, & quidem parua, ut Dores & Attici. Quis ergo ex Lydis hiſtoricis Tyrrhenum filium Atyos & fratrem Lydij miſit in primam medietatem Tiberis, ubi antiquiſſimis Vmbris fuit priſca habitatio? Quum etiam quod tradit de bello Pelaſgico Xanthus, aſſerit Pelaſgos antiquiores Aty aggreſſos bello Thuſciam, quæ quondam Vmbria dicta eſt, occupaſſe †Crotonem, inde Tiberinam regionem inuadẽtes etiam ipſam Tyrrhenam cepiſſe, & cum Tyrrhenis cohabitaſſe, & ab eis plurimã militarem peritiam didiciſſe, præcipue nauticam, qua tunc toti orbi erant admirabiles. De quibus fabulantur Græci, quod in Delphinos uerſi ſint, qui nauibus alludunt, & his ſocij fiunt. Re enĩ uera tunc Delphini ob piraticam ſimul & dominium maris dicebantur; erant enim claſſe potentes, & undiq; colonias tranſportabant. Argumẽto ſunt qui Tyrrheni dicũtur in inſulis Atticis, & faucibus Thraciæ. Nanque Tyrrhena ſimul lingua, & cum quibus habitant loquuntur, & eoſdem deos ut Tyrrheni colunt, & iiſdem literis utuntur. Quare non poſſunt dici ab aliquo Atyos filio, qui ante Atym Pelaſgumq; regem inueniuntur dicti Tyrrheni, & multarum coloniarum autores eodem nomine atq; ritu ante Atym præſcriptarũ. Hæc à Lydis didicimus. Nunc quid de ſe Tyrrheni dicant eſt inferendum. Primum rident ſe ab aliquo aduena denominatos, qui ſe ſolos indigenas in Italia exiſtimãt, atq; à uetuſtiſſimi dei ſui, quem Ianum Vadymona uocant, filio Razenua nominãt. Tetrapolim quoq; ſuam Hetruriã, eiusq;

Xanthus hiſtoricus.

† Taraconem Strabo nominat lib. v.

Tyrrheni Delphini dicti.

Tyrrheni indigenæ.

partem

partem Bolturſenam, Vetuloniam, Thuſſam: & Harba num cognomine Calumbum à lyco nuncupant: eam'q́ à ſuo deo aureo ſeculo mox poſt inundationem terrarũ, nedũ ante Atym conditam aſſerunt. Nã & ab inundatio= ne ipſa ſuum agrum ſua patria lingua uocant Salcombro nem, ubi primum geniti Vmbri. Producunt quoq́ ſuæ uetuſtatis ueſtigia multa, ut deos, ritus, mores, literas, le= ges. Quæ profecto omnia congruunt his quæ probatio= res Græci hiſtorici tradunt. Scribunt enim ſolos Tyr= rhenos in Italia uetuſtiſſimos eſſe, qui neq́ ab alijs pende ant origine, neque ut cæteri cõuenæ & aduenæ, ſed pro= pria regione eſſe oriundos: quandoquidem uetuſtiſſimis differant dijs & moribus nedum ab alijs Italiæ populis, ed etiam à uicinis Crotonienſibus & Peruſinis à fronte, & à proximis Phaliſcis à tergo, quos inter medij iacent. Nam cunctis Thuſcis dij deæ'que ſunt Iupiter & Iuno: *Thuſcorũ dij.* Soli Tyrrheni colunt Ianum & Veſtam, quos lingua ſua uocant Ianib Vadymona, & Labith Horchiam. Ipſi quoque Romani fatentur Hetruſcos eſſe uetuſtiſſimos, & aureo ſeculo natos, à quibus aras, ritus, diuinationes, *Italia multa* colonias & diſciplinas habuit priſca Italia, initio ſumpto *eſt ab Hetru=* à prima eorum tetrapoli dicta Hetruria, à qua illos Ro= *ſcis mutuata.* mani Hetruſcos cognominãt. Nõ eſt igitur aduerſarijs ul *Hetruſci unde.* la uia, qua probẽt eos Tyrrhenos à filio Atyos habere uel nomen, uel originẽ: ſed id nomẽ deſumpſiſſe à Turſibus. Quod ſi etiam ad hos uenit Torebus filius Atyos, utique non ab eo aduena nominati ſunt Tyrrheni indigenæ, ſed ecõtrario ab eis Torebus fuit cognominatus, Tyrrhenus à Græcis. Igitur etſi totam Italiam coluerint Græci, ut no ſtri tradunt, ex ipſis tamen Lydis & Tyrrhenis uicinisq́ Romanis falſa eſſe oſtendimus, quæ contraria his de Tyr rhenis multi, ut diximus, conſcripſerunt.

M. PORTII CATONIS EX LIBRIS ORIGINVM FRAGMENTA.

Græcorũ impudentia.

GRæci tam impudẽti iactantia iam effundũtur, ut quoniã his dudũ nemo reſponderit, ideo libere à ſe ortam Italiã, et eandem ſpuriam ſimul & ſpurcã atq; nouitiã nullo certo autore aut ratione, ſed per ſolam inſaniã fabulẽtur. Quam ob rem nunc ut cæteris Latinis uiam faciam, quæcunq; memoria prodita gentibus Italiæ ſunt, & nunc Romano imperio ſubditis, Dijs uolentibus ſcribere inſtituo.

ITaliæ ſplendidiſſima origo fuit cum tempore, tum origine gentis. Cœpit eñ aureo ſeculo ſub principibus dijs Iano, Cameſe, Saturno, gẽte Phœnice & Saga: quæ poſt inundationem terrarum per orbem prima colonias miſit. Et de mundi quidem origine autores non paria ſentiunt. Nam Chaldæi ſibi ſempiternitatem perſuadent. Phœnicibus uero ac Sagis magis placet origo. Inter utroſque conuenit, ante Ninum circiter annis L & CC, quibus durauit aureum ſeculum, terras fuiſſe inundatas, & in Scythia Saga renatum mortale genus. Siue enim ab æterno mundum exiſtimes, & ignis principio cuncta tenuerit, & ſenſim in ſua loca elementa coëuntia homines produxerint; ſiue ut fertur ante aureũ ſeculũ terras ſubrutas inundatio poſſederit, & exiccata humo apparuerint homines, equidem principatus originis ſemper Scythis tribuitur, à quibus auctis colonias per orbem miſſas ferunt. Et ex his ueniſſe Ianum, cum Dyrim & Gallis proge-

Mundi origo.

Scythæ antiquiſſimi.

progenitoribus Vmbrorū, ratecꝙ cum colonis per Tibe rim uectum, ad læuum Tiberis Hetruriā tenuiſſe locum, ubi colonias in continente primū expoſuit, & ipſum deū ſimul Vaticanum habitum dictumcꝙ fuiſſe. Et regionem Vaticanam, id eſt, uagicanam dictā, quod ibi Ianus quaſi in cunis natam primumcꝙ uagientem Italiam exceperit. Inde cum colonis à Vaticano progreſſum, in tractu Vm briæ fundaſſe regiam, & fano Olympū foſſamcꝙ ſacraſſe, & auguſtalem Tyrrhenam non longe à regia dicaſſe: ubi ad ſalutandū regem XII. coloniæ nonis lunaribus cōue nirent. Inde duodenis colonijs faſces ad continendos ru des ſcribunt, ſingulo prætoriano lictori quatuor & uigin ti armatis ingenuis diſtributis. Eas poſuit colonias ad ri pas quidem Tiberinas Ianiculū, & Atyn Ianum: ad ripas Arni totidem, Pheſulas, & itidem Atyn Ianum. Ad littus Hetruſcum quatuor, Pheregenen, Volcen, Volaterram, Cariaram, quæ & latine Luna. In mediterraneis quatuor, Ogygianum, Aretium, Ruſellas, Volſinium. Paulopoſt dextrum Tiberis latus regulis ſuis permiſit Cameſi, à quo Cameſenæ duæ, & Saturno, à quo Saturnia olim, quod nunc Capitoliū, & ab ea late Saturnia terra. Hæc prima fuit aurea illa ætate & quidem auguſtiſſima origo Italiæ. *Ianus Vaticanus.*

Italia complura à dijs & ducibus ſortita fuit nomina: à Iano quidem Ianicula, quem quidam Oenotriū dictum exiſtimant, quia inuenit uinum & far. Cameſena à Came ſe, & à Saturno Saturnia: Saleombrona quocꝙ à gentili bus. Durauit Saturniæ nomē totidem fermè annis quot ante aurea ætas, uſcꝙ ad Apim deorum Italiæ ultimū, ut Antiochus Syracuſanus ſcribit, à quo Apennina, quam Taurinam idem interpretatur. Etſi Græci de more quidā à bobus Herculis: uel quod opimos gignat Italia, ut ait Hellanicus; aut à Vitulo egreſſo, ut Herodotus: uel qui *Italiæ nomina.*

dam Græci boues uocãt ἰτάλους, ut fabulatur Timæus, dictã exiſtiment. Inde à duobus fratribus, altero Heſperia, altero Italia poſtremum nomẽ retinuit. His nominibus principio nũcupata fuit Italia circa Tiberim, ut qui inter omnes Italiæ amnes in omniũ deorum & principum tutela eſſet, atq; imperij totius ex his cõmunis ſedes: à quo in principio & origine ipſa Italiæ Albula nomen à Ianigenis habuit. Diuiditur autem in Apenninos montes, & ciſapenninã & tranſapenninam Italiam. *Italiæ diuiſio.* Alpes omnes Italiæ colonias fuiſſe Thuſcorum incolæ aſſerunt, & ab ipſis uel ducibus, uel capitibus originum nomina gentibus & locis indita: ut Rhetij à Rheto rege Lydorum: & *Rhetij.* Veronenſes, à Verona colonia Thuſca: Comenſes à Coma: Rhegij à Rhegio: Volturreni, à quibus uallis Volturrena: & Oſci, à quibus Oſcela. Hiſtria quoque à duce miſſo à Iano nomen retinet. At Græcorũ quidam ſcribũt dictũ ab Iſtro amne cognomĩe Danubio, cui Danæ gentes acolæ nomẽ impreſſere, fabulanturq; ramum ex eo in Hiſtriã effluere, inq; Hadriaticũ mergi. Fingunt alij Argonauim n Hiſtriam primum ab Iſtro è montibus humeris uectam, & in Hadriaticum demiſſam. Videlicet tanta eſt in mentiendo Græcorum uanitas ſimul & leuitas, ut ab Iſtri oſtijs ad eius fontes per immenſa gentium ſpatia tranſuolarint, & amnes etiam obſtantes tranarint, & *Græcorum leuitas.* humeris ea cõuecta cõnauigarint, ut etiam in Italia mentiendi ſibi loca inuenerint. Neſcio Argonaui ne Græci aquas, an Argonauis humeris montes nauigarit.

VEnetia eſt omnis ora circum ſinum maris poſt Hiſtriam uſq; oſtia Padi. Quibuſdam placet à Tylauento illos exordiri. Nam Tauriſanos Perſæ gentem ab Api duce conditam aſſerunt. Venetis cunctis prima origo phaëtontea eſt, quæ Græcis occaſionem mẽtiendi de

phaëtonte

phaetonte & Eridano præbuit. Poſterius mixta his nobilis ſtirps Troiana, à qbus Patauiũ ſuo cõditore inclytũ.

Omnia ſub Alpibus tranſpadana loca priſci conuenæ Thuſci miſſis colonijs tenuere, ab hisq́; multa loca nomina retinent. Plura deleuerũt Galli, qui primi Arunte Cluſino duce alpes tranſcenderunt, & ſenſim ab omni Gallia ciſalpina Hetruriã pepulere, ab his'q́; nomen ſortita retinet Gallia ciſalpina, qua Mantua ſuo cõditore Ocno Bianoro eſt Thuſcorũ rege illuſtris. Penetrauere trans alpes Boij, Senones, Inſubres, & aliæ Galliæ trãſalpinæ gẽtes. Gallia ciſpadana olim Bianora à uictore Ocno, poſtea Felſina dicta uſq; Rauennã, nũc Gallia Aurelia & Aemilia à Romanis ducibus nomen habet. Princeps metropolis Felſina primũ à rege Thuſco conditore, inde à ſucceſſore Bono Thuſcanienſi Bononia dicta. *Bononia.* Spiretũ Padi oſtiũ à Pelaſgis cõditoribus Spira dictum, & à Diomede inſtauratũ. Nouaria ante ab Herculis Aegyptij nomine *Nouaria.* Libya; & à cognomine Aria Aegyptio uocabulo Leonina; ſed à Liguribus inſtaurata, Nouaria dicta eſt. Olanum *Olanum.* ante ab Thuſcorũ duce, qui cum Oropijs colonis ibi primus inſedit, quorum origo incerta uti Comi, Bergomi, Lycinophori, & aliquot circa populorũ: inde ab Inſubrium principe nomine Medo adaucta, Mediolanum *Mediolanũ.* nomen ſeruat. Padus ante à duce Coloniarũ Eridanus, *Padus.* ſed à profunditate Botigon ab Hetruſcis, & Botigum à Liguribus, & à circa arbore Picea, Gallice Padus nuncupatur. Poſt Padi oſtia Rauenna, ſabina ſtirps. Interijt Saga oppidum Hetruſcorũ, uti & Atria, à quo mare Atriaticum, *Hadriaticum mare.* quod nunc Hadriaticum. Gallia flaminia à Rauenna ad Ariminum à comitibus Herculis conditum, à quo cognominatur. Ab eo ad Anconam Senegallia à Senonibus dicta pulſis Hetruſcis, nũc Gallia Togata. Anco

Gallia Togata. Piceni. Marſi. Precutij. Larius lacus.

na prius Picena uocabulo Hetruſco ſimul & Aboriginū dicta. Galliam Togatam primi coluere Liburni & Siculi, quos pepulere Vmbri. Hos Hetruſci trecētis & amplius eorū ualidiſſimis oppidis iuſti more belli expugnatis, eos tandem uicere Galli. Piceni lingua Hetruſca genus ſacrum dicitur, orti à Sabinis. A Picenis Garganum montem alijs & alijs temporibus diuerſæ gentes tenuere. Marſi, à duce Lydorum, in quibus Aſculū. Precutij, in quibus Hadria ſiue Atria. Veſtini, in quibus Amiterni. Marucini & Peligni, in qbus Curſellū, Orton & Sulmo. Ferentani primum à Liburnis & Dalmatis, inde his pulſis à Thuſcis orti, quorum lingua Larinum metropolim uocauerunt, id eſt nobilem principem: Laronem eñ Hetruſci & Larunem & Arunem uocant nobilem principem. Inde in tranſpadana Larium lacum, & in Thuſcia Larones amnes, & Arunes coloniæ, & uiri Arunes, q̃s Thuſci ſecūda declinatione, Romani & Græci ſicut Atlas tertia declinant & proferunt Aruntes. A Gargano ad Brunduſium, coluere Celij, Daunij, inde Apuli, Boij, in quibus Arpe, Canuſium, Bararium. Sub his Apenninus ex tranſuerſo diuidit in duo fines Italiæ quos inter Tarētinus ſinus iacet, circum'q; ipſum undiq; magna Græcia. Ad orientem uero magnæ Græciæ pars eſt Oenotria Arcadum, & Calabri, prius Auſones; ad quos Græca uerboſitas fert ueniſſe primā Græcorum claſſem annis fermè quadringentis ante ruinas Troiæ: cū Oenotrium ducem Arcadum poſt Troiam conditam adnauigaſſe in Calabriam tradat Antiochus Syracuſanus, & circa oram maritimam poſuiſſe colonias. Et ut parcius mentiantur Græci, ab eo quondā dictam Italiam Oenotriam ſcribunt: cum ab initio Italiæ à uetuſtiſſimo rege Sabinorum & Hetruſcorum, penes quem erat imperium, id nomen ſor

men ſortita fuerit. A Leucopetra ad Sarnũ amnem uicinum Neapoli tenuere diuerſi populi, Vmbri, Itali, Samnites, Siculi, Peucini, Picentini, & Hetruſci; quorũ urbes ſunt Cluſium, Pæſtũ, Elea, nunc Velia. Inter amnem Vulturnũ & montes Apennini Sabelli ſunt, proles Sabinorum, ut nomen eſt argumento, à Latinis Samnites, à Græcis Saunites appellati.

A Tiberi ad Sarnum incoluere primi Aborigines, proles Vmbrorum. Princeps his urbs uetuſtiſſima Camerena à Cameſe cõdita, non procul ubi poſtea Alba. Thuſci his admixti. Oſci, qui nunc Capuani. Voloſci, quos uocamus Volſcos, quibus metropolis fuit Anxur, nunc Taracina, Stabia, Antini, Hortenſes, Longhani, Oſcori, Macrani, Nuetini, latine Grauiſcæ, Picenti, Sorani, Ferentinates, Freginates, Sangnini, Tuſculani, Cortinenſes, Vrſentini, Volcentani.

Roma principio ſui paſcua bobus erat. Circũ Tiberim ſeptem rupes ſibi perpetuæ in Hernico ſuccedentes, cauis paruis diſtinctæ erant, ſub quibus alueũ Tiberis quandoq; egreſſus paludes in planiciem rupibus ſubſidentem inferebat. Saturnus primus incoluit Capitolium, Italus Auentinũ, Roma palatium, Cœlius cum Thuſcis Cœliũ & Viminalem, Romulus palatiũ, in quo quadratam Romam condidit, etiam Exquilinum tenuit ab Excubijs dictum, quas illi Lucumo dedit more Thuſco duodecim lictorum, id eſt, trecentorum armatorum ad cuſtodiam corporis ſimul & dignitatem; quia Tacius non erat ſine ſuſpitione infidæ ſocietatis.

Roma.

Exquilinus mons.

Hetruria, olim Italiæ princeps, ab eorum metropoli regia ſic cognominata, à Tiberi in Macrã diffunditur. Gens prima illorum maritima Ligurum, dicta à filio phactontis Ligure, quem montani Ligures Pheriton nuncupant.

Poſt Tiberina oſtia. Pheregene primum Hetruriæ oppidum in uicino littore, dictũ à Genio Iano, qui primus ibi colonias poſuit: et à Pheritone, id eſt, Phaëtõte, qui colonias adiecit, uti in Liguria montana, ubi à Genij colonijs Genua oppidum: & ab adiectis Pheretianis ibidem colonis amni proximo & regioni Pheretianæ nomẽ reliquit. Primus omnium græcorum Phaëton ex Attica ſoluens, cũ Ligure filio, multis ætatibus et ſeculis ante Oenotriũ Arcadem colonias adiecit Italico littori, ab oſtijs Tiberinis uſq; ad Nicæam Maſſilienſium: & in medio portum Ligurnum à filio nuncupans, ultro citroq; littus omne Liguriam dixit. Verum Hetruſci, & eos ſecuti Romani ab oſtijs Tiberinis Hetruſcũ uocauerunt uſq; ad caput Hetruriæ. Inde Populonium, ab urbe metropoli Popium, romane Puppiũ. Poſtremo à Ligurno portu ad Macrã, ad cuius fontes eſt Apua oppidũ, Apuanos Ligures uocant: Montanos uero omnes Ligures qui à Macra in Nicæam effundunt. In mõtanis Liguribus ſunt portus Herculis Aegyptij. Nam Libarnum in his eſt à nomine ſimul & cognomine illius. Græci ubicunq; nomen Herculis audiunt, putant eſſe ſuũ, à nomine ſumentes argumentũ, cũ tamen ille neq; nomine Libyus: à quo deuicti Libyi: ſed Alcæus dictus ſit: neq; dictio Hercules ſit græca, ſed ægyptia: nã illi Heraclio, id eſt, Iunonis gloria, cognomẽ fuit.

Hercules.

Gens prima Hetruriæ maritima eſt. Oppida in his Pheregene, Alſium, Agylla, quæ & Cære, à Pelaſgis condita: Pyrgus, Grauiſ. e, ab aëre dictũ: Coſe, Volce, Telamon, ab Argonautarum principe, cum in Hetruriam ad Lucumones profectus Hercules Alcæus lacum Ciminiũ effecit, & puella Faula ſubrepta ex Fano ad Euandrum perrexit. Vmbro fluuius limes & tractus Vmbrorum, caput Hetruriæ, limes Hetruſcorum, Populonium nauium &

claſſis.

claſſis Hetruſcorum olim princeps. Volaterræ & uada eius. Piſa condita à Pyſis alpheis pelaſgis. Luca illuſtris Lucio Lucumone rege Thuſcorum. Lucus & montes Feroniani. Luna, Cariara ab Hetruſcis dicta, à Græcis σελήνης. Apua in tranſitu Apennini ad fontes Macræ; unde Apuani Ligures ab Arno ad Macram. *Piſa.* *Luca.*

A Tiberi ad Ciminia iuga ſecunda gens Thuſciæ eſt, cognomine à Thuſcis. Larteniana, id eſt, metropolis Eniana. Lartem enim ſummum regum uocant. Enianum uero urbs in ea ab Enetanis Pelaſgis cõdita, quam Veij Hetruſci pulſis Pelaſgis ampliatam à principatu prouinciæ ſimul & cõditoribus priſcis Lartenianum, Romani uero à genere populi Veiens uocauerunt. Oppida in his ſunt Sabum in Sabatia à Sabo conditum: Larteniarũ, cognomine Veiens, Nepeta, Soracte, Phaliſcorum mons Apollini ſacer: Phaliſcanum, Feſcennium, Vmbricum, à priſcis Vmbris dictum Flauianum, Arcennum, Mœſium à quo ſylua Mœſia, Ruſellum, Aræ Mutiæ, Sutrium, à Pelaſgis conditum, ab inſigni grano dictum, romana ſocietate inclytũ: Capina, à qua Capinates, Lacus Ciminius, & Troitum Phaliſcorum, finitimum Hetruſcis. *Enianum.*

Gens tertia Thuſciæ tranſciminia à Ciminijs diffunditur ad Piſtorium. In his Volturrena ſub radicibus Ciminijs iacens, cognomine Hetruria: à qua tres gentes Hetruriæ appellantur Hetruſci, ut à communi metropoli, & ager Hetruſcus antea Vmbronus dictus, ubi Vmbri orti. In eo agro Ferentia, Troſſolum, Mœonia Mœonum, Tyrrhena, Volturna, ſub Volturrena, Aruntes ueteres, cognomine Camillarij: Longius Blere Oleana, Tuſſa Nana, Lartes oppidũ, Salembrona, Cort Noſſa, Cort Enebra, mons Coriti in iugis Ciminijs: è regione mons Phiſcõ, quæ & arx Iti: Volſine, Pelij, Oropite Sentinas,

Cluſium uetus à pugna ſed à duce Comerſolo: montes Tumniates, Sora, Soana, non procul Saturnia lapides à Ioue compluti in auxilium Herculis contra Ligures Hetruſcos gygantes, à filio dicti Lamones: amnis Pelia: mõs Pelius. Mons Tumnias Roſelle: Vmbro in monte Sena colonia, Phocenſes, Piſtorium, Vmbro amnis, Stellates, Fluentini, qui & Arnienſes, Cluſium nouum, unde Cluſentinus tranſitus Annibalis, Aretium: Crotona à Crotone ſocio Herculis condita.

Apenninus mons. Apenninus mons Italiã in duo ſecat, radices ſub Pennino tranſitu Annibalis in Alpibus à Nicæa ad ipſum fermè Penninũ in latitudinẽ extendũtur, & uſq; ad Macram Ligures montani incolunt: à Macra item ad fontes Tiberis ad inferum mare Thuſci; ad ſuperum Galli Aureliani & Aemiliani. A fontibus rurſus Tiberis ad Narem Vmbri inhabitant. Principio Typhernum, & in fine Ameria & Tuder ſunt. Galli omnem Vmbriam pulſis Hetruſcis occupauerunt, exceptis Typherno, Eſiſio, Hyſpello, Fulgineo, & uetuſta Veiorum prole, quam Veilumbram, id eſt, Veiam prolem antiquam Vmbram dicunt, in quibus principes ſunt Spoletum, Tuder, Meuania, et Ameria fermè noningentis annis et amplius reſtituta ante Perſicũ bellũ, à Veijs Hetruſcis antea cõdita, duce Ameroë, Atlantis Itali ex Pleiona uxore filia. A Nare porrò amne

Sabini. uſq; ad Equiculos tenent Sabini à Sabo cõditi, Sabatio Sangni gentili edito: Inde ad fontes Arni amnis Sabelli, Sabinorum proles incolunt.

Sagi. Sangni gentilem Sabi pronunciant Sabini, Sanctum Romani, Sagã Barbari, à quo & Sagi primi Thuſci, id eſt pontifices & ſacri expiatores. Ex quo patet leuitas cũ loquacitate græcanica, qua à Lacedæmonijs ortos ſcribũt Sabinos, & Græca origine à σέβομαι dictos fingũt. Sed

Roma

Roma tum rudis erat, cum relictis literis & diſciplinis Hetruſcis, mirabunda Græcas fabulas rerũ & diſciplinarum erroribus ligaretur, quas ipſi Hetruſci ſemper horruerunt; neq; ob id latinas quidem uoluerunt ſuſcipere, uſq; ad Cecinnam Volturrenum magiſtrum quadrigarum & augurum principem, patrem Menippi, & auum Menodori, quos ante illum pater eius Volturrenus, auusq; Titus, & proauus Turrenus ſemper Romanis principibus chariſſimi renuerunt, cum ad eas recipiendas urgerẽtur. Nam ipſe Turrenus patre Elbio Volturreno, & regum Hetruſcorum ultimo ad lacum Vadymonis cæſo, equidẽ ad reddendam urbem Hetruriam anno ſecũdo Olympiadis centeſimæ uigeſimæ quartæ allici potuit, ſed ad recipiendas latinas literas nunquam perſuaderi potuit.

Palatinum collem Roma Itali filia, ſed prius Palatini Aborigines tenuerunt: qui ex agro Rheatino ad paſcua ouibus quærenda illò profecti ſunt. Argumento eſt Vellia, Palatini altera pars, à uellenda lana, ante his monſtratam Hetruſcam tonſuram appellata. *Palatinus mõs.* *Vellia.*

Capitolium dictum à capite inuẽto fluente ſanguine, dum Iouini templi fundamenta iaceret princeps Tarquinus. Nam antea Tarpeius à Tarpeia ibi ſcutis Sabinorum obruta, ſed prius Saturnus uocabatur. Sub eo Ianus quadrifrons. Quirinus à uictoria Lucumonis à Quirino colle mouentis. Quirinalis à Iunone Sabinorum dea, quam illi curitim, id eſt, haſtatam Iunonem uocant. Etenim haſtam Curim & Curinam proferunt: quia his ſimul & Hetruſcis non eſt litera q. ſicut Romanis. Inde Quirites. *Capitolium.* *Tarpeius mõs* *Quirinalis mons.*

FINIS.

MNESAS Phœnix Damaſcenus libro nonageſimo ſeptimo hiſtoriarũ, aſſerit ante Ninum ferme ducentis quinquaginta annis fuiſſe inundationẽ terrarum, & quendã, cui teſtimoniũ perhibet Moſeas antiquiſſimus hiſtoricus, liberatum circa fluuium Araxim ad montes Caſpios, tumq; recenti cœlo & rudi humano genere uixiſſe auream uitam, in qua nullo ferente legem natura ipſa uiuebatur, quouſq; Ninus & Semiramis arma populis inferentes, primi uitam uitiare cœperunt humanam. Tradũt igitur Chaldæi primo & trigeſimo, atq; centeſimo ab Ogyge anno regnaſſe apud ſe Saturnum auum Nini annis ſex & quinquaginta, primumq; Babyloniæ fundamenta ieciſſe. Hunc ſecutum fuiſſe filium Belum Iouem, & rexiſſe Chaldæos & Aſſyrios annis duobus & ſexaginta: Ninum uero duobus & quinquaginta: Semiramidem duobus & quadraginta. Ea Babyloniã magnitudine indicibili extruxit. Supputantur igitur à Nino ad ſecundum

†Spareti. annum †Spheri, quo ortus eſt Deucalion, anni LI ſupra CCCC. Septingenti uero à prima inundatione nouimeſtri, à qua ad Troiam colligit Mnaſeas annos non minus octo & uiginti ſupra octingentos.

Troiani reges. Regnatum uero fuit Troiæ ſub regibus ſex: ſub Dardano quidẽ uno et triginta annis: ſub Erichthonio quinq; & ſeptuaginta: ſub Troë ſexaginta: ſub Ilo quinq; & quinquaginta: ſub Laomedonte ſex & xxx. ſub Priamo xl.

Homeri octo. Secuti ſunt anni D à captiuitate Troiæ uſq; ad uiceſimamtertiam Olympiadem, in quibus floruerunt Homeri octo. Horũ primus in annalibus Teutei regis Aſſyriorum traditur, qui uigeſimusſeptimus à Nino extitit. Hic Homerus, ut ibi tradit, fuit Smyrnæus, et præfectus eiuſdem regis paulò ante deſcenſum Heraclidarum in Pelo-

ponneſſum, anno XX Demophoontis regis Athenienſium, quando Pyrrhus in tēplo Apollinis fuit ab Oreſte interēptus. Hūc ſecutus eſt Homerus Chius, qui ut Chienſiū memoria tradit, floruit arte medicinæ anno XIX Melanthis regis Athenienſiū. Alius fuit Homerus patria Cumæus, qui, ut ipſi Cumæi perhibēt, enituit magia magis ꝙ literatura, anno XXIIII Codri regis Athenien. Quartū, ciuem ſuū prædiuitē Salaminenſes Cyprij effecerunt, arte inſtitoria inclytū, anno octauo Agaſti Athenienſis. Biennio poſt emerſit Homer. Colophonius, quē illorū annales migratione Ionica prædicāt effulſiſſe arte pictoria ſimul & ſculptili. Sextus fuit Atheniēſis, qui, ut ipſi ſcribūt, illuſtris reuocatione abolitarū legū, & nouarum latione floruit ſub Archippo. Septimum Argiui habent, Muſicæ atqꝫ geometricæ diſciplinæ præceptis admirabilē, anno decimoſeptimo Diogeneti Athenienſis.

Vltimū hunc Homerū ætas noſtra cernit, qui Olympiade XXIII & à Troiæ excidio anno D patria Mæon, Olympico certamine uictor, iudicio totius Græciæ eximius poëtarum eſt habitus, & ei ſoli ius tributū emendandi characteres, & nomina, & linguam Græcam; quæ ut ferunt, Cadmus Samothrax ferè barbara & plena ruditatis attulit ſub excidiū Troianū; cū reuerſus eſſet à fuga quā inierat ob certamē quod illi priſca uxor intulerat, propter nuptias ſupinductæ Harmoniæ. Sunt ergo nūc characteres ab Homero forma elegātiore. Nā primi barbariem quandā uetuſtā, & nō phœnicā ferebant; quia nihil phœnicū habēt, ut cernimus, ſed Galatarū & Mæonū figuras retinēt. Idem Homerus reformauit characteres, & grāmaticæ præcepta primus dedit, cū antea quiſqꝫ ſermone ſcriberet ſimul & loqueretē uernaculo. Quæ profecto etiam Italia, quæ & magna Græcia, ſuſcepit. Hactenus de temporibus.

FINIS.

BEROSI BABYLONII ANTIQVITATVM LIBER I.

ANTE aquarum cladem famoſam, qua uniuerſus perijt orbis, multa præterierunt ſecula, quæ à noſtris Chaldæis fideliter fuerunt ſeruata. Scribunt illis temporibus circa Libanũ fuiſſe Oenon urbem maximam gygantum, qui uniuerſo orbi dominabantur, ab occaſu ſolis ad ortum. Hij uaſtitate corporis ac robore confiſi, inuentis armis omnes opprimebant, libidiniq́; inſeruientes inuenerunt papiliones, & inſtrumenta muſica, & omnes delicias. Manducabant homines, & procurabant aborſus in eduliumq́; præparabant, et commiſcebantur matribus filiabus, ſororibus, maſculis & brutis, et nihil erat ſceleris quod nõ admitterent, contemptores religionis & deorũ.

Tum multi prædicabant & uaticinabantur, & lapidibus excidebant de ea quæ uentura erat orbis perditione. Sed enim illi aſſueti cõridebant omnia, cœleſtiũ illos ira atq; ultione perurgente pro impietate atq; ſceleribus.

Vnus inter gygantes erat qui deorũ ueneratior & prudentior cunctis reliquis ex probis erat in Syria, huic nomen erat Noa, cum tribus filijs, Semo, Iapeto, Cham, & uxoribus Tidea magna, Pandora, Noëla & Noëgla. Is timens quam ex aſtris futuram proſpectabat cladem, anno ſeptuageſimo octauo ante inundationem nauim inſtar arcæ coopertam fabricare cœpit. Anno lxxviij. ab inchoata naui ex improuiſo exundauit oceanus, & omnia maria mediterranea, fluminaq́; ac fontes ab imo ebullientes inundauerũt ſupra omnes mõtes, accedentibus quoq;

impe-

impetuoſiſſime & ſupra naturam è cœlo copioſiſſimis hymbribus multis diebus:conruentibus ita omne humanum genus aquis ſuffocatum, excepto Noa cum familia ſua, quæ naui erepta eſt. Nam eleuata ab aquis in Gordyæi montis uertice quieuit, cuius adhuc dicitur aliqua pars eſſe, et homines ex illa bitumen tollere, quo maxime utuntur ad expiationem.

Ab hoc igitur anno ſalutis humanæ, ab aquis primordio ſumpto, noſtri maiores innumera ſcripſerunt. Nos uero tædioſum illorum ſermonem abbreuiaturi, referemus origines, & tempora, & reges eorum duntaxat regnorum, quæ nunc magna habentur; in Aſia quidem noſtrum omnium celſiſſimum Babylonicum, in Aphrica Aegyptium & Libycum: quæ unum primo fuerunt, & ſub uno narrabimus. Poſtremo in Europa quatuor noſtri enumerant, Celtiberum, Celtæ, Kytim, quod ille gentes Italicum appellant; & Thuyſconum, quod à Rheno fluuio per Sarmatas in pontum finit. Addunt quidam etiam quintum dictum Ionicum.

BEROSI BABYLONII ANTIQVITATVM LIBER II.

NECESSE eſt igitur nos ex præmiſſis conſiteri, quod & Chaldæi ac Scythæ ſcribunt, ſiccato ab aquis orbe, non fuiſſe niſi dictos octo homines in Armenia Saga, & ab his omne hominũ genus in terris ſeminatum, atq; ob id Scythas recte dicere & appellare Noã omniũ deorum maiorũ & minorũ patrem, & humanæ gentis autorem, & Chaos, et ſemen mundi. Thyteam uero Aretiam, id eſt terram, in quam ſemen Chaos poſuit, & ex qua

tanquam ex terra cuncti prodieruut. Præter uero tres primores filios, Noa poſt diluuium gygantes pluresq́; filios genuit. Quare ad abbreuiandū plurimum conferet, ſi omnium poſteritates figurabimus, ab ipſo Noa ſumpto exordio; deinde ſigillatim à cæteris. Primum itaq; dixerunt Ogygiſan Sagam, id eſt illuſtrem ſacrorum pontificem Noam Dyſir.

BEROSI BABYLONII ANTIQVITATVM LIBER III.

HAS igitur principium atq; Heroum origines atq; poſteritates abbreuiamus ex noſtris Chaldæis atq; Scythicis libris, quoad ſatis ſit. Nā & multos alios memoriæ mandant, quos quia uel nihil ad noſtram intentam accurtationem, aut parum afferunt, ob id dimittimus, reſumpturi illos ubi opus fuerit.

Quo pacto exinanitus orbis fuerit colonis & hominibus oppletus, dicendum eſt. Exiccata humo, & torrefacta terra, Noa cū familia de monte Gordyeo, ut par erat, deſcendit in ſubiacentem planiciem, plenam cadauerum, quam uſq; ad hanc ætatem appellant Myri Adam, id eſt euiſceratorum hominum; & inſcripſit in lapide in monumentum rem geſtam, & uocant incolæ locum, Egreſſorium Noa. Compreſſi uero coniugibus perpetuo geminos edebant marem & fœminam, qui adulti, & coniuges effecti, & ipſi binos partu liberos ſemper edebant. Neq; enim unquam deus uel natura defuit rerum neceſſitati, quæ ad uniuerſi orbis ſpectat opulentiam. Peracto breui & in immenſum adaucto humano genere, omniq́; Armenia completa, opus erat eos inde recedere, atq; nouas ſibi

ſedes.

ſedes conquirere. Tunc ſeniſſimus omniũ pater Noa iam antea edoctos Theologiã, & ſacros ritus, cœpit etiã eos erudire humanam ſapientiam. Et quidem multa naturalium rerum ſecreta mandauit literis, quæ ſolis ſacerdotibus Scythæ Armeni commendant. Neq; enim fas eſt illa ulli inſpicere, aut legere uel docere, quàm ſolis ſacerdotibus, & inter ſacerdotes duntaxat, ſicut & quos Rituales libros reliquit, ex quibus illis primũ Saga nomen fuit inditum, id eſt ſacerdos, & ſacrificulus & pontifex.

Docuit item illos aſtrorũ curſus, et diſtinxit annum ad curſum ſolis, & XII menſes ad motũ lunæ: qua ſcientia prædicebat illis ab initio quid in anno, & cardinibus eius futurũ cõtingeret. Ob quæ illũ exiſtimauerunt diuinæ naturæ eſſe participem, ac propterea illũ Olybama & Arſa, id eſt Cœlũ & Solem cognominauerũt, et illi plures ciuitates dedicauerunt. Nã & ad hæc tempora Scythæ Armeni urbes habent Olybama & Arſa Ratha, & eiuſcemodi. Cumq; iuiſſet ad regendũ Cytim, quam nũc Italiã nominant, deſiderium ſui reliquit Armenis, ac propterea poſt mortem illũ arbitrati ſunt animã cœleſtiũ corporũ, & illi diuinos honores impenderunt. Et ob id ſolũ hæc duo regna, Armenũ quidẽ, quia ibi cœpit, Italicũ uero, quia ibi finiuit, & docuit, & regnauit, naturaliumq; atq; diuinorũ, quæ eos erudiuit, libros pleniſſime illis conſcriptos reliquit, illũ uenerant, ſimulq; cognominãt Cœlũ, Solẽ, Chaos, Semẽ mundi, Patremq; deorũ maiorũ & minorũ, Animam mundi mouentem cœlos, & mixta, uegetabiliaq;, et animalia, & hominẽ: Deũ pacis, iuſtitiæ, ſanctimoniæ, expellentẽ noxia, et cuſtodientẽ bona. Et ob hoc illũ utræq; gentes ſignant in ſcriptis curſu ſolis, & motu lunæ, & ſceptro dominij, quo malos & noxios expellebat à cœtu hominũ, et caſtimonia corporis et ſanctimõia animi, duabus

clauibus religionis & felicitatis. Neq; minus Tideam, quæ mater omniũ erat, Aretiam, id eſt, terram uocabant, & Eſtam, id eſt ignem poſt mortem cognominauerunt: quia ipſa regina ſacrorũ fuerat, & puellas docuerat ſempiternũ ignem ſacrorum inextinctũ ſeruare. Cæterũ Noa antequam diſcederet ab Armenia, docuit illos ſimplicem agriculturã, magis curans religionẽ & mores, quàm opulentiã & delitias, quæ ad illicita & libidines prouocant, & cœleſtiũ iram nuper induxerant. Primus tamẽ omniũ inuenit uites, atq; plantauit, & uinũ conficere docuit, cuius uim inexpertus & uaporẽ, ebrius effectus minus pudice in terrã cecidit. Erat illi, ut diximus, filius ex tribus primis adoleſcentior Chem, qui ſemper magicæ ac ueneficæ ſtudens, Zoroaſtis nomen conſecutus erat. Is partim Noã odio habebat, quia alios ultimo genitos ardẽtius amabat, ſeuero deſpici uidebat, potiſſime uero idem infenſus erat patri ob uitia. Itaq; nactus opportunitatẽ, cũ Noa pater madidus iaceret, illius uirilia cõprehendens, taciteq; ſubmurmurans carmine magico patri illuſit, ſimul & illũ ſterilem perinde atq; caſtratũ effecit: neq; deinceps Noa fœmellam aliquã fœcundare potuit. Ob beneficiũ inuentæ uitis & uini dignatus eſt cognomẽto Iano, q̃d Aramæis ſonat uitifer et uinifer. At uero Chem cũ publice corrũperet mortale genus, aſſerens, & re ipſa exequẽs, cõgrediendũ eſſe, ut ante inundationẽ, cũ matribus, ſororibus, filiabus, maſculis, brutis, & q̃uis alio genere, ob hoc eiectus à Iano piiſſimo, & caſtimonia atq; pudicitia refertiſſimo, ſortitus eſt cognomẽtũ Chemeſenua, id eſt, Chẽ infamis & impudicus, incubus propagator. Eſt enim Eſen apud Scythas Aramæos infamis et impudicus. Enua uero tum impudicus, tũ propagator. Eum inter homines huius dogmatis ſecuti fuerũt Aegyptij, qui ſibi illũ ſuũ Saturnum

Zoroaſtis.

inter deos adoleſcentiorem fecerunt,& ciuitatem illi poſuerunt, dictã Chem Myn, à qua ad hanc ætatem omnes ciues illius appellamus Chem menitas. Verum poſteri hoc uitioſum dogma neglexerunt, retento quod fuit primi moris, ut inter fratres & ſorores coniugũ iniri poſſet.

BEROSI BABYLONII ANTIQVITATVM LIBER IIII.

MVltiplicatum eſt in immenſum genus humanum,& ad cõparandas nouas ſedes neceſſitas compellebat. Tum Ianus pater adhortatus eſt homines principes ad quærendas nouas ſedes, & cõmunem cœtum inter homines augendum,& ædificandas urbes. Deſignauit itaq; illas tres partes orbis, Aſiam, Aphricam, & Europam, ut ante diluuium uiderat. Singulis autẽ his principibus ſingulas partes, ad quas irent, partitus, ipſe per totũ orbem colonias ſe traducturum pollicitus eſt.

Itaq; Nymbrotum creauit Babyloniæ Saturnum primum,ut ibi primum ædificaret cum colonijs ſuis. Quare Nymbrotus aſſumpto filio Ioue Belo,cũ colonijs furatus eſt Rituales Iouis Sagi,et cũ populo uenit in campũ Sennaar,ubi deſignauit urbem,& fundauit maximam turrim anno ſalutis ab aquis CXXXI,regnauitq; ibi annis LVI, & deduxit turrim ad altitudinem & magnitudinem montium, in ſignum atq; monumentum, quod primus in orbe terrarũ eſt populus Babylonicus,& regnum regnorũ dici debet. Ergo ab eo exordiemur, & per ipſum menſurabimus omnia regna, & eorum reges ac tempora, abbreuiando illa in hunc modum.

Anno CXXXI à ſalute ab aquis, prima omnium gen

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tium & ciuitatum fundata eſt à Saturno Babylonico noſtro urbs & gens noſtra Babylonica, multiplicataq; eſt nimis numero poſteritatis, magisq; ſtuduit paci & religioni Saturnus deorum quàm opulentijs. Et turrim quidẽ ædificauit, ſed non compleuit: nec deſignatam urbem fundauit, quia poſt quinquaginta ſex annos ſubitò non comparauit, translatus à dijs.

Ab exordio huius Ianus pater miſit in Aegyptũ cum colonis Chem Eſenuum: in Libyã uero & Cyrenem Tritonem: & in totam reliquam Africam Iapetum priſcum Atalaa: In Aſiam orientalem miſit Gangem cum aliquot ex filijs Comeri Galli: In Arabiam Felicem Sabum, cognomine Thuriferum. Arabum præfecit Arabiæ deſertæ, & Petreium Petreiæ. Canam poſuit à Damaſco uſq; in extima Paleſtinæ.

In europa regem Sarmatiæ fecit Thuyſchonẽ à Tanai ad Rhenum, iunctiq; ſunt illi omnes filij Iſtri & Mœſe cum fratribus ſuis, ab Adula monte uſq; in Meſembriã ponticam. Sub his tenuerunt Tyras, Arcadius, Aemathius. Italiam tenuit Comerus Gallus. Samotus poſſedit Celtas: & Iubal occupauit Celtiberos.

Hi ſunt qui egreſſi ſunt poſt Nymbrotum, ſinguli cũ familijs & colonijs ſuis, reliquentes nomina ſua locis in ſignum expeditionis à Iano patre cõmiſſæ, & ad monumentum poſteris, ut ſcirent quis eorum fuerit conditor.

Hij iuxta mandatũ Iani colonijs turri conſtructa pro metropoli, ipſi in Veijs & cauernis caſas habebãt. Solus noſter Saturnus idcirco exceſſit mandatũ, quia urbem urbium, & regnũ regnorum uoluit eſſe Babyloniã. Rurſus his tẽporibus Ianus cũ omes in colonias miſſi abiuiſſent, eos qui remanſerant bipartitus eſt: Nam ſecum retinuit filios plurimos, quos poſt ſalutẽ ab aquis genuit: & item maximam

maximam gentium multitudinem, quam ſecum in colonias conducturus erat. Scytha, cum matre ſua Araxa, et aliquot colonis qui Armeniā incolerent, rex primus relictus eſt, cōſtituto ſummo pontifice Sabatio Saga ab Armenia uſq; in Bactrianos, quæ longitudo à nobis ad hāc ætatem uocatur Scythia Saga. Poſtremus omnium ipſe Ianus ab Armenia per orbē colonias ſeminaturus egreſſus eſt.

Hæc noſtri maiores multis libris tradiderūt. Nunc de temporibus eorum ac poſteritatibus dicemus, iuxta id quod in noſtra Chaldaica & primordiali Scythica hyſtoria fideli memoria cōſeruatum eſt.

BEROSI BABYLONII ANTIQVITATVM LIB. V.

VT ſupra diximus, anno à ſalute humani generis ab aquis centeſimo trigeſimo primo cœpit regnum Babylonicum, ſub noſtro Saturno, patre Iouis Beli, qui imperauit annis LVI. Anno huius X Comerus Gallus poſuit colonias ſuas in regno, quod poſt Italia dicta eſt. Et regionem ſuam à ſuo nomine cognominauit, docuitq; illos legem & iuſtitiam.

Anno eius XII Iubal condidit Celtiberos, & paulo poſt Samotes, qui & Diſceltas colonias fundauit, neque quiſq; illa ætate iſto ſapientior fuit, ac propterea Samomotes dictus eſt. Anno Nymbroti XV Occeanus ad Ninum Aegypti conſedit, & multos ex ſorore Thetide edidit liberos. Inde ſuperuenit ille corruptor humani generis Chemeſenuus, ubi Thelchines magicam docens maxima opinione celebrabatur.

Anno XVIII eiuſdē Babylonici regis, Gogus Sabeā,

Arabiam Felicem cũ Sabo ſuo patre puer tenuit, & Triton Libyam, et Iapetus priſcus Atalaa Aphricã, Cur Aethiopiam, & Getulus Getuliam.

Anno eiuſdem XXV Thuyſcon Sarmatas maximos populos fundauit, & Mœſa cum filijs Iſtri priſcos Mœſios poſuit, uſq; ponticam Meſembriã ab Adula monte.

Anno XXXVIII eiuſdem regis Sagæ Armeni multiplicati poſſederunt omnem Caſpiam regionem, ab Armenia uſq; in Bactrianos, & Ianus pater Ianeos colonos tranſduxit in Hyrcaniã, & Ianilos in Meſopotamia uerſus mare ſub Babylonia.

Anno XL eiuſdem regis aliquot coloni ex filijs Comeri in Bactrianis ſibi ſedes quæſiuerunt, & Ganges in India ſedem ſui nominis.

Anno XLV eiuſdẽ regis aliqui ex filijs Mœſe ac Getuli iuncti ſimul primi Maſſagetas in India propagauerũt. Eadem tempeſtate Saturnus rex Babyloniæ miſit principes coloniarum Aſſyrium, Mœdum, Moſcũ, & Magogum, qui regna condiderunt Aſſyrium, Mœdum, & Magogum in Aſia: Moſcos uero & in Aſia ſimul & Europa. Anamæon quoq; adoleſcentulus Mæones à ſe dictos condidit, & regnauit CL annis.

BELVS SECVNDVS REX BABYL.

Secundus rex Babyloniæ Iupiter Belus, filius dicti Saturni, regnauit annis LXII, & fundamenta deſignata Babyloniæ oppidi magis quàm urbis erexit. Pace fruebatur uſq; circa finem imperij ſui.

Anno tertio huius, Comerus more Scythico, unde uenerat, docuit ſuos Italos urbem curribus componere. Et idcirco Veij appellati ſunt uocabulo Sago, qui Veias plauſtrum appellant, & urbem ex his compoſitam, ſi par

ua ſit,

ua ſit, Veitulam: ſi magna, Vlurdum: ſi metropolis, Cy Ocholam. Ad hæc quoq; tempora Scythæ plauſtris & curru pro domibus utuntur. Et ſub ſolario quidem ſtabulum, ſupra uero habent officinas domus. Concludit & loca à ſe cognominata.

Tyras poſtquam Tyrum fundauit, cũ principibus coloniarum littora maris tenuit, fundauitq; Thraces: Arcadius Arcadiam: Aemathius Aemathiam tenuit.

Anno LXV huius Beli Ianus pater poſuit colonias in Arabia Felice, & à ſuo nomine unam uocauit Noam, & à cognomine Ianineas. Qui uero ex poſteritate Comeri erant Galli, ab auito cognomine illos appellauit Gallos.

Anno LVI huius Beli Cemeſenus uenit in Italiam ad Comeros, & non comparente Comero cœpit colonias regere, atq; corrumpere ſuis impietatibus & ſceleribus.

Ianus uero pater circa Arabiæ Felicis fluuium plures colonias relinquens, & à ſe Ianineas cognominans, in Aphricam ad Tritonem uenit.

Hac ætate Iupiter Belus cœpit libidine dominandi torqueri, & pauloante Araxa cũ filio Scytha creato, omniũ gentium Sagarum rege Sabatio Saga atque in Armenia relicto, ipſe occupauit omnem partem occidentalem ab Armenia uſq; in Sarmatiam Europæ.

At uero Iupiter Belus cum non poſſet alios ſubiugare niſi ſubacto & trucidato Sabatio Sagarum rege, clàm molitus eſt illum perimere. Cumq; Saturnus proſpiceret ſe non poſſe euadere, quod innumeras inſidias ſibi parauerat Iupiter Belus, clandeſtina fuga ſe tutabat, in Sagis Caſpijs deliteſcendo. Cumq; naturæ concederet, iuſſit filio Nino ut Sabatium Sagam funditus deleret, & omnes populos Babylonico regno ſubijceret, quia omnium in orbe primum fuiſſet. Quo accepto Sabatius deliteſcebat

in Bactrianis Sagis, quouſq; cerneret tempus idoneum uel ad regnũ, uel ad fugam. Ita arma Iouis contra eum pa rata illum regno pepulerũt circa tempora Semiramidis.

Eodem tempore Triton reliquit filium Hammonem, regem Libyæ, qui accepit coniugem Rheam, ſororem Cameſenui Saturni Aegyptiorum, ſed tamen ex Amalthea adoleſcentula clàm Rhea Dionyſium ſuſtulit, & in Nyſam urbem Arabiæ educandum miſit.

NINVS TERTIVS BABYL. REX.

Tertius rex Babyloniæ à noſtris ſcribitur Ninus, Iouis Beli filius, & regnauit annis quinquaginta duobus. Hic omnibus ſuis uiribus ſumptis, armis patris ſui Iouis Beli omnibus bellum intulit, nulli parcens, & Sabatium Sagam, quod eſſet in omnium deſiderio, omni ſtudio ad interitum quæritabat. Quare etiam toto huius tempore exul apud ſuos delituit. Hic omnium primus ex noſtris regibus Babylonicum regnum propagauit, & omnium primus templum Belo patri, & matri Iunoni, & Rheæ auiæ ſtatuas in medio oppidi Babyloniæ erexit.

Anno huius Nini quarto Thuyſcon Gygas Sarmatas legibus format apud Rhenum. Idipſum agit Iubal apud Celtiberos, et Samotes apud Celtas. Ecũtra Cameſenus Saturnus Aegyptiorum Comaros Italos nitebatur corrumpere, iuuantibus illum cõuenis & aduenis, quos ille pro Italiæ colonis conduxerat: quos ipſi uocant Montanos Aborigines. At apud Libyã lis orta eſt inter Rheã & Hammonem, ob ſtuprum admiſſum cum Amalthea, quærebatq; Rhea ubi Dionyſius eſſet, ut eum perderet, & diu lis iſta rixaq; perſeuerauit. Anno Nini decimo Ianus pater ex Africa in Celtiberos Hiſpanos uenit, ubi duas colonias dimiſit à ſe dictas Noelas & Noeglas. His enim

enim etiam antea cognominibus cognominauerat uxores Iapeti & Cameſenui. Nini anno XIX Ianus pater ueniens in Italiam, cum comperiſſet Cameſenuum præter opinionem corrumpentem iuuentutem, tribus annis illum æquo animo tulit. Deinde illi aliquot colonis aſſignatis cum Italia excedere iubet. Ipſe omnes colonias diuiſit. Etenim omnes colonos Comaros corruptos, et conuenas & aduenas montana trans Ianiculũ amnem colere iubet, illisq́ꝫ filiam ſuam Cranam Helernam, id eſt, ſuffragio ab his electam et exaltatam reginam cum ſceptro dat: nanqꝫ duos filios ſuos nouiſſimos cum illorum poſteritate Cranũ & Cranam Ianus cũ Comero miſerat, coaluerantóꝫ in gentẽ atqꝫ poſteritatẽ maximã, quã noſtra ætate Ianigeneã uocant: cognominant aũt Razenuam, id eſt, ſacram propagatricem incubamq́ꝫ contra impietatem Cameſenui. Itaqꝫ ſuam poſteritatem ſeparatam ab Aborigibus eſſe uoluit cis Ianiculum amnem in planicie atqꝫ maritimis. Cognominauit autem eam Razenuam, ut & Cranum Razenum.

Interea cũ Italia diſceſſiſſet Cameſenuus, ad illũ Rhea uenit, et illi nupta ambo cõtra Hammonem cũ Titanibus pergunt, ibiq́ꝫ bello cõmiſſo pellunt regno Hammonem, & in Cretam cogunt. Cũ in Libya Cameſenuus regnat, parit ex Rhea ſorore Oſirim, quem cognominauit Iouẽ.

Vigeſimo ſecundo anno Nini Ianus in Thuſcia Ianiculum, quod ætate Chemeſenui condidit, ſedem ſibi perpetuam ſtatuit uſqꝫ Arnum, ubi colonias poſitas uocauit Aryn Ianas, id eſt à Iano exaltatas. Vetuloniæ iura dicebat, & docebat atqꝫ regebat.

Anno Nini XLIII Sabatius cum aduerteret nullo pacto ſibi licere uti regnis, creato Armenis Sages regi filio Barzane, in Sarmaticũ ponti littus conceſſit. Eadem tem

peſtate Dionyſius Hammonis filius armis ſumptis Rheam & Chemeſenum regno paterno pellens, et ſecum Oſirim retinens in filiumq́ adoptans, eum à pate ſuo Hammonem Iouem cognominauit, uti à magiſtro Olympo olympicũ, eiq́ totius Aegypti regnũ tradidit. Eodem
Pallas anno uirgo Pallas apud Tritonidem lacum infantula ex-
Tritonia. poſita, ab eodem Dionyſio, Ioue Libyco etiam cognominato, adoptata in filiam fuit, quæ omnem militiam prima Libycos docuit. Eodē tempore Ianus pater Ianigenas Razenuos docuit phyſicam, aſtronomiam, diuinationes, ritus, & Rituales ſcripſit, & omnia literis mandauit; eiſdē uero nominibus & ueneratione diuina ſunt proſecuti, quibus in Armenia Saga erant uſi.

Anno XLIX Nini Celtiberos rexit Hiberius, filius Iu-
Hiberi. bal, à quo Hiberi nominati fuerunt. Nini LI anno apud Celtas regnauit Samotis filius Magus, à quo illis oppida plurima poſita ſunt. Vltimo anno Barzanes in Armenia à Nino ſuperatur.

SEMIRAMIS IIII.

Quarto loco regnauit apud Babyloniam uxor Nini Aſcalonita Semiramis annis XLII. Hæc anteceſſit militia, triumphis, diuitijs, uictorijs & imperio omnes mortales. Ipſa hanc urbem maximã ex oppido fecit, ut magis dici poſſit illam ædificaſſe quàm ampliaſſe. Nemo unquam huic fœminæ comparandus eſt uirorum, tanta in eius uita dicũtur & ſcribuntur cum ad uituperationem, tum maxime ad collaudationem magnifica.

Huius primo anno oritur ex Rhea & Cemeſenuo in
Iſis. Aegypto Iuno Aegyptia, cognominata Iſis maxima, frugifera, legifera, ſoror & uxor Oſiridis.

Eodem anno Sabatius Saga à ponto ſoluit in Italiam ad patrem Ianum, quem exceptum hoſpitio poſt aliquot annos.

annos illum Coritum creauit,& Aboriginibus præfecit.

Anno VI Semiramidis apud Rheni Sarmatas regnauit filius Thuyſchonis Mannus,& apud Ianigenas Razenuos Veſta uxor Iani,ſempiternum ignem cuſtodiendũ uirginibus puellis edoctis ſacra tradidit. *Veſta.*

Anno XII Semiramidis Sabatius Saga cum Iano regnat.

Anno XVII Semiramidis Sabatius Saga docet agriculturam,& aliquantulum religionis.

Anno Semiramidis XXII Sabatius Sabũ præfecit Sabinis & Aboriginibus, ipſe iuxta Ianiculũ cum alijs Curetibus regionem coluit, & ibi obijt.

Anno XXXIIII eiuſdem apud Celtiberos regnat Iubalda, filiusq; Hiberi,apud montem ſui nominis.

ZAMEIS QVINTVS REX BABYL.

Quintus apud Babylonios regnauit Zameis Ninias filius Semiramidis,annis XXXVIII.In regno Babylonico hic parum reſplenduit, ornauit tamẽ templa deorum, & Chaldæos ampliauit.

Eius anno primo cũ Sabatius obijt, Ianus pater ſeniſſimus filium ſuum Cranum Coritũ creauit, octauoq; poſt anno obijt, expletis uitæ ſuæ annis CCCL. & Ianigenæ illum Vortumnum appellantes, templum illi & diuinos honores,ut par erat,impenderunt. *Vortumnus*

Hoc anno, Oſiris inuentis à ſe & à ſorore adoleſcentula frumẽto & frugibus,cœpit docere illa in Palæſtina. Inde reuerſus in Aegyptũ,& inuento aratro, & his quæ ad agriculturam pertinent,ſenſim uniuerſum peragrauit orbem, docens quæcunq; inuenerat: & ita uniuerſo imperauit orbi, exceptis gentibus quæ iam in Babyloniorum uenerant poteſtatem. *Agricultura.*

His temporibus regnauit apud Celtas Satron, qui ut

Apud Thuyſcones regnabat Herminon, uir ferox armisq́; & apud Celtas Bardus, inuentione carminũ & Muſicæ apud illos inclytus.

Aralij anno x Armeni Ianigenæ Griphonij cum colonis ſuis ad Aurunum Ianigenum uenerunt, quos exceptos hoſpitio etiam ſedem cum Ianigenis Razenuis aſſignauit. Claſſe quoq; Auſon eodem tempore ab Auruno fuit exceptus, anno VIII ſequente, & ſibi ſedes in orientali Italia ab eodem conſignata fuit.

Idem Aurunus in Vetulonia lucũ ſacrauit Crano, & inter Iſos id eſt deos annumerauit. Iano quoque Vortumno templum & ſtatuam non procul urbe dedicauit, & deo Razenuo in Vetulonia ſacellum condidit.

Nouiſſimis annis Aurunus Malot Tagetem filiũ creauit Coritũ, & XXXV Aralij anno obijt, & ſucceſſit Malot Tages.

Anno penultimo Aralij claſſe uenit ad Malot Tagetem Ianigenum Razenuum Phaëton cum ſuis, qui inueniens omnia ab Auſonijs occupata ab oriente, & montana à Gallis & Aboriginibus poſſeſſa, planiciẽ uero à Razenuis Ianigenis habitatã, donatus fuit parte occidẽtali, poſſeditq; cum ſua poſteritate montes, & totum Eridanũ uſq; in regionẽ proximum, iſtis relinquens nomina locis.

Eo tempore Italia in tribus locis arſit multis diebus, circa Iſtros, Cymeos, & Veſuuios, uocatáque ſunt à Ianigenis illa loca Palenſana, id eſt regio conflagrata.

BALEVS VIII. REX BABYL.

Octauus rex Babyloniæ fuit Baleus, cognomento Xerxes, & regnauit annis XXX. Hunc appellauerunt Xerxem, id eſt uictorẽ & triũphatorẽ, quod imperauerit duplo pluribus gẽtibus, q̃ Aralius. Erat ẽm militia ferox.

& fortunatus, & propagauit regnum uſq; prope Indos.

Huius Balei Xerxis temporibus regnat apud Celtiberos Tagus, cognomento Orma: ex quo patria dicta fuit Taga: Apud Thuyſcones regnat Marſus, & apud Ligures Phaëton, relicto filio Ligure regreſſus in Aethiopiam. Malot Tages ritus ſacros à Iano traditos & Aruſpicinam auxit.

ARMATRITES IX. REX BAB.

Nonus Babyloniæ rex Armatrites imperauit annis XXXVIII. Qui magis ad uoluptates & delitias conuerſus, ea quæ ad libidinē ſpectant cū inuenit, tum maxime inuenta ampliauit. Huius ætate apud Celtas Longho regnauit, & apud Celtiberos Betus, à quo regnum habuit nomen: & apud Ianigenas Sicanus, filius Malot Tabetis, à quo cognominata fuit Vetuloniæ regio.

Betica. *Sicania.*

Anno XX Armatritis Ligur m ſit Cydnum & Eridanum cum colonis, cum fratribus & nepotibus, & occupauerunt uſq; Iſtrum in Italia.

Sicanus deificauit Aretiam, & nominauit eam lingua Ianigena Horchiam.

Oſiris in Thracia peremit gygantem Lycurgum.

Anno Armatritis XXXII apud Celtiberos tyrannidem aſſumpſit Deabus, qui hoc cognomentum promeruit à fodinis auri & diuitijs, quas primus ibi cepit & inuenit, opprimēs colonias. Et poſt duos annos apud Celtas regnauit Bardus iunior.

BELOCHVS X. REX ASSYR.

Decimus Aſſyriorum rex imperat Belochus annis XXXV, qui idcirco à Belo ſumpſit cognomen, quia cum imperium uoluit exercere, maximum pontificium Beli Iouis, & maxime circa auſpicia & diuinationes occupatus fuit. Eius annis apud Thuyſcones regnauit Gambriuius,

uius,uir ferocis animi. Apud Aemathios cœpit regnare Macedon, filius Oſiridis, a quo nunc nomen retinet prouincia: Atq; circa hoc regnum Oſiris depreſſit gygantes,qui iam tyrannidem ceperant. Macedonia.

Vigeſimonono huius Belochi anno apud Celtiberos Lomnimi florebant,& ædificauerant à ſuo nomine urbē magnam Lomnimam. Anno autem ſequente Itali oppreſſi à tyrannis gygantibus in tribus Palenſanis, aduocauerūt Oſirim, qui cum colonis ad Iſtri uicinos fontes peruenerat. Oſiris tota Italia potitus, X annis illam tenuit, & à ſe nominauit in triumphum,& ſub ditione poſitis gygantibus,regem Ianigenis reliquit Leſtrigonem gygantem,ſibi ex filio Neptuno nepotem.

Anno xxxiij Belochi,rex Lucus regnare cœpit apud Celtas. Nouiſſimis annis Belochi tenuit mare Atticum, & ebulliens inundauit Atticam.

BALEVS XI REX ASSY.

Vndecimus rex Babylonijs fuit Baleus annis LII.Hic poſt Semiramidem ſupra cæteros enituit fama, ſplenduit imperio uſq; intra Indiam.Libri multi de eius geſtis ſunt à noſtris conſcripti. Huius anno X Porcus Cados Sene inſulam cōpleuit Vetulonicis colonis,partem relinquens poſteritati Ligurum.

Huius Balei temporibus Indi ſua obtulerunt Babylonijs.Oſiris in Aegyptū reuerſus columnam quæ permanet inſcripſit in monimentū expeditionis ſuæ per totum orbem. Apud Thuyſcones regnat Seuus,& apud Celtas Celte:à quo nomen habuerunt montes illorum maximi à conflagratione ſyluarū,qui diuidūt Celtas & Celtiberos.

Typhon Aegyptius omnibus orbis gygantibus conſcijs fratrem ſuum Oſiridem Iouem iuſtum Aegyptium peremit, & ipſe in Aegypto aſſumit tyrannidem, Buſiris

in Phœnicia, in Phrygia uero alius Typhon, in Libya Anteus, in Celtiberia Lomnimi, in Italia Leſtrigones, & in toto mari Milinus Cretenſis.

Hercules Oſiridis filius, cui nomen eſt Libyus, cum Iſide in Aegypto ſuſtulit Typhonem, in Phœnicia Buſiridem, alium uero Typhonem in Phrygia, Milinũ in Creta, Anteum in Libya, Lomnimos in Celtiberia, à qua ſubſtituto illis rege Hiſpalo ad tyrannos Italiæ cõuerſus eſt. Cumq́ in Italiam per Celtas tranſiret, permiſſu parentũ Galtea genuit illis Galatem regem.

In Italia decẽ annis debellauit & expulit Leſtrigones, poſtq́ XX annos apud illos pacifice regnauit, multaq́ illis oppida à ſuo nomine, & à ſuo cognomine Muſarna ſicut Gedroſie & Carmanie fundauit: & loca aquis impedita habitationi hoĩm cõmoda fecit. Anno itaq́ Balei XLI orſus in Italia pugnã contra gygantes, biennio ante illius obitum illos deleuit. Ita ab Hiſpalis Hercules uenit in Italiã, Leſtrigones & oẽs tyrannos ſuſtulit. Arnos, Libarnos, Muſarnos à ſe cognominatos condidit, trigintaq́ annis rexit, & accerſitum Thuſcum illis regem reliquit.

ALTADAS XII REX ASSY.

Altadas XII rex Babylonijs fuit, regnans annis xxxij. Hic interpoſuit tempus ſuum delicijs, exiſtimans uanum eſſe laboribus & ſuæ uitæ miſeria continua laborare, non quidem aliorum humanæq́ gentis utilitate ac beneficio, ſed exitio ac ſeruitute. Idcirco ſuum inſtitutum fuit, ut uita diuitijs & gloria frueretur quoad uiueret.

Huius Altadis tempore Hercules filium Thuſcum ex Araxa ſuſceptum ex Tanaide regione euocat. Galates, à quo Samothei galli dicti, eius ætate regnauit apud Celtas, & Vandalus apud Thuyſcones.

Hercules Thuſcum filium Ianigenis creat Coritum ex more. Quo etiam illis rege relicto, ipſe ſenex admodum in Celtiberos reuertitur, anno Altadis xxxix, & regnauit ibi atq; obijt: cui Celtiberi templum ad illius Gades, et ſepulchrum, & diuinos honores tribuerũt, plurimasq; illius triumpho & nomini urbes dedicauerunt, ut Libiſoſonam, Libiſocam, Libuncam, Liboram.

Galatem puerũ ad Herculem miſſum in Siciliam cum colonis miſit Thuſcus. Idem Thuſcus primus Palladiam militiam & initiamenta Razenuos Ianigenas docuit.

MAMITVS XIII REX ASSY.

Tertiuſdecimus Babyloniæ rex Mamitus, regnauit annis xxx. Is rurſus milites exercuit, & aſſuefecit laboribus, & interpoſitis delicijs, ungentis, & opobalſamis militiam & pugnas exequebatur, cœpitq; formidini eſſe Syris & Aegyptijs. Huius anno xxij Alteus Thuſci filius regnat apud Ianigenas, & biennio ante Heſperus frater Kytim apud Celtiberos, rurſus apud Celtas Harbon, & apud Thuyſcones Theutanes.

MANCALEVS XIIII REX ASSY.

Quartuſdecimus rex Babylonijs imperauit Mancaleus, annis xxx. cuius anno primo apud Celtiberos Kytim, pulſo fratre Heſpero in Italiam, regnauit.

Duodecimo uero anno Mancalei apud Ianigenas regnat Kytim, relicto in Celtiberis rege filio Sycoro. Eiuſdem Mancalei temporibus apud Thuyſcones regnat Hercules Alemannus, apud Celtas Lugdus, à quo prouincia & homines cognomenta ſumpſerunt.

Kytim ob mentis excellentiam Ianigenæ ſua lingua uocauerunt Italum Atalaa. Hic filiam ſuam Electram Ianigenorum principi Camboblaſconi dedit coniugem, qui pro nuptijs colonias miſit tranſalpes Italiæ proximas, &

Romam filiam ſuam Italus primo ſubreginam Aborigi-nibus ſacrat: filium quoq; ſuum Morgetem Italus Kytim creauit Coritum.

SPHERVS XV REX ASSY.

Quintuſdecimus Aſſyrijs imperat Spherus annis xx. uir de cuius geſtis & prudentia omne uulgus perſonat. Huius temporibus Morges filius Itali creauit Coritum ſuum cognatum Camboblaſconem. Apud Celtiberos regnat Sicanus filius Sicori poſt obitũ Spheri ſub Mamelo

MAMELVS XVI REX ASSY.

Sextuſdecimus rex Mamelus Babylonijs imperat annis xxx. cuius anno octauo Romaneſſus filius Romæ fit primus ſub regibus montanorum Aboriginum, & Sicanus regnat apud Celtiberos.

Apud Celtas Beligius, à quo illi Beligici appellantur, regnat: & apud Ianigenas tandem à patre Iaſius creatus eſt Coritus.

Iaſius creatus eſt Coritus, & anno ſequente ſimul cœperunt duo reges, uidelicet primus rex Athenienſiũ Cecrops priſcus, & Iaſius Ianigena apud Celtas.

In Iaſij nuptijs affuit Io Aegyptia. Sola enim fœminarum uno plus Dodone centenario uixit, & uniuerſum ferme orbem luſtrauit poſt uiri interitum.

SPARETVS XVII REX ASSY.

Decimuſſeptimus rex Babyloniorum fuit Sparetus, & regnauit annis xl. Sub eo cœperunt miranda in orbe: Nam terræmotus Babylonios terruit. Atheniẽſes regnũ exorſi ſunt anno quarto eius. Et eodẽ anno Iaſius Ianigena imperauit Italicis: et Siceleus aliquãto poſt Celtiberis

Sub Spareti imperio finierunt Aegyptij reges magni, Orus, Achencres, Acoris, & cœpit Chencres, qui cum Hebræis de Magia pugnauit, & ab eis ſubmerſus fuit.

Anno

Anno quoq; huius XXXIII & XXXV in Theſſalia diluuium fuit, non ſolum ex hymbribus, ſed quod ob turatis mõtibus caſu flumina planiciẽ impleuerũt, & ſub ſecuto terræmotu, apertis oſtijs montiũ aquæ in alueos regreſſæ, & in alia eorum parte poſt terræmotum ſecutũ eſt incendium ſub quodam illorũ rege Phaëtonte: & noſter rex Phœnices & Syros ſubegit. Antea uero anno XX huius Imperij ab Italia Io in Aegyptum regreditur. Et lis prima inteſtina oritur pro regno inter Dardanũ & Iaſium. Aborigines ſequebantur partes Dardani; Ianigenæ uero & Siculi cum Siceleo partes Iaſij. *Bellum ciuile primum.*

ASCATADES XVIII. REX.

Decimuſoctauus rex præfuit Babylonijs† Aſcatades annis XLI, qui funditus omnem Syriam ditionis ſuæ fecit, Cuius anno XIII uitis inuenta apud Græcos narrat̃. Sub eodem anno Dardanus Iaſium dolo peremit, & fugiẽs in Samothraciam diu ibi latuit. *† Aſcades.*

Iaſio Coribanthus filius ſucceſſit.

Aſcatadis anno octauo Chencres, uictus Hebræorum magia, perijt in mari: cui apud Aegyptios ſucceſſit Acherres, apud celtiberos Luſus, apud Celtas Allobrox, et apud Aborigines Italos Romaneſſus filius Romæ. Primus Saturnus conſecratus mox obijt, cui ſucceſſit filius eius Picus priſcus.

Anno ultimo regis Aſcatadis, Ato donauit Dardanũ parte agri Mæonici, & ita regnũ Troianum cœpit. Dardanus ſi qua iura in Italiæ regno habebat, reſignauit Tyrrheno filius Atus.

Tyrrhenos adnauigans in Italiam Ianigenam â Cybele & Coribanto tanq; ex Herculeis hilari hoſpitio exceptus, & ciuilitate Razenua donatus eſt.

Ipſe Tyrrhenus multa Mæonica ornamenta proferens

dedit. Coribātus uero et Cybeles ordinata Dynaſtia duodecim ducum duodecim populorum, qui eſſent ex Ianigenis, ipſi in Phrygiam ſe contulerunt.

Porrò etiam ſub Aſcatade apud Aegyptios fuere reges Cherres & Armeus, qui cognominatus eſt Danaus, & Rameſſes, cognomento Aegyptus. Itaque qui reges & tempora traduntur à noſtris, de primoribus regnis orbis à Iani diluuio primo uſq; ad Dardaniæ regnum conditum, his noſtris breuiſſimis annotationibus ſint hactenus dicta. Finis.

MANETHONIS SACERDOTIS AEGYptij de regibus Aegyptiorum liber.

BEroſus, inter Chaldæos hiſtoricos probatior, defloraüit breuiſſimis annotationibus omnia Chaldaica, de potioribus regnis orbis à diluuio maximo, quod eorum maiores ſcribunt fuiſſe ante Ninum, uſq; ad præcipuum regnum Troiæ conditum. Nos quoq; ubi ipſe reliquit proſequemur ea, quæ nos ex noſtris hiſtoricis uel eorum relationibus conſecuti ſumus, per noſtros Aegyptios reges progrediendo, ut ipſe egit ſub Aſſyrijs.

Aegyptus eiecto fratre Danao regnauit annis lxviij. Ab eo Aegyptus nomen accepit. Pharaones pro dignitate dicebantur. Anno huius quinto regnauit Amyntes annis quadragintaquinque.

Aegyptus.

Anno ſexto regnauit Dardanus annis LXIIII.

Decimo anno Danaus Argis annis L.

Anno

Anno XVIII huius regnauit Tyrrhenus apud Ianigenas annis LI.

Anno XXXIII in Creta regnauit Aſterius.

Anno eiuſdem XXXV apud Celtas Romus, à quo Romani: et biennio poſt apud Aborigines Faunus priſcus; apud Athenienſes Pandion. Anno L apud Aſſyrios Belochus iunior; & anno LXVII apud Aborigines imperabat Amnus Faunigena.

Secũdus poſt hunc Pharao Menophis imperat apud Aegyptios annis XL, cuius ſecundo anno apud Troianos regnat Erichthonius annis XLVI. Tarquon priſcus apud Razenuos Ianigenas, qui nunc dicuntur Tyrrheni & Thuſci ob Tyrrhenum, & peritiam diuinorum quæ à Iano didicerunt, regnat annis XXI. Apud Celtas Paris: apud Celtiberos Teſta Libyus Tryton.

Anno ſeptimo eiuſdem apud Aſſyrios regnat Belopares, & Minos regnat in Creta. Anno uero decimonono Atheniẽſibus regnat Erichtheus. Anno trigeſimoquinto eius apud Thuſcos annnis quindecim regnat Abas, à quo poſiti ſunt Abij Thuſci: & anno eiuſdem trigeſimo tertio Argis regat Abas Argus.

Anno XXX Menophis Cadmus & Phœnix à mari rubro profecti, apud Sydonem regnauerũt. Poſt ſeptenniũ Cadmus docuit rudem Græciã, & regnauit Thebis. Apud Aſſyrios regnauit Lamprides; & ultimo eius anno Zetus & Amphion expulerunt Cadmum.

Poſt Menophim cœpta eſt dynaſtia Lartũ, ut in Italia, quæ dynaſtia durauit annis ſolaribus CXCIIII. Horum Lartum in Aegypto primus fuit Zetus, qui regnauit annis LV, cuius anno octauo in Dardania regnauit Tros: in Thuſcia uero anno huius XXXIII regnauit annis XXXVIII Veibenus ex familia Vetuloniæ.

Quartus Aegyptijs imperauit Ammenephos annis XXVII, cuius anno IIII apud Celtas regnat Remus, à quo Remi. Anno nono eius apud Aſſyrios regnauit Tautanes, & anno decimoſexto apud Aborigines Latinus, apud Thuſcos autem regnat Mezentius.

Secutus eſt ultimus Lartes ſeptem annis, poſt quem ſecuta eſt Dynaſtia ſine Larte annis centum ſeptuaginta ſeptem, per quã numerabimus qui Babylonij, Aegyptij, & Tyrrheni floruerunt. Anno Dynaſtiæ Diapolitanorum primo Troia euerſa fuit, & anno tertio Aeneas uenit ad Italiam ad Latinum & Euandrũ & Tyrrhenos, apud quos regnauit Tarcon iunior annis XX.

Anno ſeptimo Aſcanius Latinis imperat: Anno uero ſequente Teuteus Aſſyrijs, & poſt Francus Celtis ex Hectoris filijs, & anno eodem Lydi mare obtinuerunt.

Anno quadrageſimoſecundo Amazones templum Dianæ Epheſi ſuccenderunt, & anno quadrageſimoſeptimo Ocnus imperauit Italiæ annis XLVI, uixit annis XCVI & XLIX. Syluius Latinis, & Tyneus Aſſyrijs.

Anno XLV Dynaſtiæ regnauit Latinis Aeneas Syluius, et Aſſyrijs Dercilus annos XLVII. At LXXII Thuſcis imperat Pypinus annis quinquagintaduobus.

Anno VIII regnat Latinis Syluius Latinus: et CXXI Eupales Aſſyrijs. Anno CLVIII Alba Latinis regnat, & CXXVIII Nycius Feſulanus Thuſcis annis XLVII. Anno CLXVI Piſeus Thuſcus pirata impat Italiæ annis quinquagintaduobus. Ita paulatim Aſſyrij, Aegyptij, Tyrrheni delicijs eneruati decreſcunt, ècontra Latini creſcunt. Itaq; ſubijciemus breuiloquium, quo pacto reges Aſſyriorum Aegyptiorum cœperunt eneruari, ècontra Græcorũ & Latinorum Aboriginum. Apud enim Thuſcos Piſeo ſucceſſit Thuſcus iunior annis XXXIX. huic

Amnus annis XXV, quem ſecutus eſt Felſinus annis triginta tribus. Hinc Bon annis uiginti octo, Atrius uiginti ſeptem, Marſias decem & octo, Etalus triginta, Celius uiginti & uno. Ex Latinis autẽ ſecuti ſunt per quos propagati Romani imperium tenent.

METASTHENES PERSA DE IVdicio temporum & Annalium Perſicorũ.

QVI de temporibus ſcribere parãt, neceſſe eſt illos nõ ſolo auditu & opinione chronographiam ſcribere, ne cum per opiniones ſcribunt, uti Græci, cum ipſis pariter et ſe & alios decipiant, & per omnem uiam aberrent. Verum abſq; ullo errore fiet, ſi ſolos annales duarum monarchiarum aſſecuti, cæteros omnes ut fabulatores reiecerimus. In his enim tam liquide atq; uere digeſta ſunt tempora, reges, & nomina, quàm apud eos ſplendidiſſime regnatum eſt. Neq; tamen omnes recipiendi ſunt qui de his regibus ſcribunt, ſed ſolum Sacerdotes illius regni, penes quos eſt publica & probata fides annalium ſuorum, qualis eſt Beroſus. Nã is Chaldæus omne tempus Aſſyriorum digeſſit ex antiquorum annalibus, quem ſolum, uel maxime unum Perſæ nunc ſequimur.

Is ergo tradit ante Ninum ducentis & quadraginta nouem annis regnatum fuiſſe ſub tribus dijs regibus, quorũ qui primus uniuerſo imperauit orbi fuit Ogyges; qui præfuit inundationi terrarum. Inde Saturnus fundata Babylonia regnauit annis ſex & quinquaginta. Belus Iupiter eius filius duobus & ſexaginta, Ninus eius filius, qui primus

mus monarchiam cepit, annis quinquaginta duobus. Semiramis quadragintaduobus. Zameis annis triginta-octo. Arius triginta. Aralius quadraginta. Xerxes Baleus triginta. Armatrites trigintaocto. Belochus priſcus quinq; & triginta. Baleus iunior duo & quinquaginta. Altadas duo & triginta. Mamitus triginta. Mancaleus triginta. Spherus uiginti. Mamelus triginta. Sparetus quadraginta. Aſcatades quadraginta. Amyntes quinq; & quadraginta. Belochus iunior quinq; & uiginti. Bellepares triginta. Lamprides trigintaduo. Soſares uiginti. Lampares triginta. Pannias quinq; & quadraginta. Soſarmus decem & nouem. Mytreus uigintiſeptem. Tautanius trigintaduo. Teuteus quadraginta. Tyneus triginta. Dercylus quadraginta. Eupales trigintaocto. Laoſthenes quadragintaquinq;. † Pyrithidias triginta. Ophrateus uiginti. Ophraganeus quinquaginta. Aſcrazapes quadraginta & duo. Tonoſconcoleros XV, hunc Græci Sardanapalum uocant. Hucuſq; Beroſus. Nos autem illum imitati, nullo alio autore uſi ſumus, quàm publica Suſiana bibliotheca, in qua annales Perſarum ferunt feciſſe Belochum tertium Sardanapali clandeſtinum hoſtem, qui eius militiæ præfectus erat. † Piriciades.

Is cum Arbace tum Medorum principe partitus eſt monarchiam, ea lege ut Belochus Babyloniam, Arbaces Mediam atq; Perſas regeret. Itaq; interfecto & ſeipſo flammis iniecto Sardanapalo, Monarchia bipartita fuit. Apud Medos hi regnauerunt annis quatuor & trecentis. Arbaces uigintiocto. Mandanes quinquaginta, Soſarmon XXX. Arti Carmin quinquaginta. Arbianes duo & XX. Arceus XL. Artines uigintiduo. Aſtybarus cum Apanda filio uiginti. Apanda ſolus triginta. Hoc Cyrus & Darius deuicto regnauerunt annis

trigintaſex: Nam ante reünitam monarchiam regnauerunt in Perſide annis ſex. Inde alijs ſex Perſico regno reſignato Cambyſi filio, ſexennale bellum Tamyri reginæ Scytharum intulerunt. Sexto anno à Babylonijs euocati atque Balth Aſſare interfecto reünitam monarchiam in Perſas tranſtulerunt.

Totidem annis in bipartita monarchia regnatum eſt apud Babylonios. Primus Phul Belochus annis XLVIII Phul Aſſar XXV. Salman Aſſar decem & ſeptem. Sennacherib ſeptem. Aſſar Adon decem. Merodach duo & quinquaginta. Ben Merodach uiginti uno. Nabugdonoſor primus trigintaquinque. Nabugdonoſor Magnus quinque et quadraginta. Amilinus Euilmerodach triginta. Filius huius primus Reg Aſſar tribus, Secundus Lab Aſſar Dach ſex. Tertius Balt Aſſar quinque. Balt Aſſare interfecto regnauerunt ſimul Cyrus & Darius annis duobus, inde ſolus Cyrus duobus & uiginti. Filius Darij Priſcus Artaxerxes Aſſuerus annis uiginti: Vltione interea ſumpta de factione Tamarica, quæ per dolum patruum tradiderat Tamyræ. Huius duo filij, Cyrus Artabanes, & Darius Longimanus ſeptem menſibus pro imperio dimicarunt, & ſeptimo menſe Longimano uictoria ceſſit, regnauitque annis ſeptem & triginta. Eius filius Darius Nothos annis decem et nouem. Magnus Artaxerxes Darius Meneon annis quinquaginta quinque. Artaxerxes Ochus ſex & uiginti. Noſtra ætate Arſes annis quatuor. Darius ultimus ſex. Magnus Alexander qui tranſtulit imperium in Græcos annis duodecim. Seleucus Nicanor, qui nunc agit trigeſimum annum, ſucceſſit toti Aſiæ ac Syriæ.

Metaſthenes quo tempore uixerit.

Finis.

XENOPHON DE EQVIVOCIS.

SAturni dicuntur familiarum nobilium, regũ, *Saturni.*
qui urbes condiderunt, ſeniſſimi. Primogeni
ti eorum Ioues & Iunones: Hercules uero *Ioues.*
nepotes eorum fortiſſimi. Patres Saturnorũ *Iunones.*
Cœli: uxores Rheæ & Cœlorum Veſtæ. *Hercules.*
Quot ergo Saturni, tot Cœli, Veſtæ, Rheæ, Iunones, Io *Cœli.*
ues, Hercules. Idem quocꝫ qui unis populis eſt Hercu- *Rheæ.*
les, alteris eſt Iupiter. Nam Ninus qui Chaldæis extitit *Veſtæ.*
Hercules, fuit Aſſyrijs Iupiter, quibus oppidulum pater-
num tetrapolim & caput imperij ſtatuit. Vnde ipſum Ni
num, id eſt Iouẽ cognominauerũt, qui proprio nomine
Aſſyrius dicebatur, à quo Aſſyrij dicti, & à cognomine *Aſſyrij.*
urbs Ninus dicta.

PHORONAEVS.

Phoronæi plures, ſed in precio habiti duo. Antiquiſſi *Phoronæi.*
mus claruit primo anno Nini in parte Hellinica, quæ
poſt Græcia dicebatur. Iunior ſecundus rex Argiuorum
filius Inachi, inter quem & priſcum fuere decem ætates
& amplius.

TEMPORVM AEQVIVOCA.

Aetas apud diuerſos diuerſa metitur ſpatia: quia apud *Aetas.*
Aegyptios ſpatio triginta annorum perficitur: & apud
Græcos quartam centenarij partem, id eſt annos quincꝫ
& uiginti continet. Annus etiã diuerſus eſt. Etenim ipſi *Annus.*
Aegyptij utuntur anno quandocꝫ menſtruo, ſæpe bime-
ſtri, non raro trimeſtri, ſæpe quatrimeſtri, nonnuncꝫ ſola-
ri: quæ uarietas etiam ex noſtris qui ab eis literas habue-
runt ſapientes coëgit aberrare. Hiberis annus quatrime-

ſtris ut plurimum eſt, rariſſime ſolaris. Econtra Chaldæi cum in antiquitate diſciplinarũ ſuarum utantur mẽſtruo, in cæteris ſemper ſolarem ſe intelligere fatentur. Et hoc pacto ſemper quoq; Semiramis in columna Nino ita excidit:

" Mihi pater Iuppiter Belus, auus Saturnus Babylo-
" nicus, proauus Saturnus Aethiops, Abauus Saturnus
" Aegyptius, Attauus Cœlus Phœnix Ogyges. Ab Ogy-
" ge ad meum auum ſol orbem ſuũ circunluſtrauit ſemel ac
" tricies & centies. Ab auo ad patrẽ ſexies & quinquagies,
" A patre ad me bis & ſexagies. Columnam, templum, ſta
" tuam Ioui Belo ſocero, & matri Rheæ in hoc Olympo
" Semiramis dicaui.

OLYMPI.

Olympi unde. Olympus plura ſignificat: Nam omnis mons regionis altior Olympus à Græcis dicitur. Vnde & plures Olympi dicti, quaſi toti lympidi. A Barbaris uero omne ſpatium circulare ultimum lymbus dictus eſt, & cum interiori area Olympus, à quo aſtrolabium Olympus, & sacrum pomerium Olympus eſt.

Homeri. Homeri plures fuere: quorum qui eximius poëtarũ extitit, ultimus omniũ, poſtq; Thalem Mileſium inuenit.

Nini. Nini plures fuere. Primus omnium Aſſyrius, quem ab ampliato oppido patris uocauerũt Ninum, id eſt Iouem, lingua Aſſyrica. Huius filius Zameis etiã Ninus paterno cognomine appellatus fuit.

Ogyges. Ogyges plures fuere. Primus ſupradictus attauus Nini, quem Babylonij Gallũ cognominant, quod in inundatione etiam ſuperſtes alios eripuerit & genuerit. Hinc Sagæ, apud quos nauigio ſaluatus eſt & ereptus; ratem uocant *Gallerim*, quod undis ſaluet. Verum Græca lingua Gallus candidum & lacteũ ſignificat; Phryga, exectũ teſtibus; Latina: gallinæ maritũ; & Celtas qui ſunt Galatæ

ueteres.

ueteres, à rege Galanthæ filio Herculis, à quibus Galatæ in Aſia, & Gallogræci in Europa. Fuit autem priſcus Ogyges in prima inundatione terrarum. Alter uero Atticus in tertia.

INVNDATIONES.

Inundationes plures fuere, prima nouimeſtris inundatio terrarum ſub priſco Ogyge; Secunda Niliaca menſtrua ſub Aegyptijs Hercule ac Prometheo. Bimeſtris aũt ſub Ogyge Attico in Achaia. Trimeſtris Teſſalica ſub Deucalione. Par pharonica ſub Protheo Aegyptio in raptu Helenæ. Ab inundatione terrarum ad ortum Deucalionis ſecundo anno Spheri ſeptingenti ſupputantur anni: qui natus annos duos & octoginta Theſſaliam, ubi primum in Hellina regnauit Phoroneus, uidit inundatam.

PROTHEI.

Prothei fuerunt plures. Primus Saga in Caſpijs. Alter Aegyptius, ſub quo diluuium Pharonicum. Erat eñ ſacerdos Prothei magni Phœnicis, cui conſenſu totius orbis templa, ſtatuæ, & aræ dicatæ ſunt in Europa, Aſia, & Aegypto.

CADMI.

Cadmi fuere plures. Primus frater Phœnicis paulò poſt conditionem Troiæ, qui ambo apud Sydona regnauerunt. A Phœnice quidem tota regio nomen accepit, quæ eſt à Sydone ad Iamineum portum Aſcalonis urbis Semiramidis, uicinum monti tetrapolis atque gymnaſij ueteris Phœnicum, cum omnis ante Aſſyria diceretur. Paulò poſt fuit alius Cadmus Argiuus, qui poſt exiliũ à Phœnicia reuerſus in Bœotias Thebas cõdidit. Tertiũ, qui in eadẽ urbe tyrannidẽ aſſumpſerat, propulſauerũt Linus & Zetus. Quartus cũ Sparthis bellũ geſſit,

Quintus paulo ante ruinas Troiæ Harmonia Samothra ca inclytus, qui à priſca uxore ob Harmoniam certamen paſſus, rediens à Phœnicia detulit in Græciã primus ſex decim numero literas rudes non Phœnicas, ſed Galatarũ & Mæonũ perſimiles characteribus. Reſiduas retulerũt paulo poſt Palamedes & Simonides medicus. Fuit & ul timus qui ſcribere docuit oratione ſoluta, cum ante literas aduectas, atque poſt uernaculo ſolum carmine uterentur. Finis.

Q. FABIVS PICTORIS DE AVREO ſeculo, & de origine urbis Romæ eiusq́ de ſcriptione. Liber primus.

Aurea ſecula.

ITaliæ imperium penes duos populos principes extitit. Poſterius Romani, principio Thuſci ſub Iano cœperunt in aureo ſeculo. Aurea ætas primo ortu generis humani fuit ſic dicta, quod poſterioribus ſeculis comparata æque atq; aurum inter metalla effluxit. Eam cœpiſſe ſub Ogyge ante Ninum annis circiter ducentis & quinquaginta Xenophon atque maiores prodiderunt. Is Ianus ſub initium aurei ſeculi læuum latus Tiberis Hetruriæ tenuit. Cameſes uero ac Saturnus circa finem eiuſdẽ ætatis dextrum incoluerunt. Ea ætate nulla erat monarchia, quia mortalium pectoribus nondũ hæſerat ulla regnandi cupiditas. Principes quia iuſti erant, & religionibus dediti, iure habiti dij & dicti. Non enim arbitria illorum ab æquo, uel populus à iure innato diſcedebant. Nullo tunc uindice aut metu, ſed ſua ſponte retinebant fidem

fidem & rectum. Pudor ipſe regebat populos, & ius principes. Domus illis non extructæ uel ornatæ luxuriaq́ inſignes erant & ſplendidæ, ſed uel criptæ, aut uiminum tuguria, & caua arborum ligna erant. Victũ ſponte naſcentia præbebant, aut in diem uictus quærebatur uenatu. Vinum & far primus illos docuit Ianus ad ſacrificia & religionem magis quàm ad eſum & potũ. *Vinum.* Primus enim aras, & pomeria, & ſacra docuit, & ob id illi in omni ſacrificio perpetua præfatio præmittitur, farq́ illi ac uinum primo prælibatur. Vxor illi fuit Veſta, quæ prima ſacrorum regina ſempiternum ſacrificiorum ignem uirginibus credidit. Bella tunc non ignota modò, ſed ne cogitata in mentem uenerant. Ad pudorem & ſanctimoniam domorum primus ualuas, ſeras, & claues excogitauit & inuenit, & ab eo dictæ Ianuæ. *Ianuæ unde dicta.* Olympo regio Hetruriæ fanoq́ ſacrato, duodenis colonijs totidem pomeria arasq́ ſacrauit, & ad continendum recentes tum colonias in officio aureo, uirgas faſcesq́ ſingulis ſingulas dedit. Vnde ipſe in manu uirgam & clauem, ſubq́ pedibus bis ſenas aras habet. Circa finem aurei ſeculi primus omnium Ninus rex Aſſyriorum hos aureos mores noua regnãdi cupiditate mutauit: & primus limites tranſgreſſus, bella finitimis mouit, & totius Aſiæ populos perdomuit. Sub quo Cameſes præfectus fuit Aboriginibus. Et paulopoſt fremẽtibus undiq́ contra ſe armis, toto prius pererrato orbe Saturnus ad Ianum ſe contulit. Eum comi hoſpitio Ianus receptum, Latio & Aboriginibus præfecit. Eo more, quamuis tunc finientis aurei ſeculi, intra fines ſuos ſeſe quiſq́ continuit, Ianus in Hetruria, & Saturnus in Latio, Tiberimq́ fines imperij eſſe inſtituit. Intra enim ſuam cuiq́ patriã tunc de more regnũ finiebatur. Limes igitur erat inter eos Tiberis, aræ uero limitum erant Ianiculum & Saturnia Capi-

pitolina. Hetruriam à Ianiculo Ianus, Latium à Saturno Saturnus cognominauit. Ad radices enim Capitolij Saturnus condiderat, uti Ianus Ianiculum. Hæc igitur fuit prima Romæ origo ad radices Capitolij, ubi tunc paſcua bobus erat.

Facies tunc agri huius inſtar arcus erat, cuius chorda eſſet alueus Tiberis: cornua ad ſolis quidem ortum, rupes Auentina, & ad occaſum capitolina, media palatina. Eadem palatina rupes Tiberim à fronte proſpicit, à ſiniſtris Cœlio, à dextris Exquilino iungitur. Auentinus item à fronte Tiberim & Capenam tenet, ad dexteram Cœliolo ac Viminali hæret. Capitolium ante ſe Tiberim & portam Carmentalē cernit: hæret illi Quirinalis. Has rupes antiqui ſeptem colles, & ſeptem montes appellauerunt. Area huius arcus eſt quicquid campi iacet inter Auentinum & Capitolium, & à palatio ad Tiberim, Lybiſſus antea, inde Argeus, poſt uicus Thuſcus dictus. Paludes plures eò paſſim Tiberina inundatio efficiebat, quæ hanc aream nō ſatis idoneam habitationi reddebant, antequam factis Vertumno ſacrificijs in alueum ſuum Tiberis uerteretur. Prima igitur origo Romæ fuit collis Capitolinus, antea Saturnia dictus. Sequēs hunc Auentinus fuit, habitatus ab Atlante Italo, è Sicilia aduecto eò contra fratrem ſuum Heſperū, in cuius tutela erat Hetruriæ imperiū adhuc Iano puero, & immaturo ad munera regia & regni. Porrò Italus dimicare à Iano & Hetruſcis prohibitus, in Auentino conſedit, ad cuius radices iuxta Tiberim ope atq; conſilio Iani Capenam oppidulum cōdidit, & regionem eius permiſſu Italiam dixit. Mox Heſpero fratre rebus humanis exempto, Italus in tutelam Ianum & Hetruriam ſuſcipiens, omnem circa Tiberim regionē, extinctis ultro citroq; alijs cognominibus, à ſe Italiam nuncupauit.

Hæc

Hæc eſt priſca Italia: cuius nomen ſenſim ab Alpium radicibus ad fretum Siculum, ac ipſi Siciliæ cõmunicatum eſt. Denominare enim, aut imponere gentibus & locis noua nomina tantum regũm ducumq; ius eſt. Suſcepto igitur Italus Italiæ imperio, tum filiam ſuam Romam nomine Siculis et Aboriginibus in Latio præfecit: quæ relicta Capena mediũ palatinum tenuit, & in uertice, ubi hæret Exquiliõn, Romam oppidulũ condidit, quod Valentiam ſonat. Poſt eius obitum ob paludes neglectum oppidum fuit uſq; ad aduentum Euandri, qui cum oppido ſimul reſtituit nomen. Subſidens ſeptem collibus campus Argeus dictus eſt, ab Argo Euandri hoſpite, & comitibus Argiui Herculis, qui ad Euandrũ uenerunt, & in Saturnia ſubſederunt. Hinc extrema Argileta dicuntur. Superior Argiletus dicitur in principio uici Thuſci ſub Cœliolo, inter Circum maximũ et Auentinũ, ubi letum Argi ſimul & ſepulchrum eſt. Imus uero Argiletus eſt ubi Ianus quadrifrons, qui & Vertũnus, in fine uici Thuſci ad radices Capitolij in foro boario, ubi Saturniæ ueſtigia. Tres igitur colles primum coluere ante Romulum: medium quidem Roma filia Itali, extremos uero Saturnus & Italus. *Argiletum.*

Q. FABII PICTORIS LIB. II.

DENIQVE Romulus potitus rerum Albanarum, & uſus maxima familiaritate regum Hetruriæ, & rex primus ex regulis Italiæ creatus in Latio, Romam oppidulum in regiam tetrapolim uertit, inq; Palatino colle fundauit. Aſcito enim ex Hetruria uate atque ſacerdote,

Olympum fecit,pomeriumq́ſacrauit,& aratro ab Olympo in uico Thuſco per palatium circũducens,ab imo collis ad uerticem quadratam urbem ſignauit. In uertice collis hærente Exquilino Romam oppidulum ampliauit,& è regione loco proximo Cœlio Velliam extruxit. Cæterum in decliuo ad ima uerſus Circum maximum Germaliã fundauit,ubi iuſſu Amulij fuerunt expoſiti. Hac enim antea labebatur Tiberis. Ab ea aũt uerſus Exquilias forũ Romanum ædificauit. Et ita Romulus ex regulo primus rex à Thuſcis declaratus eſt. Quam rem per occaſionem acceptam Mithridates rex Aſiæ pro ignominia Romanis oppoſuit,quod uernæ fuiſſent Thuſcorum. Quarto autem menſe ab urbe condita,perpetratum eſt audax facinus in raptu Latinarũ & Sabinarũ. Primi ex Latinis bellum mouerunt in Romulum Ceninenſes, Antennates & Cruſtumini. Romulus auxilio implorato à Thuſcis,cum Cœlio rege Hetruriæ primum ex his triumphum retulit. Et ob id quartus urbis collis à Thuſcis habitari cœptus eſt,& Cœlius dictus. Subinde Sabini bellũ ingens orſi, coëgerũt Romulum denuo à Lucumonibus ſocios milites expetere. Galerito Lucumoni Arbeæ negocium datũ eſt,magna Hetruſcorũ exq́ urbe Salpinatũ manu uenit. Qui cum offendiſſet Capitolium captum à Sabinis, ipſe proximũ Capitolio Quirinalem pro Romulo muniuit. Verum cum Romulus audax ſub Capitoliũ Sabinos aggreſſus uulneratus fugeret, illumq́ ad portam Palatinam ſecuti Sabini Romæ potituri uiderentur, illico Galeritus è Quirinali delapſus, uiamq́ retro in Capitolium pedem ferendi adimens, ubi nunc Ianus quadrifrons, à tergo Sabinos aggreſſus, unde fabula eiaculatæ aquæ ſulphureæ eſt,in fugã uertit. Animaduerſa re, Romulus reintegratis uiribus & ipſe à fronte cedebat,adeò ut Metius in pa

Vernæ Thuſcorum Romani.

Cœlius mons.

in paludem ſeſe cum equo armatus inijceret. Cædes in-
gens fiebat, & ne unus quidem euaſiſſet, ni fœminæ oc
curriſſent. fœdere icto Romulus urbis agrũ diuiſit in par
tes tris, æquis collibus, Sabinis & Tacio Capitolium &
Quirinalis: Romulo ſequẽtes, Exquilinus & Palatinus,
in quo Roma: Galerito & Luceribus Thuſcis Cœlius &
Cœliolus obuenerunt. Auentinum Romulus neminem
paſſus eſt habitare. Nam fratri Remo illum ſacrum eſſe
uoluit uſq; Helernam. Cumq; conceſſiſſet naturæ Cœ-
lius, & Galeritus rex Hetruriæ ſucceſſiſſet, conſenſu tri-
buum Cœliolus, & ab eo tota arcus area ſeptem colli-
bus ſubiacens Thuſcis data, & ſacrificio Iano Vertumno
facto, egeſtisq; paludibus habitabilis reddita, & uicus
Thuſcus dicta. Tribus igitur gentibus conflata princi-
pio urbs Roma habitataq; fuit. nomĩa impoſuit princeps
Thuſcus. Nam hi tunc Italiæ imminebant imperio. Ta *Thuſcus uicus.*
cienſes à Tacio, Ramnẽſes à Romulo uocauit. Hoc ẽm
nomine illum ab euentu nuncupauit lingua Hetruſca ex
Hetruria oriunda Larentia, & nupta prius uiro Thuſco
Fauſtulo, & inde Hetruſco Carrutio. Suam uero tribũ à
ſe Lucerũ dixit. Nam alia Trometina eſt, à loco Cœlij.

Hæc origo urbis Romæ ſolum ueteris ſepticollis, cũ
arcus area habitatæ: nunc uero ab his collibus in alios col
les & conualles in immenſum prolatæ. Cæterum nomi-
na eiuſdem ueteris Romæ hæc ſunt. Nomina colliũ: Ca
pitolium, Quirinalis, Exquilinus, Palatinus, Cœlius, Cœ
liolus, Rumurius, qui & Auentinus. Porrò in area hæc
nomina ſunt: Libyſſus, Circus maximus, Forum tranſi-
torium, Argiletus ſuperior, Argiletus imus, Via ſacra,
Senaculũ, Concordia, Grecoſtaſis, Aedes Saturni, Ver-
tumnus, qui & Ianus quadrifrons, Forum boarium, Vi-
cus longus, Vicus Arnienſis, Vicus Stellatinus, Saba-

tinus, Lartenianus, qui & Veiens, Phaliſcus, quorum cognomina à Thuſcis ſunt commigrantibus in ciuitatẽ Romanam. Item Herculis ara, ubi Olympus, & initium ſacri ærarij iunctim à Germalia ad ſacrã uiam, unde & nominis origo. Forum piſcarium, Porta Carmentalis, Aedes Pudicitiæ, Rotunda Herculis. Forum uenalium, Lacus Curtius, Suburra, Suburbanum, Saturnia, ubi nunc ædes eius atq; ærarium: Hæc ubi Roma uetus. In parte Romæ ſunt Hetruriæ loca, Antipolis, Ianiculũ, Vaticanum, & Tiberis, limes imperij, Volturreni inter ueteres Ianum & Saturnũ, qui à principe illius urbe Volturrena per ſyncopam dictus eſt Volturnus, & ob id Thuſcus nõ Latinus. Quod uero Vulturnũ ſine ſyncopa & compoſitione primitiuum eſt nomen, notat fluuiũ in Sãnio, & oppidũ Romanũ in littore, à quo Vulturnus deus Tiberinus in Latio, ſicut & Volturnus ut caput imperij in Hetruria. Quam ob rem deum Tiberinũ ſuum dicit eſſe Roma atq; Hetruria, eundem & Ianum Vertumnum, & ab his dictum Vadymona.

C. SEMPRONIVS DE DIVISIONE Italiæ, & Origine urbis Romæ.

VNiuerſa Italia à iugis Alpium oritur, & in Leucopetram fretumq; Siculum terminatur. Cingitur ſupero & infero mari, & ſecatur Apennino, qui à iugis Alpiũ ortus, per mediam Italiam à Liguribus ad Anconam porrectus, inde paulatim uſq; Venuſiam reflexus, ibi ex tranſuerſo diuidit Italiam, ex altera parte Brunduſiũ, alte

ra Ve.

ra Veliam attingens, circum ſinum Tarentinum, quem Auſones primũ, inde Aborigines Græci poſt Oenotriũ Arcadem tenuere: à quibus Magna græcia nũcupatur, in qua ſunt Oenotrij, Calabres, Salẽtini, Magna græcia, atq; Brutij. Porrò antiquitus Italia in medium Apenninum, & in ciſapenninũ ad inferum mare, & in tranſapenninum ad ſuperũ pelagus, & in alpes à Rhetijs ad Ligures diuidebatur.

Diuiſio alpium.

Alpes ipſæ tribus partitionibus ſecantur: prima Ligurum, quod ab eis oriantur. A Nicæa ad Pœninũ ſequens, ab eo ad Ocram montẽ. Pœninus dictus à tranſitu Hannibalis. Tertia Tauriſana uſq; in Hiſtriã. Omnibus alpinis, exceptis Liguribus, notiſſima origo Hetruſca eſt, præcipue Rhetijs.

De Apennino.

Apenninus diuidit in Ligures montanos, Apuanos, Vmbros, Sabinos, Sabellos, Hetruſcos. Ligures dicti ſũt à Ligure Phaëtontis filio, qui omniũ primus multis ſeculis ante Græcos ex Attica colonias in Italiã trãſportauit. adiecitq; atq; miſcuitq; antiquiſſimis Italiæ populis, ab oſtijs Tiberinis uſq; Nicæam. Hinc ueteres omnem maritimam dixerũt Liguriã. Itaq; pars Apennini à Nicæa ad fontes Macræ Ligures montanos alit, quibus origo eſt à Genio & Ligure. A fontibus uero Macræ ad fontes Tiberis Apenninũ colunt Ligures Apuani, Hetruſcis orti, cognomines ueteribus Gallis, ut M. Antonius prodit. Portionem uero Apennini à fontibus Tiberis ad Nar inhabitant Vmbri, prima ueterum Gallorũ proles, ut Auguſtus ſcribit. Ab amne uero Nare uſque ad fontes Silaris montes tenent Sabini, quibus Saga eſt origo. Nam Sangni gentilis Sabi fuit. Hi paulo ante ruinas

Liguria.

M. Antonius.

Troiæ diſciplinas Hetruſcas didicere, & ius diuinũ & humanum à Megale Thyrrheno perceperunt. Rurſum à fontibus Silaris ad fontes Volturreni & Sarni Sabelli, proles Sabinorũ, incolũt, quos Romani Samnites, Græci uero Saunites uocant. Portionẽ uero Apennini à fontibus Sarni uſq; ad magnam Græciam Thuſci tenuerũt, & reſiduam Græci. Hactenus de diuiſione Apennini & Alpium: & origine habitantium in eo.

De diuiſione planæ Italiæ.

Ciſapenninã Italiam flumina diuidũt, & itidem tranſapenninam. Padus amnis Galliam ciſalpinam primo diſcreuit. Ciſpadanam omnem miſſis colonijs tenuere Thuſci. Doria Thuſcorum prima familia incoluit principio ab Aſca colonia uſq; Parmã, à qua et fluuius Doria, & regio prius Doria, nunc Aemilia. A Parma item ad Bononia Bianora à duce, nũc Aurelia, Flaminia item à Bononia ad Rubiconẽ amnem, antea Felſina à principe Heturiæ, miſſis colonijs Lamonibus à Rubicone ad Anconam. Senonum Gallia Togata dicitur, ab his qui duce Arunte primi in Italiam tranſcenderunt Alpes, à quibus ſenſim pulſi Hetruſci à ciſpadana & tranſpadana regione, quæ nunc Galliæ nomen habet. Et quidem omnem tranſpadanam regionem Thuſcorum prolem fuiſſe inter omnes autores cõuenit, manentq; ueſtigia urbs Mantua, Lacus Hetruſca origine dictus Larius, quod à patricijs Volturrenis omnia ea loca principio poſſeſſa fuerint uſq; Veronam. Hinc circa Larium lacum à principibus dicta uallis Volturrena, & Verona à Vera Thuſcorum familia, & ab Atria eorundẽ colonia fluuius Veronæ argumenta ſeruanti. Nam uſq; Atrianũ fluuiũ, qui limes eſt Volturrenorum & Venetiarum, tenuere Hetruſci, & Venetias principio quidem Phaëtontei, poſtea Troiani

eiſdem

eiſdem mixti coluerunt. Hæc de tranſapennina Italia, & Apennino monte inter autores conueniunt.

De Tranſalpina Italia.

Tranſapennina uero ad inferũ mare ueteres ita partiti ſunt per amnes. A Nicæa enim ad Macram tenent Ligures montani, origine Phaëtontei. A Macra item ad Arnũ & portum Ligurnum incolunt Hetruſci, cognomine Ligures Apuani. Quos ſequuntur Ligures Hetruſci Populonij, à Ligurno portu ad caput Hetruriæ. A quo ad Tiberim ſunt Hetruſci Ligures Tyrrheni, in quibus ſunt campi compluti lapidum, clari pugna Herculis, adhuc Lamones dicti ab ipſius Herculis filio Lamone. Pari forma ab ultima Italia in Tiberim Romamq́ percurrendo, à Velia ad Silarim fluuium Lucani, à Samnitum duce Lucio orti, tenent. Ab eo ad Sarnum amnem Picentini habitant. A Sarno uero ad Volturnũ fluuium incoluerũt Cumani, quos ab agro nullis uiribus Hetruſci, quamuis toti Italiæ imperitarent, potuerunt dimouere, aut in poteſtatem redigere. A Volturno amne ad Silarim Hetruſcorum uetuſtiſſimus ager fuit, in quo prius Oſcam dictam, poſtea Capuam condiderunt. A Lyri autem uſq; Tiberim Saturnus cum priſcis Aboriginibus fuit, origine ab Vmbris & Cameſenis editis, ubi eſt mons Capitolinus, aureo ſeculo à Saturno habitatus, ubi & nunc aurea Roma terrarum caput. Quam ob rem parum conſiderate quidam ſcribunt, Romam poſtremis ac nouis ſeculis à Romulo conditam, & appellatam atq; cœptam, cum nullum ex his tribus uerum apud maiores inueniatur memoratum, ſed ſint ab eis contraria prodita. Non enim Roma à Romulo nomen habet, quippe quia geminis non Remus & Romulus nomina poſuit Fauſtulus Hetruſcus et regius paſtor, ſed Rumulum & Rumen illos ab euentu

Capua.

i

appellauit, quæ ſunt nomina Hetruſca. Alioquin Romæ nomen, & nominis origo uulgata eſſet atq; manifeſta, quæ occulta eſſe ſaluberrima religio ſanxit, ne ſi origo nominis Romæ clareſceret, eius deus in cuius tutela Roma eſt, & à quo deriuationem habet, gentibus pateret, et euo-

Euocationes deorum.

caretur ut cæteri. Quam ob rem & Angerona ſilentij dea ante Iani feſtos dies colitur præ foribus, ut ne cui liceat illud palàm efferre, quod ad ſalutẽ reipublicæ ueteres ore obſignato intra pectoris arcana uoluerunt cõtineri: cuius

Val. Soranus.

uiolatæ religionis pœnas primus luit Soranus. Non igitur à Romulo Roma, ſedècontra ab ipſa potius Roma, cuius adeò eſt occulta deriuatio, Romulus nomen habuit, quæ ante ipſum Romulum cœpta legitur coli annis paulominus octingentis ab Italo in Auentina Capena, et filia eius Roma in Palatino colle, & ante hos pluſquam trecentis annis aureo ſeculo à Saturno, ubi nunc Saturni ædes ad radices Capitolini collis. At Romulus ſolum ex oppidulo Roma in Palatino colle quadratam & regiam reddidit, cuius quatuor portiones erant, Roma, Velia,

Plutarch. Ceremoniũ uocat initia Rom.

Germalia, ubi ficus Ruminalis, & ædes Rumuli, à dei occulta deriuatione poſtmodum Romuli. Condidit aũt eam accitis amicis uatibus Hetruſcis, qui foſſa, ubi caput Centauri eſt, pomerioq; ad prudentis uatis auſpiciũ ſacratis, circum Palatinum collem ſacro aratro cingi iuſſit XI calendas Maias, horam inter ſecundam & tertiam, Sole in Tauro, Luna in Libra, Saturno Venere Marte Mercurio in Scorpione, & Ioue in Piſcibus, ut tradit Lu-

† Taruntius dicit.

cius † Carrutius mathematicorum peritiſſimus. Sunt qui tradant illam conditam xij. Olympiade. Placet alijs octaua. Septima quibuſdam. Sexta completa nonnullis. Præ-

Pomponius Atticus.

ualet omnibus his Eratoſthenis inuicta regula, ut aiunt. Sed cum Pomponius Atticus coram ſenatu atq; doctiſſi-

mis

mis uiris conferret Græcorum certiſſima tempora, compertum eſt quod ab Aenea, & Troia exciſa, per tempora regum Latinorum uſq; ad Romulum regem iam creatum fluxerunt anni circiter triginta et quadringenti. Quare haud dubie condita eſt Roma Olympiade ſeptima, aut eius anno ſecundo. Condita autem fuit primum in monte Palatino. Inde Sabinis & Thuſcis in fœdera coëuntibus, incoluerunt Sabini quidem Capitolium & Quirinalem, in quē Numa poſtea habitauit: Romulus & Ramnenſes Exquilinum, Palatinum, & Cœlium: Thuſci Luceres Viminalem, & ſubſidentem conuallem uſq; ad ædem Saturni, & radices Capitolij. Remo fratri Auentinus ætate Romuli manſit. Hæc ſunt † ueræ tam priſcæ Italiæ quàm urbis Romæ antiquitates & origines, quibus quoniā plures Græci poſtremis temporibus in Italiam cōmigrantes commixti fuerunt, ob id à ſe principio emanaſſe Italiam falſo exiſtimauit græca tum leuitas tum fabuloſitas. Quis enim ex antiquiſſimis non ſcribit à Iano Ianiculum, & Hetruſcos ueteres Gallos conditos? Et tamen plures Græcorum tradunt à Tyrrheno Lydo, qui fuit nuper, poſitos. Quinetiam & Tyrrhenam Thuſcorum regiam non puduit eos Romam aſſerere: Tanta uidelicet imprudentia cum morum iactantia eſt, ut omnium gentium & imperiorum atq; urbium præclariſſimarū ſe conditores eſſe apertis ſæpe mendacijs conſcribant. † *ferè.*

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SEXTI IVLII FRONTINI VIRI CONSVLARIS DE AQVAEDVCTIBVS VRBIS ROMAE,

LIBER PRIMVS.

CVM omnis res ab Imperatore delegata intentiorem exigat curam, & me ſeu naturalis ſolicitudo, ſeu fides ſedula non ad diligentiam modò, uerum ad amorem quoq; commiſſæ inſtigent, ſitq; mihi nunc ab Nerua Auguſto, neſcio diligentiore an amantiore Reipub. Imperatore, aquarum iniunctum officiũ, tum ad uſum, tum ad ſalubritatem, atq; etiam ad ſecuritatem urbis pertinẽs, adminiſtratum per principes ſemper ciuitatis noſtræ uiros, primum ac potiſſimum exiſtimo, ſicut in cæteris negocijs inſtitueram, noſſe quod ſuſcepi. Neque enim ullum omnis actus certius fundamẽtum crediderim, quàm quæ facienda quæq; uitanda ſint poſſe decernere. Nam quid uiro tam indecorum & intolerabile, quàm delegatum officiũ ex adiutorũ agere præceptis? Quod fieri neceſſe eſt, quoties imperitia præceſſit eius cui decernitur uſus, quorum etſi neceſſariæ partes ſunt, tamen ad miniſterium ut manus quædam & inſtrumẽtum agentis eſſe debent. Quapropter ea quæ ad uniuerſam rem pertinentia contrahere potui, more iam per multa mihi officia ſeruato, in ordinem & uelut in corpus deducta in hũc Commentariũ contuli, quẽ pro formula adminiſtratiõis reſpicere poſſem. In alijs autem libris, quos poſt experimẽta

& uſum

& uſum compoſui, antecedentium res acta eſt, in hoc uero & inſequentium, cuius fortaſſe pertinebit & ad ſucceſſorem utilitas. Sed cum inter initia adminiſtrationis meæ ſcriptus ſit, in primis ad meam inſtitutionem regulamq́ proficiet. Ac ne quid ad totius rei pertinens notitiam prætermiſiſſe uidear, nomina primum aquarũ, quæ in urbem Romam influunt, ponam, tum per quos quæq́ earum, & quibus Conſulibus, & quoto poſt urbem conditam anno perductæ ſint. Deinde quib⁹ ex locis & à quoto miliario duci cœpiſſent, quantũ ſubterraneo riuo, quantum ſubſtructione, quantum opere arcuato, poſtea altitudinem cuiuſq́, modulorumq́ rationem, & ab illis erogationes, quantum extra urbem, quantũ intra, quiſq́ modus, cuiq́ regioni pro ſuo modulo unaquæq́ aquarũ ſeruiat, quot caſtella publica priuataq́ ſint, & ex his quantum publicis operibus, quantum muneribus; ita enim cultiores appellantur, quantum lacubus, quantum nomine Cæſaris, quantum priuatorũ uſui beneficio principis detur, quod ius tuendarum ſit earum, qua cõtumaces afficiant pœna, ex lege ſenatusconſultis, & mandatis principũ irrogata.

AB urbe condita per annos ccccxli. contenti fuerũt Romani uſu aquarum, quas aut ex Tiberi, aut ex puteis, aut ex fontibus hauriebant. Fontiũ memoria cum ſanctitate adhuc extat, & colitur. Salubritatẽ enim ægris corporibus afferre creduntur, ſicut C. Amaranus Apollinaris meminit. Nunc autem in urbem influunt aquæ Appia, Anio uetus, Martia, Tepula, Iulia, Virgo, Alſietina, quæ eadẽ uocatur Auguſta, Claudia, Anio nouus.

Appia, M. Valerio Maximo, P. Decio Murena COSS. anno XX poſt initium Samnitici belli inducta eſt ab Appio Claudio Craſſo Cẽſore, cui poſtea Cæco fuit cognomen, qui & uiam Appiam à porta Capena uſq́ ad urbem

Capuam muniendam curauit. Collegam habuit C. Fabium, cui ob inquiſitas eius aquæ uenas Venocis cognomen datum eſt. Sed is quia intra annũ & ſex menſes deceptus à collega tanꝗ idem facturo, abdicauit ſe à cenſura. Nomẽ aquæ ad Appij tantum honorẽ pertinuit, qui multis tergiuerſationibus extraxiſſe cenſurã traditur, donec & uiam & huius aquæductum conſummaret. Concipitur Appia in agro Lucullano uia Præneſtina, inter miliariũ vi. & viij. diuerticulo ſiniſtrorſus paſſuũ dcclxxx. Ductus eius habet longitudinẽ à capite uſq; ad Salinas, qui locus eſt ad portam Trigeminã, paſſuũ undecimmilium cẽtum nonaginta: ſubterraneo riuo paſſuum undecimmillium centũ triginta: ſubſtructione & ſupra terram opere arcuato proxime ad portam Capenam paſſuũ lx. Iungitur ei ad Anionem ueterẽ in confinio hortorũ Torquatinorum Alſietinæ Auguſtæ ramus ab miliario * in ſupplementum eius addito cognomento decem gemellorum. Hic uia Præneſtina ad miliarium ſextum diuerticulo ſiniſtrorſus paſſuũ dccclxxx. Proxime uiam Collatiam accipit fontem, cuius ductus uſq; ad gemellos efficit riuo ſubterraneo paſſuũ vi. milia ccclxxx. Incipit diſtribui Vetus anio uico Publicij ad portã Trigeminã, qui locus Salinæ appellatur, poſt annos xl. ꝗ Appia perducta eſt, anno ab urbe condita cccclxxxix. M. Curius Dẽtatus, qui cenſurã cum L. Papyrio curſore geſſit, Anionis, qui nũc dicitur uetus, aquã perducendã in Vrbem ex manubijs de Pyrrho captis curauit, Spurio Garbilio L. Papyrio COSS. Item poſt bienniũ deinde actũ eſt in Senatu de cõſummando eius aquæ opere. Itaq; poſt annum nonũ Minutius Prætor edidit edictũ: Tum ex ſenatuſcõſulto Duumuiri aquæ perducẽdæ creati, Curius & Fuluius Flaccus locauerant. Curius intra quintum diem

Fabius Venox.

Anio uetus.

Salinæ.

quàm

ꝙ erat Duumuir creatus deceſſit, gloria perductæ pertinuit ad Fuluiū. Cōcipitur Anio uetus ſupra Tibur xx. miliario extra portam Raranam, ubi partim in Tiburtinum diſtribuitur uſum. Ductus eius habet longitudinē, ita exigente libramento, paſſuum xlij. milium: ex eo riuus eſt ſubterraneus paſſuum xlij. milium ccxcvij. Sub ſtructio ſupra terram paſſuum dccij. Vigeſimoprimo anno poſt annos cxxvij. id eſt anno ab urbe cōdita dcviij. Seruio Sulpitio Galba & L. Aurelio Cotta COSS. cum Appiæ Anionis'que ductus uetuſtate quaſſati priuatorū etiam fraudibus interciperentur, datum eſt à Senatu negocium M. Titio, qui tum Prætor inter ciues & peregrinos ius dicebat, eorum ductuum reficiendorum & uindicandorum. Et quoniam incrementum Vrbis exigere uidebatur ampliorem modum aquæ, eidem mandatum à Senatu eſt, ut curaret quatenus alias aquas poſſet in urbem perduceret, & ampliores ductus faceret. Reipubl. cauſa tertio miliario opera fabrorum duxit, cui ab autore Martiæ nomē eſt. Legimus apud Feneſtellam in hæc opera Marco decretum ſeſtertium IIII & octingenta, ſed quoniam ad conſummandum negocium non ſufficiebat, ſtatuit Senatus Præturam in alterū annum prorogari. Eodē tempore Decemuiri dum alijs ex cauſis libros Sibyllinos inſpiciunt, inueniſſe dicuntur nō eſſe aquam Martiam ſed Anienem, de hoc enim conſtantius traditur, in Capitolium perducendam, deꝗ ea re in Senatu à Lepido pro collega uerba faciente, actum Appio Claudio, Q. Cecilio COSS. eandemꝗ poſt annum tertium à L. Lentulo retractatam, C. Lælio, Quint. Seruilio COSS. ſed utroque tempore uiciſſe gratiā Marci Titij, atque ita eſſe in Capitolium aquam perductā. Concipitur Martia uia Valeria ad miliarium XXXIII.

Martia aqua.

fluit aqua quæ uocatur Crabra. Hanc Agrippa emiſit, ſeu *Crabra.*
quia uſum improbauerat, ſeu quia Tuſculanis poſſeſſo-
ribus relinquendam credebat. Ea namq; eſt quam omnes
uillæ tractus eius per uicem indies modulosq; certos di-
ſpenſatam accipiunt, ſed non eadem moderatiõe. Aqua-
rij noſtri partem maximam eius ſemper in ſupplemen-
tum Iuliæ uindicauerunt, nec ut Iuliam augerent, quam
hauriebant largiendo compendij ſui gratia. Excluſa ergo
eſt Crabra, & tota iuſſu Imperatoris reddita Tuſculanis,
qui nunc forſitan non ſine admiratione eam ſumunt, igna
ri cuius cauſa inſolitam abundantiam habeant. Iulia au-
tem, reuocatis deriuationibus per quas ſubripiebatur, mo
dum ſuum quamuis notabili ſiccitate ſeruauit. Eodem
anno Agrippa ductus Appiæ, Anienis, Martiæ penè de-
lapſos reſtituit, & ſingulari cura cum compluribus ſalien
tibus aquis inſtruxit urbem. Idem cum iam tertium con-
ſul fuiſſet, C. Sentio, Sp. Lucretio COSS. poſt annum
xiij. quàm Iuliam deduxerat, Virginem in agro quoq; Lu *Virgo aqua.*
cullano collectam Romam perduxit. Dies, quo primum
in urbem reſponderit, v. iduum Iunij inuenitur Virgo
appellata, quod quærentibus aquam militibus, puella uir
guncula quaſdam uenas monſtrauit, quas ſecuti qui fode
rant, ingentem aquæ modum inuenerunt. Aedicula fon
ti appoſita, hanc uirginem pictura oſtendit. Concipitur
ergo uia Collatia ad miliarium octauũ paluſtribus locis,
Signino circumiecto cõtinendarum ſcaturiginum cauſa.
Adiuuatus ex cõpluribus alijs acquiſitionibus, uenit per
longitudinem paſſuum xiiij. milium cv. ex eo riuo ſub-
terraneo paſſuum undecimmilium dccclxv: ſupra ter-
ram per paſſus Mccxl: ex eo ſubſtructione riuorum locis
compluribus paſſuum dxl: opere arcuato paſſuum dcc.
acquiſitionum ductus riui ſubterranei efficiunt paſſus

Alſietina inſalubris. Mccccv. Quæ ratio mouerit Auguſtū prouidentiſſimū principē producendi Alſietinā aquam, quæ uocatur Auguſta, non ſatis perſpicio, nullius gratiæ, imò & parū ſalubrem, & nuſq̄ in uſus populi fluentē, niſi fortè cum opus Naumachiæ aggrederet̄, ne quid ſalubriorib⁹ aquis detraheret, hanc ꝓprio opere perduxit: et q̄d Naumachiæ coperat ſupereſſe, hortis ſubiacentibus & priuatorū uſibus ad irrigandū cōceſſit. Solet tamen ex ea in tranſtyberina regiōe, quoties pontes reficiunt̄, & à citeriore ripa aquæ ceſſant, ex neceſſitate in ſubſidiū publicorū ſalientiū dari. Concipitur ex lacu Alſietino uia Claudia miliario xiiij. diuerticulo dextrorſus paſſuū vi. miliū D. Ductus eius efficit longitudinem paſſuū uigintiduummilium ſeptuaginta duorū: opere arcuato paſſuū cclviij. Idem Auguſtus in ſupplementum Martiæ, quoties ſiccitates agerent, auxilio aliā aquā eiuſdem bonitatis opere ſubterraneo perduxit uſq̄ ad Martiæ riuū, quæ ab inuentore appellat̄ Auguſta. *Auguſta aqua.* Naſcitur ultra fontem Martiæ, cuius ductus donec Martiæ accedat efficit paſſus dccc. Poſt hos C. Cæſar, qui Tiberio ſucceſſit, cum parū & publicis uſibus, & priuatis uoluptatibus vij. ductus aquarū ſufficere uiderent̄, altero imperij ſui anno M. Aquilio Iuliano, P. Nonio Aſprenate COSS. anno urbis conditæ dccxc. duos ductus inchoauit, q̄d opus Claudius magnificentiſſime conſummauit, dedicauitq̄ Sulla & Tutiano COSS. anno poſt urbem conditam dccc. Sexto Calendarum Auguſtarum. *Claudia aqua.* Alteri nomen, quod ex fontibus Cærulo et Curtio perducebatur, Claudiæ datum, hæc bonitate proxima Martiæ: Altera, quoniam duæ Anienis aquæ in urbem fluere cœperant, ut facilius appellationibus dignoſcerentur, Anio nouus uocari cœpit, et q̄d illas omnes præceſſerat prior Anio, cognomen ei ueteris eſt adiectū. Claudia cōcipitur uia

uia Sublacenſi ad miliarium xxxviij. diuerticulo ſiniſtrorſus intra paſſus ccc. ex fontibus duobus ampliſſimis & ſpecioſis, Cæruloq́, qui à ſimilitudine appellatus eſt, & Curtio accipit, & eum fontem qui uocat Albudinus, tantæ bonitatis, ut Martiæ quoq́ adiutorio quoties opus eſt ita ſufficiat, ut adiectione ſui nihil ex qualitate eius mutet. Auguſtæ fons, quia Martiam ſibi ſufficere apparebat, in Claudiā deriuatus eſt, manente nihilominus præſidiariò in Martiam, ut ita demū Claudiam aquam adiuuaret Auguſta, ſi eam ductus Martiæ non caperet. Claudiæ ductus habet longitudinem paſſuum xlvi. milium. Ex eo riuo ſubterraneo paſſuum xxxvi. miliū ccxxx: opere ſupra terram paſſuum x. milium lxxxi: ex eo opere arcuato in ſuperiori parte pluribus locis paſſuū trium milium et lxxvi. et prope urbem à vij. miliario ſubſtructione riuorum per paſſus dcix: opere arcuato paſſuum vi. milium ccccxci. Anio nouus Sublacenſi uia ad miliarium lxij. in ſuo riuo excipitur ex flumine, quod cum terras cultas circum ſe habeat ſoli pinguis, & inde ripas ſolutiores, etiam ſine pluuiarum iniuria limoſum & turbulentum fluit, ideoq́ à faucibus ductus interpoſita eſt piſcina limaria, ubi inter amnem & ſpecū conſiſteret & liquaretur aqua. Sic quoq́ quoties hymbres ſuperueniunt, turbida peruenit in urbem. Iungitur ei riuus Herculaneus, oriens eadē uia ad miliarium xliij. è regione fontium Claudiæ trans flumen uiamq́ natura puriſſimus, ſed mixtus gratiam ſplendoris ſui amittit. Ductus Anienis noui efficit paſſ. lviij. milia DCC: ex eo riuo ſubterraneo paſſus xlix. milia ccc: opere ſupra terram paſſus ix. milia cccc: & ex eo ſubſtructionibus aut opere arcuato ſuperiori parte pluribus locis paſſus xij. milia dccc: & propius urbem à xij. miliario ſubſtructione riuorum paſſus dcix:

Anio nouus.

Herculaneus riuus.

opere arcuato paſſus vi. millia ccccxci. Hi ſunt arcus altiſſimi ſubleuati in quibuſdam locis cix. ped. Tot aquarum tam multis neceſſarijs molibus, pyramidas uidelicet ocioſas comparem, aut cætera inertia, ſed fama celebrata Græcorum opera? Non alienum mihi uiſum eſt longitudines quoq; riuorum cuiuſq; ductus & per ſpecies operũ complecti. Nam cum maxima huius officij pars in tutela eorum ſit, ſcire præpoſitum oportet quæ maiora impendia exigant. Noſtræ quidem ſolicitudini non ſuffecit ſingula oculis ſubieciſſe, ſed formas quoq; ductuũ facere curauimus, ex quibus apparet ubi ualles quantæq;, ubi flumina traijcerentur, ubi montiũ lateribus ſpecus appliciti, quantoq; maiorẽ aſſiduamq; perterendi ac muniendi hi exigãt curã. Hinc illa cõtingit utilitas, ut rem ſtatim ueluti in conſpectu habere poſſimus, & deliberare tanquã aſſiſtentes. Aquæ omnes diuerſa in urbem libra proueniunt. Inde fit, ut quædam altioribus locis ſeruiant, & quædam ire eniti in eminentiora non poſſint: nam & colles ſi ſint propter frequentiam incendiorum ruderibus excreuerunt.

Altitudines ductuum. Quinq; enim ſunt ductuum altitudines, quarũ duæ in omnem partem urbis attolluntur, ſed ex reliquis aliæ maiore, aliæ leuiore preſſura coguntur. Altiſſimus Anio eſt nouus, proxima Claudia, tertium locum tenet Iulia, quartum Tepula, dehinc Martia, quæ capite etiam Claudiæ libram æquat. Sed ueteres humiliore directura perduxerunt, ſiue nondum ſubtili explorata arte librandi, ſeu quia ex induſtria infra terram aquas mergebant, ne facile ab hoſtibus interciperentur, cum frequentia adhuc contra Italicos bella gererentur. Iam tamen quibuſdam locis, ſicubi ductus uetuſtate dilapſus eſt, omiſſo circuitu ſubterraneo uallis tractus, breuitatis cauſa ſubſtructionibus, arcuationibusq; traijciuntur. Sextum tenet libræ locum Anio ue

tus,ſimiliter ſuffecturus et altioribus locis urbis ſicubi ualliũ ſubmiſſarumq́; regionum cõditio exigit,ſubſtructionibus arcuationibusq́; ueteres exigent. Sequitur huius libram Virgo,deinde Appia,quæ cũ ex urbano agro perducerentur, non in tantum altitudinis erigi potuerunt. Omnibus humilior Alſietina eſt, quæ tranſtyberinæ regioni,& maxime ſubiacẽtibus locis ſeruit. Ex his uia Latina,ſex intra vij.miliarium contentis piſcinis excipiuntur,ubi quaſi reſpirante riuorum curſu limum deponunt. Modus quoq; earũ menſuris ibidem poſitis initur. Vna autem Iulia,Martia quoq;,quæ Tepula intercepta, ſicut ſupra demonſtrauimus,riuo Iuliæ acceſſerat,nunc à piſcina eiuſdem Iuliæ modũ accipit, ac proprio canali & nomine uenit,& à piſcinis in eoſdem arcus recipiunt. Summus ijs eſt Iuliæ,inferior Tepulæ, deinde Martiæ, quæ ad libram collis Viminalis coniungitur. Intra * euntes ad Viminalẽ uſq; portam deueniunt, ubi rurſus emergunt. Prius tamen pars Iuliæ ad ſpem ueterem excepta, caſtellis cclij. montis uſibus diffunditur. Martia autem parte ſui poſt hortos Pallantianos in riuum,qui uocatur Herculaneus, deijcit ſe per Cœlium. Ductus ipſius montis uſibus,nihil ut inferior ſubminiſtrans,initur ſupra portam Capenam. Anio nouus cum Claudia à piſcinis in altiores arcus recipiuntur, ita ut ſuperior ſit Anio. Finiuntur arcus eorum poſt hortos Pallantianos,inde in uſum urbis fiſtulis deducuntur; partem tamẽ ſui Claudia prius in arcus,qui uocãtur Neroniani, ad ſpem ueterem transfert. Ii directi per Cœlium montem iuxta templum Diui Claudij terminantur. Modum quem acceperunt aut circa ipſum montem Cœliuma,aut in palatium Auentinumq́; & in tranſtyberinam regionem dimittunt. Anio uetus citra quartum miliarium intra no * uiæ

Arcus Neroniani.

Octauianus ſpecus.

qua à Latina in Labicanam itur, arcus traijcit, & ipſe piſci nam habet. Inde intra ſecundum miliarium partem dat in ſpecum, qui uocatur Octauianus, & peruenit in regionem uiæ nouæ ad hortos Aſinianos, unde per illum tractum diſtribuit. Rectus uero ductus ſecundũ ſpem ueterem ueniẽs, intra portã Exquilinã in altos riuos per urbẽ deducitur, nec Virgo nec Appia nec Alſietina conceptelas, id eſt piſcinas habent. Arcus Virginis initium habent ſub hortis Lucullianis, finiuntur in campo Martio ſecundum frontem ſeptorum. Riuus Appiæ ſub Cœlio monte & Auentino actus emergit, ut diximus, infra cliuum Publicij Alſi, & inde eductus eſt in Naumachiam, nam eius cauſa uidetur factus.

QVoniam autores cuiuſq; aquæ & ætates, præterea ordines & longitudines riuorum, & ordinem libræ perſecutus ſum, non alienũ mihi uidetur etiam ſingula ſubijcere, & oſtendere quanta ſit copia, quæ publicis priuatisq; non ſolum uſibus & auxilijs, uerumetiam uoluptatibus ſufficit, & per quot caſtella, quibusq; regionibus deducatur, quantum extra urbem, quantum intra urbem, & ex eo quantũ lacubus, quantũ muneribus, quantum operibus publicis, quantum nomine Cæſaris, quantum priuatis uſibus erogetur. Sed rationis exiſtimo, priuſquam nomina quinariarũ centenariarumq; & cæterorum modulorum, per quos menſura conſtituta eſt, proferamus, indicare quæ ſit eorũ origo, quæ uires, & quid quæq; appellatio ſignificet, præpoſitaq; regula, ad quam ratio eorum & initium computatur, oſtendere qua ratione diſcrepantia inuenerim, & quam emendandi uiam ſim ſecutus. Aquarum moduli aut ad digitorũ, aut ad unciarum menſurã inſtituti ſunt: Digiti in Campania & in pleriſq; Italiæ locis, Vncia in pupula; ita hæc obſeruantur.

Eſt

Eſt autem digitus, ut conuenit, ſextadecima pars pedis:
uncia duodecima. Quemadmodũ autẽ inter unciã & digi
tum diuerſitas, ita & ipſius digiti ſimplex obſeruatio non
eſt, nam alius uocatur quadratus, alius rotundus. Quadra
tus tribus quartiſdecimis ſuis rotundo maior: Rotundus
tribus undecimis ſuis quadrato minor eſt: ſcilicet quia an
guli deteruntur, poſtea modulus nec ab uncia nec ab alte
rutro digitorũ originem accipiẽs inductus, ut quidã pu-
tant, ab Agrippa, ut alij à plumbarijs per Vitruuiũ archi-
tectum in uſum urbis excluſis prioribus uenit appellatus
quinario nomine. Qui aũt Agrippam autorem faciũt, di
cũt quod quinq; antiqui moduli exiles & ueluti puncta,
quibus olim aqua cum exigua eſſet diuidebatur, in unam
fiſtulã coacti ſunt. Qui Vitruuium & plumbarios, ab eo
quod plumbea lamina plana quinq; digitorũ latitudinem
habẽs, circumacta in rotundũ hunc fiſtulæ modulum effi
ciat. Sed hoc incertũ eſt, quoniã cum circumagitur, ſicut
interiore parte attrahit, ita per illam quæ foras ſpectat ex-
tenditur. Maxime probabile eſt quinariã dictam à diame
tro quinq; quadratũ, quæ ratio in ſequentibus quoq; mo
dulis uſque ad uicenariam durat, diametro per ſingulos
adiectione ſingulorum quadrantum creſcente, ut in ſe-
naria quæ ſex ſcilicet quadrãtes in diametro habet, & ſe-
ptenaria quæ ſeptem, & deinceps ſimili incremento uſ-
que ad uicenariam. Omnis autem modulus colligitur aut
à diametro, aut perimetro, aut ex recto menſuræ, ex qui-
bus & capacitas apparet. Differentiam unciæ, digiti
quadrati, & digiti rotundi, & ipſius quinariæ, ut & fa-
cilius dignoſcamus, utendum eſt ſubſtantiæ quinariæ,
qui modus & certiſſimus & maxime receptus eſt. Vn-
ciæ ergo modulus habet diametri digitum unum & trien
tem digiti, capit pluſq; quinariæ octaua hoc eſt ſeſcuntia.

quinariæ & ſcrupulis tribus & beſſe ſcrupuli. Digitus quadratus in rotundū redactus, habet diametri digitum unū, & digiti ſeſcuntiam ſextulā, capit quinariæ dextantem. Digitus rotūdus habet diametri digitū unum, capit quinariæ ſeptuncem, ſemunciā ſextulam. Cæterū moduli quia quinaria oriuntur, duobus generibus incrementū accipiunt, & unà cum ipſa multiplicatur, id eſt, eodem lumine plures quinariæ includuntur. In quibus ſecundum adiectionē quinariarū amplitudo luminis creſcit. Eſt autem ferè nunc in uſum, cum plures quinariæ impetratæ fuerint, ne in uijs ſæpius cōuulneretur una fiſtula, ut excipiantur in caſtellum, ex quo ſinguli ſuum modū recipiunt. Alterum genus eſt, quoties nō ad quinariā neceſſitatem fiſtula incrementum capit, ſed ad diametri ſui menſuram, ſecundum quod & nomē accipit, & capacitatem ampliat, utputa quinariā. Cū adiectus eſt ei ad diametrū quadrans, ſenarium facit, nec iam in ſolidū capacitatem ampliat. Capit enim quinariam unam, quincuncem ſicilicum, & deinceps eadem ratione quadrantibus diametro adiectis, ut ſupradictum eſt creſcunt, ſeptenaria, octonaria, uſq; ad uicenariam. Subſequitur illa ratio quæ cōſtat ex numero digitorum quadratorum, qui area, id eſt lumine cuiuſq; moduli continetur, à quibus & nomen fiſtulæ accipiunt: nam quæ habet areæ, id eſt luminis in rotundum coacti digitos quadratos xxv. uicenumquinū appellatur. Similiter tricenaria, & deinceps per incrementum digitorū uſq; ad centenumuicenū. In uicenaria fiſtula, quæ in cōfinio utriuſq; rationis poſita eſt, utriuſq; rationi penè congruit. Nam habet ſecundum eam computationem, quæ interiacentibus modulis ſeruāda eſt in diametro, quadrantes xx. cum diametri eiuſdem digiti quinque ſint, & ſecundum eorum modulorum rationem

qui

qui ſequuntur ad eam habet digitorũ quadratorũ ex gno monijs xx. Ratio fiſtularum quinariarũ uſq; ad centenum uicenum per omnes modulos ita ſe habet, ut oſtendimus, & in omni genere inita conſtat ſibi. Conuenit & cum his modulis qui in commentarijs inuictiſſimi & pijſſimi Principis poſiti et cõfirmati ſunt. Siue itaq; ratio, ſiue autoritas ſequenda eſt, utriq; commentariorum moduli præualent: ſed aquarij cum manifeſtæ rationi pluribus cõſentiant, in quatuor modulis nominauerũt duodenaria, & uicenaria, & centenaria, et centenumuicenũ. Duodenariæ quidem, quod nec magnus error nec uſus frequens eſt diametro, adiecerunt digiti ſemunciam, ſicilicum capacitati quinariæ & beſſem. Reliquis autem tribus modulis plus deprehenditur. Vicenariã exiguiorẽ faciunt diametro digiti ſemiſſe, capacitate quinarijs tribus & ſemuncia, quo modulo plerunque erogatur. Centenaria autem & centenum uicenum quibus aſſidue accipiunt, non minuuntur, ſed augentur, nec uſu frequens eſt, diametro adiecerunt trientis beſſem & ſemunciã. Capacitati quinarias x. ſemiſſem ſemunciam ſicilicum. Centeno uiceno diametro adijciũt digitos tres ſeptuncem ſemunciam, capacitati quinarias lxvi. ſextantem. Ita dum aut uicenariæ, quas ſubinde erogant, detrahunt, aut centenariæ & centenũuicenum adijciunt, quibus ſemper accipiunt, intercipiuntur in centenaria quinariæ xxvij. in centumuicenum quinariæ. lxxxvi. uncia: quod cum ratione approbetur, re quoq; ipſa manifeſtum eſt. Nam pro uicenaria, quam Cæſar pro quinarijs ſexdecem aſſignat, non plus erogant quàm tredecim, & ex centenaia quam ampliauerũt æque certum eſt illos non erogare niſi ad arctiorem numerum, quem Cæſar ſecundum ſuos commentarios cum ex quaq; centenaria explevit, quinarias octoginta unam ſe .Item ex cente

numuícenum quinarias xcviij, tanquam exhauſto modulo deſinit diſtribuere. In ſumma moduli ſunt xxv. omnes conſentiunt, & rationi, & commentarijs, exceptis ijs quatuor, quos aquarij nominauerunt. Omnia autem quæ menſura continentur certa & immobilia congruere ſibi debent; ita enim uniuerſitatis ratio conſtabit, & quēadmodū, uerbi gratia, ſextarijs ratio ad cyathos, modij uero & ad ſextarios & ad cyathos reſpondent, ita & quinariarū multiplicatio in amplioribꝰ modulis ſeruare ſequentiæ ſuæ regulā debet, alioqui cum in erogatorio modulo minus inuenitur, in acceptorio, plus apparet non errorem eſſe, ſed fraudem. Meminerimus omnem aquam quoties ex erogatorio uenit, intra breue ſpacium in caſtellum cadit, non tantum reſpondere modulo ſuo, ſed etiam exuperare. Quoties uero ex humiliore, id eſt, ex minore preſſura longius ducatur, ſegnitiā ductus modū quoq; deperdere; ideo ſecundum hanc rationem, aut onerandā eſſe erogationē aut reuelandā. Sed & calicis oppoſitio habet monumentū & in rectum, & ad libram collocatus ſi modum ſeruat, & ad curſum aquæ ſi oppoſitus deuexatusq; amplius rapit, ad latus autem prætereuntis aquæ conuerſus et ſupinus, nec ad hauſtū pronus, ſegniter exiguumq; ſumit. Eſt autem calix modulus æneus, qui riuo uel caſtello induitꝰ, huic fiſtulæ applicatur, longitudo eius habere debet digitos non minus xij. lumen, id eſt capacitatem quanta imperata fuerit. Excogitatus uidetur, quoniā rigor æris difficilior ad flexum non temere poteſt laxari uel coarctari. Formula modulorū, qui ſunt omnes xxv. ſubiecti quamuis in uſu xv. tantū frequentes ſint directa eſt ad rationem, de qua locuti ſumus, emendatis quatuor, quos aquarij nominauerāt. Secundū quam fiſtulæ omnes opus facientes dirigi debent, aut ſi hæ fiſtulæ manebūt ad

Calix.

quinarias

quinarias quot capitur cõputari. Qui non ſunt in uſu modi in ipſis eſt adnotatũ, et diametri trientem digitũ dico quàm quinariæ ſexcuntia, & ſcrupulis tribus, & beſſe ſcrupuli. Digitus quadratus in longitudine & latitudine æqualis eſt. Digitus quadratus in rotundum redactus habet diametri digitum unum, & digiti ſexcuntiam ſextulam, capit quinariæ dextantem. Digitus rotundus habet diametri digitum unum. Capit quinariæ ſeptuncem ſemunciam ſextulam, fiſtula quinaria diametri digitũ unum digitos tres, 3 zz1111. Capit quinariã unam. Fiſtula ſenaria diametri digitum unum, ſemis perimetri digitos quatuor 8 2v31 111. capit quinarias ix. 1373. Fiſtula ſeptenaria diametri digitum unum 18 :– perimetri digitos ſex capit quinarias •:• I. In uſu nõ eſt fiſtula octodiametri digitos duos, perimetri digitos ſex capit, quinarias ij. quincꝫ. Fiſtula denaria demetri digitos duos & ſemis perimetri digitos ſeptem 3. liiij. capit quinarias quatuor. Fiſtula duodenaria diametri digitos ſex capit quinarias quincꝫ, in uſu nõ eſt, unde eſt alia. apud aquarios habebat diametri digitos 111153v. Capacitatis quinarias ſex. Fiſtula quinumdenum diametri digitos quatuor. z. perimetri digitos xij zl. alia capit quinarias nouem. Fiſtula uicenaria diametri digitos octo. 3 11 capit quinarias ſexdecim, apud aquarios habebat diametri digitos octo. Capacitatis quinas. Fiſtula uicenumquinum diametri digitos decem & ſeptem capit quinarias uiginti.

In uſu non eſt fiſtula tridenaria diametri vi, perimetri digitos decem & nouem capit quinarias uiginti quatuor zz 3. quincꝫ fiſtula tricenij quinum diametri digitos ſex.3111. perimetri digitos • capit quinarias uiginti, in uſu non eſt fiſtula quadragenaria diametri digitos ſeptem

perimetri digitos xxij. capit quinarias xxxij. Fiſtula quadragenumquinum diametri digitos xij. & viij. perimetri digitos xxxiiij. capit quinarias xxxvi. octo in uſu non eſt. Fiſtula quinquagenaria diametri digitos ſeptem. quinq;. perimetri digitos xxxi. iiij. capit quinarias xl. iiij. Fiſtula quinquagenum quinum, diametri digitos viij. x. perimetri digitos xxvi. capit quinarias xliiij. ix. in uſu non eſt. Fiſtula ſexagenaria diametri digitos xxix capit quinarias xlix. vi. Fiſtula ſexagenum quinum quinaria diametri digitos ix. 2lij. perimetri xxviij. 3. capit quinarias lij. octo in uſu non eſt Fiſtula ſeptuagenaria diametri digitos ix. zz3. ſex perimetri xxix. capit quinarias lij. 3. ſex. Fiſtula ſeptuagenum quinum diametri digitos xi. vi. perimetri digitos. xxx. capit quinarias xli. in uſu non eſt. Fiſtula octogenaria diametri digitos decem xij. perimetri digitos xxxij. capit quinarias lxij. Fiſtula octogenum diametri digitos x. perimetri digitos xxx. in uſu non eſt. Fiſtula nonagenaria diametri digitos x. x. perimetri digitos xxxiij. capit quinarias lxxiij. iiij. Fiſtula nonagenum quinum diametri digitos x S. perimetri digitos iiij. & capit quinarias lxxyiij. in uſu non eſt. Fiſtula centenaria diametri digitos xi. ix. perimetri digitos xxxij. capit quinarias lxxxi. apud aquarios habebat diametri digitos xij. capacitatis quinarias xcij. Fiſtula centenum uicenum diametri digitos xij. perimetri digitos xxxyiij. capit quinarias xxxlviij. apud aquarios habebat diametri digitos xiij. capacitatis quinarias clxiij. Qui modus duarum centenariarum eſt.

FINIS PRIMI LIBRI.

IVLII FRONTINI DE AQVAEDVCTIBVS VRBIS ROMAE LIBER SECVNDVS.

PErſecutus ea quæ de modulis dici fuit neceſſarium, nunc ponam quemadmodũ quæq; aquarum principium cõmẽtarijs comprehenſum uſq; ad noſtram curam habere uiſa ſit, quantum quæq; erogauerit, deinde quæ ipſi ſcrupuloſa inquiſitione, præeũte prouidentia optimi diligentiſſimiq; principis Neruæ, inuenerimus. Fuerunt ergo in commentarijs in uniuerſo quinariarum xij. milia dcclv: in erogatione xiiij. milia xviij. plus in diſtributione q̃ in accepto computabanť quinariæ Mcclxiij. Huius rei admiratio, cum præcipuũ officij opus in exploranda fide aquarum, atq; copia crederem, nõ mediocriter me conuertit ad ſcrutandum quemadmodum amplius erogaretur q̃ in patrimonio, ut ita dicam, eſſet. Ante omnia itaq; capita ductuum metiri aggreſſus ſum, ſed longe, id eſt circiter quinarijs x. milibus ampliorem, quàm in commentarijs modum inueni, ut per ſingulas demonſtrabo.

APpiæ in commentarijs aſcriptus eſt modus quinariarum dccc. uniuſcuiuſq; ad caput inueniri menſura non potuit, quoniam ex duobus riuis conſtat. Ad gemellas tamẽ, qui locus eſt intra ſpem ueterem ubi iungitur cum ramo Auguſtæ, inueni altitudinem aquæ pedes quinque, latitudinem aquæ pedis unius & dodrantis. Fiunt areæ pedes octo & dodrans, centenariæ xxij. & quadragenariæ, quæ efficiunt quinarias Mdcccccxxv. amplius quàm in cõmentarijs habẽt quinarias dcccclxxxiij. erogabat quinarias dcciiij. minus quàm in commẽtarijs aſcribitur quinarijs cxxxvij. & adhuc minus quàm ad ge

mellas menſura reſpondet quinarijs Mcxxi. Intercidit ta men aliquantum ex ductus uitio, qui cum ſit depreſſior non facile manationes oſtendit, quas ei ineſſe ex eo appa ret, q̃d in pleriſq; urbis partibus præbita aqua obſeruat, id'q; q̃d ex eo manat. Sed & quaſdã fiſtulas intra urbẽ in- uentas deprehendimus. Extra urbem aũt propter preſ- ſuram libræ, quæ fit cis terrã ad caput pedibus L. nullam accipit iniuriam, ſicut inueni. Anioni ueteri aſcriptus eſt modus in commentarijs quinariarũ Mcccexxi. ad caput inueni quatuor milia cccxcviij. præter eum modum qui in proprium ductum Tiburtinum deriuatur. Amplius in cõmẽtarijs eſt quinarijs duobus milibus, quæ erogaban tur antequam ad piſcinam perueniret quinariæ ducentæ ſexagintaduæ. Modus in piſcina quæ per menſuras po- ſitas initur efficit quinarias duo milia tricentas ſexaginta duas. Intercidebant ergo inter caput & piſcinã quinariæ Mdcclxxiiij, erogabat poſt piſcinã quinarias Mcccxlviij. amplius quàm ij commẽtarijs conceptionis modũ ſigni- ficari diximus quinarijs lxiij. minus q̃ recipi in ductũ po teſt. Nam poſuimus quinarias Mxiiij. ſumma quæ inter caput & piſcinam. & poſt piſcinam intercidebat quina- riarum ij. milium dcclxxxviij, quod errore menſuræ fie ri ſuſpicarer, niſi inueniſſem ubi auerterentur mille clxij. Martiæ in commentarijs aſcriptus eſt modus quinariarũ duum milium centumſexagintaduarũ. Ad caput menſus inueni quinarias quatuor milia ſexcentas nonaginta, am plius quàm in cõmentarijs eſt quinarijs duobus milibus quingentis uigintiocto. Erogabantur antequã ad piſci- nam perueniret quinariæ xcv. & dabantur in adiutoriũ Tepulæ quinariæ xcij. Item Anioni quinariæ clxiiij. Summa quæ erogabatur ante piſcinam quinariæ cccli.

Modus

Modus qui in piſcinam menſuris poſitis initur cum eo qui circa piſcinæ ductũ eodem canali in arcu excipitur, efficit quinarias ij.milia dccccxliiij. Summa quæ aut erogatur ante piſcinam aut in arcu recipitur quinariarum iij. milium ccxcv. amplius quàm in conceptis commentariorum poſitum eſt quinarijs MCXXIIJ. minus quàm menſuræ ad caput actæ efficiunt quinarijs MCCCXCV. Erogabat poſt piſcinam quinarias MDCCCXL. minus quàm in commẽtarijs cõceptiõis ſignificari diximus quinarijs ccxxvij. minus quàm ex piſcina in arcus recipiuntur, ſunt quinariæ MCIIIJ. Summa utraque quæ intercidebãt aut inter caput & piſcinam, aut poſt piſcinam quinariarum duum miliumquingentarum, quas ſicut in cæteris pluribus locis intercipi deprehendimus. Non enim eas ceſſare manifeſtũ eſt, etiã ex hoc eo quod è capite præter eam menſuram quam nos comprehendiſſe capacitate ductus poſſuimus effundunrur amplius ccc. quinariæ. Tepulæ in comentarijs aſcriptus eſt modus quinariarum quadrigentarũ. Huius aquæ fontes nulli ſunt, uenis quibuſdam conſtabat, quæ interceptæ ſunt in Iulia. Caput ergo eius obſeruandũ eſt à piſcina Iuliæ. Ex ea enim primum accipit quinarias cxc. deinde ſtatim ex Martia quinarias xcij. Præterea ex Anione nouo ad hortos Epaphroditianos quinarias clxiij. Fiunt omnes quinariæ ccccxlv. amplius ꝗ̃ in cõmentarijs quinarijs xlv. quæ inde erogant̃, nec cõparent. Iuliæ in commẽtarijs aſcriptus eſt modus quinariarũ dcxlix. ad caput menſura iri nõ potuit, quoniam ex pluribus acquiſitiõibus conſtat, & ad ſextũ ab urbe miliariũ uniuerſa in piſcinã recipit̃, ubi modus eius manifeſtis menſuris efficit ꝗnarias MCCVI. amplius ꝗ̃ in cõmentarijs quinarijs dliij. Præterea accepit prope urbẽ poſt hortos

Pallantianos ex Claudia quinarias clxij. Eſt omne Iuliæ in acceptis quinariæ MCCCLXVIIJ. ex eo dat in Tepulã quinarias cxc. Erogat ſuo nomine dcccciij: fiunt quas erogat quinariæ dccccxciij. amplius quàm in commentarijs habet quinarias cccxlij. minus quàm in piſcina habere poſuimus cxxiij. quas ipſas apud eos qui ſine beneficijs Principis uſurpabant deprehendimus. Virgini in commentarijs aſcriptus eſt modus quinariarũ dcclii. minus. Menſura ad caput inueniri non potuit, quoniam ex pluribus acquiſitionibus conſtat, & leniore riuo intrat prope urbem ad miliarium ſeptimum in agrum, qui nunc eſt ceroni cõmodi ubi ueIociorem curſum habet. Menſuram egi, quæ efficit quinariarum duo milia diiij. amplius ꝙ in commentarijs quinarijs mille dcclii. Omnibus approbatio noſtra expeditiſſima eſt. Erogant enim omnes quas menſura deprehendimus ad duo millia diiij. Alſietinæ conceptionis modus nec in commentarijs aſcriptus eſt, nec in re præſenti certus inueniri potuit, cum ex lacu Alſietino, & deinde circa careas ex ſabatino, quãtum aquarij temperauerunt, habet non plus quinarijs duobus milibus. Claudia abundantior alijs maxime iniuriæ expoſita eſt. In commẽtarijs habet non plus quinarijs duobus milibus octingentis quinquagintaquinꝗ, cum ad caput inuenerim quinarias iiij. milia dcvii. amplius quàm in cõmentarijs mille dcclij. Adeò aũt noſtra certior eſt menſura, ut ad ſeptimum ab urbe miliarium, in piſcina ubi indubitatæ menſuræ ſunt, inueniamus quinariarũ tria milia cccxij. plus quàm in commentarijs ccccdvii. quamuis & ex beneficijs ante piſcinam eroget, & plurimum ſubtrahi deprehenderimus, ideo quod minus inueniatur, quàm reuera eſſe debeant quinarijs mille ccxcv. & circa erogationem fraus apparet, quod neque ad commentariorum

fidem,

fidem, neq; ad eas quas ad caput egimus menſuras, neq; ad illas ſaltem piſcinas poſt tot iniurias conuenit: Solæ enim quinariæ mille dccl. erogantur minus quàm commentariorum ratio dat quinarijs mille cv. minus autem quàm menſuræ ad caput factæ demonſtrauerunt quinarijs duobus milibus dccclvij. minus etiam quàm in piſcina inuenit quinarijs mille dlxij. Itaq; cũ ſyncera in urbem proprio riuo perueniret, in urbe miſcebatur cum Aniene nouo, ut confuſione facta, & conceptio earum, & erogatio eſſet obſcurior. Quod ſi qui forte me acquiſitionum menſuris blandiri putant admonendi ſunt Curtiũ, & Cæruleum fontes aquæ Claudiæ ſufficere ad præſtandas ductui ſuo quinarias quas ſignificaui iiij. miliũ dcvij. ut præterea mille dc. effundantur. Nec eo inficias quin ea quæ ſũperfluunt non ſint proprie horum fontium. Capiuntur enim ex Auguſta, quæ inuenta in Martiæ ſupplementũ, dũ illa non indiget adiecimus fontibus Claudiæ, quamuis ne huius quidem ductus omnem aquam recipiat. ANIO nouus in commentarijs habere ponebatur quinarias iij. miliũ cclxiij. menſus ad caput repperi quinarias iiij. miliũ dccxxxviij. amplius quàm in conceptelis commentariorum eſt quinarijs mille cccclxxv. quarum acquiſitionem non auide me amplecti quo non alio modo manifeſtius probem quàm erogatione ipſorum commentariorũ, maior pars earum continetur. Negatur enim quinariarum iiij. milium ccxi. alioquin in eiſdem commentarijs inuenitur conceptio, non amplius quàm trium miliũ clxiij. Præterea intercipi non tantum quingentas xxvij. quæ inter menſuras noſtras & erogationem interſunt, ſed & longe ampliorem modum deprehendi, ex quo apparet etiam exuberare comprehenſam à nobis menſuram, cuius rei ratio eſt, quod uis aquæ rapacior, ut ex largo & celeri flu

mine excepta uelocitate ipſa ampliat modum. Non dubi to aliquos annotaturos q̃d longe maior copia actis menſuris inuenta ſit, quàm erat in commentarijs Principum. Cuius rei cauſa error eſt eorũ qui ab initio parum diligenter uniuſcuiuſq; fecerunt æſtimationem, ac ne metu æſtatis ac ſiccitatum intantum à ueritate eos receſſiſſe credã, conſtantibus quidem ipſis menſuris Iulio menſe, hanc uniuſcuiuſq; copiam quæ ſupraſcripta tota eſt deinceps æſtate durante explorauerim. Quæcunq; tamen eſt cauſa à qua procedit illud, utiq; detegitur .x. milia quinariarũ intercidiſſe dum beneficia ſua princeps ſecundum modũ cõmentarijs aſcriptum temperat. Sequens diuerſitas eſt, quod alius modus concipitur ad capita, alius nec exiguo: minor in piſcinis, minimus deinde in diſtributione continetur, cuius rei cauſa eſt fraus aquariorũ quos aquas ex publicis ductibus in priuatorũ uſum deriuare deprehendimus. Sed & pleriq; poſſeſſorũ, ex quorum agris aquæ circunducuntur, fraude formas riuorum perforant, unde fit ut ductus publici hominibus priuatis uel ad hortorum uſum ſubſeruiant, uel ad itinera ſuſpendant. Ac de uitijs
Cœlius. eiuſmodi nec plura, nec meliora dici poſſunt, q̃ à Cœ
Rufus. lio Rufo dicta ſunt, in ea cõcione cui titulus eſt de aquis, quæ nunc nos omnia ſimili licentia uſurpata, utinam non per offenſas probaremus. Irriguos agros, tabernas, cœnacula, et corruptelas deniq; omnes perpetuis ſalientibus inſtructas inuenimus, non quod falſis titulis aliæ pro alijs aquæ erogabãtur, etiamſi inter leuiora cæteris uitia, inter ea tamen quæ emendationem uidebant̃ exigere, mirandum eſt, q̃d ferè circa montem Cœlium & Auentinũ accidit, qui colles prius quàm Claudia perduceretur utebãtur Martia & Iulia, ſed poſteaq; Nero Imperator Claudiam opere arcuato aſſumpſit, exceptam uſq; ad templum Diui

Claudij

Claudij perduxit, ut inde diſtribueretur, priores non ampliatæ, ſed amiſſæ ſunt; nulla enim caſtella adiecit, ſed ijſdem uſus, quorũ quamuis mutata aqua, uetus appellatio manſit. Satis iam de modo cuiuſq; et ueluti noua quadam acquiſitione aquarũ, & fraudibus, & uitijs, quæ circa eas erant dictum eſt; ſupereſt ut erogationem, quam confectam, ut ſic dicam, in maſſam inuenimus, imò & falſis nominibus poſitam, per nomina aquarũ, uti quæq; ſe habet, et per regiones urbis digeramus. Cuius cõprehenſionem ſcio non ieiunam tantũ, ſed etiam perplexã uideri poſſe: Ponemus tamen quambreuiſſime, ne quid uelut formulæ officij deſit his, quibus ſufficiet cognouiſſe ſumma licebit tamen tranſire leuiora. Vt ergo diſtributio quinariarum 14. millium 10. & 8. Ita & quadrigenariarũ 36. quia una quandoq; ex quibuſdam aquis in adiutorium aliarum datur, & bis in ſpeciem erogationis cadit, ſed ſemel in computationem uenit. Ex his diuiduntur extra urbem quinariæ quatuor milia 63. ex quibus nomine Cæſaris quinariæ mille dccxxvij. priuatis quinariæ duo milia 336. Reliquæ intra urbem mille dcccclv. diſtribuebantur in caſtella 247. quibus erogabantur ſub nomine Cæſaris quinariæ mille 707. ſemis: priuatis quinariarũ 3. milia 847 uſibus publicis quinariarum 4. milia cccci. ex eo caſtris ducentis quinariæ 279. operibus publicis ſeptuaginta quinq; quinariæ MMcccci. muneribus trigintanouẽ quinariæ 383. lacubus quingentis nonaginta uno quinariæ MCCCXXXV. Sed & hæc ipſa diſpenſatio per nomina aquarum ad regiones urbis partienda eſt. Ex quinarijs ergo quatuordecim milibus x. & viij. quam ſummam erogationibus omnium aquarum expoſuimus, dantur nomine Appiæ extra urbem quinariæ tantũmodo quinque, quoniam libra humilior oritur, & à metitoribus reliquæ qui-

nariæ dcxcix. intra urbem diuidebantur per regiones ſecundam, V. VIII. IX. XI. XII. XIII. XIIII. in caſtella xx. ex quibus nomine Cæſaris quinariæ cli. priuatis quinariæ cxciiij. publicis quinariæ cccliiij. ex eo caſtris unis quinariæ iiij. operibus publicis quatuordecim quinariæ cxxiij. muneri uni quinariæ ij. lacubus nonagintaduobus quinariæ ccxxvi. Anionis ueteris erogabantur extra urbem nomine Cæſaris quinariæ clxix. priuatis quinariæ ccciiij. Reliquæ quinariæ mille DVIII. ſemis intra urbem diuidebantur per regiones primam, III. IIII. V. VI. VII. VIII. XII. XIIII. in caſtella xxxv. ex quibus nomine Cæſaris quinariæ lx. uſibus priuatis quinariæ cccxc. publicis quinariæ cliij. Ex eo caſtris unis quinariæ l. operibus publicis decem & nouem quinariæ cxcvi. muneribus nouem quinariæ lxxxviij. lacubus nonaginta quatuor quinariæ ccxviij. Martiæ erogabantur extra urbem nomine Cæſaris quinariæ cclxix. Reliquæ quinariæ MCCclxxij. intra urbem diuidebantur per regiones primam, III. IIII. V. VI. VIII. IX. XIIII. In caſtella li. ex quibus nomine Cæſaris quinariæ cxvi. priuatis quinariæ dxliij. caſtris quatuor quinariæ xlij. operib⁹ publicis quindecim quinariæ xli. muneribus duodecim quinariæ ciiij. lacubus centumquatuordecim quinariæ cclvi. Tepulæ erogabantur extra urbem nomine Cæſaris quinariæ lviij. priuatis lvi. Reliquæ quinariæ cccxxxi. intra urbem diuidebantur per regionem IIII. V. VI. VII. in caſtella xiiij. ex quibus nomine Cæſaris quinariæ xxxiiij. priuatis quinariæ ccxxvij. uſibus publicis quinariæ l. ex eo caſtris duobus quinariæ xij. operibus publicis tribus quinariæ vij. lacubus tredecim quinariæ xxxij. Iuliæ fluebant extra urbem nomine Cæſaris quinariæ lxxxv. priuatis quinariæ cxxij. Reliquæ quinariæ dxlviij. Intra urbem diuidebantur per

tur per regiones II. III. V. VI. VIII. X. XII. in caſtella decem & ſeptem, ex quibus nomine Cæſaris quinariæ xviij. uſibus publicis quinariæ ccclxxiij. Ex eo caſtris quinariæ lxix. operibus publicis quinariæ cxxi. muneribus quinariæ lxvij. lacubus uigintiocto quinariæ lxv. Virginis nomine exibant extra urbem quinariæ cc. Reliquæ quinariæ MMccciiij. intra urbem diuidebantur per regiones VII. VIII. XIIII. In caſtella xxvi. ex quibus nomine Cæſaris quinariæ dxlix. priuatis quinariæ cccxxxviij. uſibus publicis Mccccxvij. Ex eo muneribus duobus quinariæ xxvi. lacubus uigintiquinq; quinariæ lxi. operibus publicis ſexdecim quinariæ Mccclxxx. in quibus per ſe Euripo cui ipſa nomen dedit quinariæ cccclx. Alſietinæ quinariæ ccccxcij. Hæc tota extra urbem conſumitur nomine Cæſaris quinariæ ccccliiij. priuatis quinariæ cxxxviij. Claudia & Anio nouus extra urbẽ proprio quæq; riuo erogabãt, intra urbem cõfundebatur, & Claudia quidẽ extra urbem nomine Cæſaris dabat quinarias ccxvij. priuatis quinarias ccccxxxix. Anio nouus nomine Cæſaris dccxxviij. Reliquæ utriuſq; quinariæ MMMccccxcviij. intra urbem diuidebantur per regiones urbis xiiij. in caſtella xcij. ex quibus nomine Cæſaris quinariæ Mdcccxv. priuatis quinariæ Mlxvij. uſibus publicis quinariæ Mxij. ex eo caſtris nouem quinariæ cxlix. opibus publicis decemocto quinariæ cclxix. muneribus duodecim quinariæ cvij. lacubus centumuigintiſex quinariæ ccccxxvij.

HAec copia aquarũ ad Neruam Imperatorem uſq; computata ad hunc modũ deſcribebatur, nũc prouidentia diligentiſſimi Principis, quicquid aut fraudibus aquariorũ intercipiebatur, aut inertia peruertebat, quaſi noua inuentione fontiũ accreuit, ac prope publicata uber

tas eſt, tum & ſedula deinde partitione diſtributa, ut regionibus quibus ſingulæ ſeruiebant aquæ plures darentur tanquã Cœlio & Auentino, in quos ſola Claudia per arcus Neronianos ducebatur. Quo fiebat, ut quoties de fectio aliqua interueniſſet, celeberrimi colles ſitirent, quibus nũc plures aquæ, & in primis Martia reddita amplio ra opere à Cœlio in Auentinũ uſq; perducitur, atq; etiã omni parte urbis lacus tam noui quàm ueteres plerique binos ſalientes diuerſarũ aquarum acceperunt, ut ſi caſus alterutram impediſſet, altera ſufficiente non deſtitueretur uſus. Sentit hanc curã imperatoris piiſſimi Neruæ principis ſui Regina & domina orbis indies, quæ terrarũ dea conſiſtit, cui par nihil, & nihil ſecundum, & magis ſentiet ſalubritas eiuſdem æternæ urbis, aucto caſtellorum, operum, munerũ, & lacuũ numero, nec minus ad priuatos commodũ quod ex incremẽto beneficiorũ eius diffunditur. Illi quoque qui timidi illicitam aquã ducebant ſecuri nunc ex beneficiis fruuntur. Ne pereũtes quidem aquæ ocioſæ ſunt, nam immundiciarum facies, & impurior ſpiritus, & cauſæ grauioris cœli, quibus apud ueteres urbis infamis aër fuit, ſunt remotæ. Non præterit me deberi operi nouæ erogationis ordinationem, ſed hæc cum incremento adiunxerimus, intelligi oportet nõ eſſe eam ponendã niſi cum conſummata fuerit. Quid, quod nec hoc diligẽtiæ Principis, quam exactiſſimam ciuibus ſuis præſtat, ſufficit, parum præſidii ac uoluptatis noſtris contuliſſe ſeſe credentis, quod tantam copiam adiiciat, niſi eam ſynceriorem iucundioremq; faciat? Operæpreciũ eſt iræ per ſingula, per quæ ille occurrendo uitiis quorundam uniuerſis adiecit utilitatem. Etenim quando ciuitas noſtra uel cum exigui hymbres ſuperuenerant non turbulentas limoſaſq; aquas habuit? nec quia hoc uniuerſis

ab ori-

ab origine naturæ eſt, aut quia iſtud incommodũ ſentire debeant quod capiuntur ex fontibus, in primis Martia & Claudia, ac reliquæ, quarũ ſplendor à capite integer, nihil aut minimum pluuia inquinatur, ſi putei extructi obiecti ſunt. Aquæ Anionis minus permanent lympidæ: Nam ſumitur ex flumine, ac ſæpe etiam ſereno turbantur, quoniã Anio quamuis puriſſimo defluens lacu, mobilibus tamen cedentibus ripis, aufert aliquid quo turbetur priuſquam deueniat in riuos, quod incommodum non ſolum hybernis ac uernis, ſed æſtiuis hymbribus ſentit, quo tempore exit gratior aquarum ſynceritas. Ex ijs igitur alter, id eſt Anio uetus cũ plerũq; libra ſit inferior, incommodum infra ſe tenet. Nouus autem Anio uitiabat cæteras: nam cum editiſſimus ueniat, & in primis abundans, aliquando defectioni aliarum ſuccurrit. Imperitia uero aquariorum, deducentium in alienos eum ſpecus, frequentius quàm explemento opus erat, etiam ſufficientes aquas inquinabat, maxime Claudiam, quæ per multa milia paſſuum proprio ducta riuo, Romæ demum cum Anione permixta, in hoc tempus perdebat proprietatem, adeòque obuenientibus non ſuccurrebat ut plæræq; aquæ accerſerentur per imprudentiam, non uti dignum erat aquis parientium Martiã, ita ut ipſam ſplendore & rigore gratiſſimam, balneis ac fullonicis, & relatu quoque fœdis miniſterijs deprehenderimus ſeruientem. Omnes ergo diſcerni placuit, tum ſingulas ita ordinari, ut in primis Martia potuit tota ſeruiret, & deinceps reliquæ ſecundũ ſuam quæq; qualitatẽ aptis uſibus aſſignarent̃, ſicut Anio uetus pluribus ex cauſis, q̃ inferiore excipit̃ minus ſalubris, in hortorũ rigationẽ, atq; in ipſius urbis ſordidiora exiret miniſteria. Nec ſatis fuit principi noſtro cæterarũ reſtituiſſe copiã, ſed etiã gratiã,

Anionis quoque noui uitia excludi poſſe uidit. Omiſſo enim flumine repeti ex lacu qui eſt ſuper uillam Neronianã Sublacenſem ubi lympidiſſima eſt, iuſſit. Nam cũ oriatur Anio ſupra Trebam anguſtam, ſeu quia per ſaxoſos montes decurrit, paucis circa ipſum oppidis obiacentibus cultis ſeu quia lacus altitudine in quo excipitur uelut depuratur, imminentium quoq; nemorum opacitate inumbratus, frigidiſſimus ſimul ac ſplẽdidiſſimus eò peruenit. Hæc tam felix proprietas aquæ omnibus dotibus æquatura Martiam, copia uero ſuperatura, ueniet in locũ deformis illius ac turbidæ. Nouum Imperatorem Cæſarem Neruam Traianum Auguſtũ præſcribente titulo. Sequit̃ ut indicemus quod ius ducẽdæ ſit aquæ, quæ'ue cura ductuũ ſit habenda, quorũ alterũ ad cohibendas intra modũ impetrati beneficij priuatos, alterũ ad ipſorũ ductuũ pertinet tutelã, in quibus dum altius repeto leges de ſingulis, quas late quidẽ apud ueteres obſeruatas inueni, earum æquitatem prudentiamq; reticendam non cenſui. Apud antiquos omnis aqua in publicos uſus erogabatur, legeq; cautum ita fuit, ne quis priuatus aliam ducat, quàm quæ ex lacu humum accedit. Hæc enim uerba ſunt eius legis, id eſt quæ ex lacu abundauit, eam nos

Caduca aqua. caducam uocamus: Et hæc ipſa nõ in alium uſum, quàm in balnearum, aut fullonicorum dabatur, eratq; uectigalis ſtatuta merces, quæ in publicum penderetur: aliquid & in domos principum dabatur, concedẽtibus reliquis. Ad quem aũt magiſtratũ ius dandæ uendendæ'ue aquæ pertinuerit, in ijs ipſis legibus uariatur. Interdũ enim ab

Aquæ ducendæ ius penes quos. Aedilibus, interdũ à Cẽſoribus permiſſum inuenio, ſed apparet quoties in Repub. erat ab illis potiſſimum petitum: cum ij nõ erãt, Aediliũ eam poteſtatẽ fuiſſe. Ex quo manifeſtum eſt, quanto potior cura maioribus communium uti-

nium utilitatum, quàm priuatarũ uoluptatum fuerit, cum ad uſum publicum pertineret etiam ea aqua, quam priuati ducebant. Tutelam autem ſingularum aquarum locari ſolitam inuenio poſitamq́ꝫ, quæ Redemptoribus neceſſitatem certum numerum circa ductus extra urbem, & certum in urbe ſeruorum opificum habendi, & quidem ita, ut nomina quoqꝫ eorum, quos habituri erant in miniſterio, per quaſqꝫ regiones in tabulas publicas deferrent, eorumq́ꝫ operum probandorum curam fuiſſe per Cenſores aliquando & Aediles, interdum etiam Cenſoribus eam prouinciam obueniſſe, ut apparet ex eo quod factum eſt C. Liciano Ceſula, & M. Fabio Cenſoribus. Quãtopere autem curæ fuerit ne quis uiolare ductus, aquam ue non conceſſam deriuare auderet, cum ex multis apparere poteſt, tum ex hoc, quod Circus Maximus ne diebus quidẽ ludorum Circenſium, niſi Aediliũ aut Cenſorũ permiſſu irrigabatur, quod duraſſe etiam poſtquam res ad curatores tranſijt ſub Auguſto apud Atteium Capitonem legimus. Agri uero qui aqua publica contra legem eſſent irrigati, publicabantur: Mancipia etiam, ſicut ea quæ aduerſus legem mulcta loco feciſſe dicebantur. In ijſdem legibus adiectũ eſt ita: nequis aquam oletato dolo malo, ubi publice ſalit, ſiquis oletarit, ſeſtertiorum x. miliũ mulcta eſto. Oletato uidet̃ eſſe olidã facito, cuius rei cauſa Aediles curules iubebant̃ per uicos ſingulos ex ijs qui in uno quoqꝫ uico habitarent prædia'ue haberent, binos præficere, quorum arbitratu aqua in publicum ſaliret. Primus M. Agrippa poſt ædilitatem quam geſſit, conſularis, operum ſuorum & munerum ueluti perpetuus curator fuit, qui iam copia permittente deſcripſit, quid aquarum publicis operibus, quid lacubus, quid priuatis daretur. Habuit & familiam propriam, aquarũ quæ tueretur ductus, *Oletare.*

atq; caſtella & lacus. Hanc Auguſtus hæreditatem ab eo
ſibi relictam publicauit. Poſt eum Q. Aelio Tuberone,
P. Fabio Maximo iterum COSS. in re, quæ uſq; in id tem
pus quaſi poteſtate acta certo iure eguiſſet, Senatuſcõſul
to acta ſunt, ac lex promulgata. Auguſtus quoq; edicto
complexus eſt quo iure uterentur, qui ex commentarijs
Agrippæ aquas haberent, tota re in ſua beneficia transla-
ta. Modulos etiam, de quibus dictum eſt, conſtituit, & rei
continendæ exercendæq; curatorem fecit Meſſalam Cor
uinum, cui adiutores dati Poſthumius Sulpitius præto-
rius & L. Cominius Pedarius, inſignia eis quaſi magiſtra
tibus conceſſa, deq; eorum officio Senatuſconſultum fa-
ctum, quod infra ſcriptum eſt. S.C. quod Qu. Aelius
Tubero, P. Fabius Maximus COSS. V. F. de ijs qui cu-
ratores aquarum publicarum ex Senatuſconſulto à Cæ-
ſare Auguſto nominati eſſent ordinandis, D. E. R. Q.
F. P. D. E. R. I. C. placere huic ordini eos qui aquis publi-
cis præeſſent, cum eius rei cauſa extra urbem eſſent, licto-
res binos, et ſeruos publicos ternos, architectos ſingulos,
et ſcribas, et librarios, accenſos præconesq; totidem habe
re, quot habent ij per quos frumentũ plebei datur. Cum
autem in urbe eiuſdem cauſa aliquid agerent, cæteris ap-
paritoribus ijſdem præterquã lictoribus utiq; quibus ap-
paritoribus. Ex hoc S. Conſul. curatoribus aquarum, uti
liceret eos diebus x. proximis, quibus S. Conſul. factum
eſſet, ad ærariũ deferrentur, quiq; ita delati eſſent, ijs præ-
tores ærarij mercede cibaria, quãta præfecti frumento dan
da, dare deferreq; ſolent, annua darent & attribuerent,
ijsq; eas pecunias ſine fraude ſuas facere liceret; utiq; tabu
las, chartas, cæteraq;, quæ eius curationis cauſa opus eſſet,
ijs curatoribus præbenda, Q. Aelius P. Fabius COSS. am
bo alter'ue ſi ijs uidebitur adhibitis prætoribꝰ, qui ærario

præſint

præſint & præbenda locent. Itemq́ꝫ cum uiarum frumentiq́ꝫ curatores, qui quarta parte anni publico fungebantur miniſterio, ut curatores aquarum iudicijs uacent priuatis publicisq́ꝫ, apparitores & miniſteria, quamuis perſeueret adhuc ærarium in eos erogare, tamen etiam curatorũ uidentur deſiſſe inertia, & ſegnitia non agentium officium. Egreſſi autẽ urbem duntaxat agendæ rei cauſa, Senatus præſto eſſe lictores iuſſerat; nobis circumeuntibus riuos, fides noſtra & autoritas à Principe data pro lictoribus erit. Cum rem produxerimus ad initium curatorum, non eſt alienũ ſubiungere, qui poſt Meſſalam huic officio ad nos uſq́ꝫ præfuerint. Meſſalæ ſucceſſit, Silio & Plaucio COSS. Atteius Capito: Capitoni L. Martio C. Antiſtio uetere COSS. Satrius Rufus: Satrio, Sergio Cornelio Cethego L. Viſellio Varrone Coſſ. M. Cocceius Nerua, Diui Neruæ auus, ſcientia iuris illuſtris. Huic ſucceſſit F. Perſico L. Vitellio COSS. C. Octauius Lenas: Lenati Iuniano, & Nonio Aſprenate COSS. Aquila. Huic ſucceſſit M. Porcius Cato: poſt quẽ Sexto Nonio Celere et Iunio Quintiliano COSS. Didius Gallus, Gallo Qu. Veranio Pompeio Longino COSS. Cn. Domitius Afer: Afro, Nerone Claudio Cæſare quartũ, & Coſſo Coſſi filio COSS. L. Piſo: Piſoni, Virginio Rufo, et Memio Regulo COSS. Petronius Turpiliãus: Turpiliano Craſſo Frugi, et Lecanio Baſſo COSS. P. Marius: Mario, L. Teleſino, & Suetonio Paulino COSS. Fonteius Agrippa: Agrippæ, Silio, et Galerio Trachalo COSS. Alipius Criſpus: Criſpo, Veſpaſiano tertium, & Cocceio Nerua COSS. Pompeius Siluius: Siluino, Valerio, & Meſſalino COSS. T. Anius Flauianus: Flauiano, Veſpaſiano quintum, & Tito tertium COSS. Acilius Auiola. Poſt quem Imperatore Nerua tertium, & Virginio Rufo tertium

COSS. ad nos cura tranſlata eſt. Nunc quid obſeruare curator aquarũ debeat, et leges Senatusq́ꝫ conſulta ad inſtruendum eum pertinentia, ſubiungam. Circa ius ducendæ aquæ in priuatis hæc obſeruanda ſunt, ne quis ſine literis Cæſaris, id eſt ne quis aquam publicam non impetratã, et ne quis amplius quàm impetratum fuerit ducat. Ita enim efficiemus, ut modus quem acquiri diximus, poſſit ad nouos ſalientes, & ad noua Principis beneficia pertinere. In utroqꝫ autem magna cura multiplici opponenda fraudi eſt. Solicite ſubinde ductus extra urbem ſunt circumeundi ad recognoſcenda beneficia. Idem in caſtellis ſalientibus publicis faciendum, ut ſine intermiſſione diebus noctibusq́ꝫ aqua fluat, quod Senatus quoqꝫ cõſulto curator facere iubetur, cuius hæc quoqꝫ uerba ſunt: Aelius Tubero, & P. Fabius Maximus O. V. F. COSS. de numero publicorum ſalientiũ qui in urbe eſſent, intraq́ꝫ ædificia urbi coniuncta, quos M. Agrippa feciſſe Q. P. P. de ea re ita cenſuerunt, neque augeri placere, nec minui numerus publicorum ſalientium, quos nunc eſſe retulerunt ij, quibus negocium à Senatu eſt imperatum, ut inſpicerent aquas publicas, inirentq́ꝫ numerũ ſalientium publicorũ. Itemq́ꝫ placere curatores aquarum, quos Senatuſcon. Cæſar Auguſtus ex Senatus autoritate nominauit, dare operam ut ſaliẽtes publici quamaſſiduiſſime interdiu & noctu aquã in uſum populi funderent. In hoc S. conſ. crediderim annotandum, quod Senatus tam augeri quàm minui ſalientium publicorum numerum uetuerit, id factum exiſtimo, quia modus aquarum, quæ ijs temporibus in urbem ueniebant, antequam Claudia et Anio nouus perduceretur, maiorem erogationem capere non uidebatur. Qui aquã in uſus priuatos deducere uolet, impetrare eam debebit, & à Principe epiſtolam ad curatorem afferre. Curator

deinde

deinde beneficio Cæſaris præſtare maturitatem, & procuratorem eiuſdem officij libertum Cæſaris protinus ſcribere. Procuratorem autem primus Ti. Claudius uidetur admouiſſe poſtquam Anionem nouum & Claudias induxit. Quid contineat epiſtola Iulia fieri quoq; notum debet, ne quando negligentiam, aut fraudem ſuam ignorantiæ colore defendat. Procurator calicem eius moduli, qui fuerit impetratus, adhibitis libratoribus ſignari cogitet, & diligenter intendat menſurarũ quas ſupradiximus modum & earum notitiam habeat, ne ſit in arbitrio libratorũ interdũ maioris luminis, interdum minoris pro gratia perſonarũ calicem probare. Sed neq; ſtatim adhuc liberũ ſubijciendi qualemcunq; plumbeã fiſtulam permittat arbitrium. uerum eiuſdem luminis, quo calix ſignatus eſt, eundem per pedes quinquaginta prope det, ſicut Senatuſconſulto, quod ſubijciendum eſt, cauetur. Quod Q. Aelius Tubero, Q. Fabius maximus COSS. V. F. quoſdam priuatos ex riuis publicis aquã ducere. Q. D. E. R. F. P. D. E. R. V. I. C. ne cui priuato aquam ducere ex riuis publicis liceret: utiq; omnes ij quibus aquæ ducẽdæ ius eſſet datũ, ex caſtellis ducerent, animaduerterẽtq; curatores aquarũ, quibus locis intra extraq; urbẽ apte caſtella priuati facere poſſent, ex quibus aquam ducerẽt, quam ex caſtello communem accepiſſent â curatoribus aquarum, ne qui eorum, quibus aqua daretur publica, ius eſſet intra quinquaginta pedes eius caſtelli, ex quo aquam ducerent, laxiorem fiſtulam ſubijcere q̃ quinariam. In hoc Senatuſconſul. dignum admiratione eſt, quod aquam nõ niſi ex caſtello duci permittit, ne aut riui, aut fiſtulæ publicæ frequenter lacerarentur. Ius impetratæ aquæ neque hæredem, neq; emptorẽ, neq; ullum nouum dominum prædiorũ ſequitur; Balneis, quæ publicæ lauarent, priui- *Balnearũ ius.*

aut priorum Principum habent;nam neceſſe eſt ex caſtel lis aliquam partem aquæ effluere, cum hoc pertineat nõ ſolum ad urbis noſtræ ſalubritatẽ, ſed etiam ad utilitatem cloacarum abluendarum. Explicitis quæ ad ordinationem aquarum priuati uſus pertinebant, nõ ab re eſt quædam ex ijs quibus circumſcribi ſaluberrimas conſtitutiones in ipſo rei actu deprehendimus, exempli cauſa attingere. Ampliores quoſdã calices quàm impetrati erãt poſitos in pleriſque caſtellis inueni, & ex ijs aliquos ne ſignatos quidem. Quoties autem ſignatus calix excedit legitimam menſuram, ambitio procuratoris qui cũ ſignauit detegitur; cum uero ne ſignatus quidẽ eſt, manifeſta culpa omnium, maxime accipientis deprehenditur, deinde uillici. In quibuſdam cum calices legitimæ mẽſuræ ſignati eſſent, ſtatim amplioris moduli fiſtulæ ſubiectæ fuerunt; unde acciderat ut aqua non per legitimum ſpatium coërcita, ſed per leues anguſtias expreſſa, facile laxiorẽ in proximo fiſtulã impleret. Ideoq; illud adhuc, quoties ſignatur calix, diligentiæ adijciendum eſt, ut fiſtulæ quoque proximæ per ſpacium, quod S. conſulto comprehenſum diximus, ſignentur. Ita demum enim uillicus cũ ſcierit non aliter quàm ſignatas collocari debere, omni carebit excuſatione. Circa collocãdos quoque calices obſeruari oportet, ut ad lineam ordinenẽ, nec alterius inferior calix, alterius ſuperior ponatur. Inferior plus trahit, ſuperior minus ducit, quia curſus aquæ ab inferiore rapitur. In quorundam fiſtulis ne calices quidem poſiti fuerunt: hæ fiſtulæ ſolutæ uocantur, & ut aquario libuit laxantur uel coartanẽ. Adhuc illa aquariorũ intolerabilis fraus eſt, translatæ in nouũ poſſeſſorẽ aquæ, foramẽ nouũ caſtello imponũt, uetus relinquũt, quo uenalẽ extrahãt aquã. In primis ergo hoc quoq; emendandũ curatori crediderim, *Fiſtulæ ſolutæ.*

Non em̃ ſolum ad ipſarum aquarum cuſtodiam, ſed etiã ad caſtelli tutelam pertinet, quod ſubinde & ſine cauſa foratum uitiatur. Etiam ille aquariorum tollendus eſt reditus, quem uocant punctã. Longa ac diuerſa ſunt ſpacia, per quæ fiſtulæ tota meant urbe latentes ſub ſilice. Has

Puncta. comperi per eum qui appellabatur à punctis paſſim conuulneratis omnibus in tranſitu negociatoribus, præbuiſſe peculiaribus fiſtulis aquã, quo efficiebatur, ut exiguus modus ad uſus publicos proueniret. Quantum ex hoc modo aquæ ſublatum ſit, æſtimo ex eo quod aliquantum plumbi ſublati eiuſmodi ramis reductum eſt. Supereſt tu

Tutela ductuũ. tela ductuũ, de qua prius quàm dicere incipiã, pauca de familia, quæ huius rei cauſa parata eſt, explicãda ſunt. Familiæ ſunt duæ, altera publica, altera Cæſaris. Publica antiquior quam Agrippæ Auguſto relictam, & ab eo publicatam diximus. Habet homines circiter ccxl. Cæſaris familiæ numerus eſt ccccclx, quam Claudius, cũ aquas in urbem perduceret, conſtituit. Vtraq; autem familia in aliquot miniſteriorum ſpecies diducitur; uillicos, caſtellarios, curatores, ſilicarios, tectores, aliosq; opifices. Ex his aliquos extra urbem eſſe oportet ad ea quæ non ſunt magnæ molitionis. Maturum tamen auxilium uidentur exigere omnes in urbe circa caſtellorum & munerum ſtationes, operaq; quæ urgebunt, in primis ad ſubitos caſus, ut ex compluribus regionibus, in quas neceſſitas incubuerit, cõuerti poſſit præſidium aquarum abundantius. Tam amplum numerum utriuſque familiæ ſolitũ ambitione, aut negligentia præpoſitorum in priuata opera diduci, reuocare ad aliquam diſciplinam et publica miniſteria ita inſtituimus, ut pridie quid eſſet actura dictaremus, & quid quaq; die egiſſet actis comprehenderetur. Commoda publicæ familiæ ex Aerario dantur, quod impendium

exoneratur

exoneratur uectigalium redditu ad ius aquarum pertinentium. Ea conſtat ex hortis ædificijs'ue, quæ ſunt circa ductus, aut caſtella, aut munera, aut lacus, quem redditum prope ſeſtertium ccl. milium ſalientem, ac uagum, proximis uero temporibus in Domitiani loculos uerſum iuſtitia Diui Neruæ populo reſtituit, noſtra ſedulitas ad certam regulam redegit, ut conſtarent, quæ eſſent ad hoc uectigal pertinentia loca. Cæſaris familia ex fiſco accipit commoda, unde & omne plumbum, & omnes impenſæ ad ductus, & caſtella, & lacus pertinentes erogantur. Quoniã quæ uidebant̃ ad familiam pertinere expoſuimus, ad tutelam ductuum ſicut premiſeramus diuertimus, rem enixiore cura dignam, cum magnitudinis Romani imperij id præcipuum ſit indicium. Multa atq; ampla opera ſubinde naſcuntur, quibus ante ſuccurri debet quàm magno auxilio egere incipiant, pleraq; tamen prudenti temperamento ſuſtinenda ſunt, quia non ſemper opus aut facere, aut ampliare quærentibus credendum eſt. Ideóq; non ſolum ſcientia peritorum, ſed & proprio uſu curator inſtructus eſſe debet, nec ſuæ tantum ſtationis architectis uti, ſed plurium aduocare non minus fidem quàm ſubtilitatem, ut æſtimet quæ repræſentanda, quæ differenda ſint, & rurſus quæ per redemptores effici debeant, & quæ per domeſticos artifices. Naſcuntur opera ferè ex his cauſis, nam aut uetuſtate corrumpuntur, aut impotentia poſſeſſorum, aut ui tempeſtatum, aut culpa male facti operis, quod ſæpius accidit in recentibus. Ferè aut uetuſtate, aut ui tempeſtatum partes ductuum laborant, quæ arcuationibus ſuſtinentur, aut montium lateribus applicatæ ſunt, & exarcuationibus, eæq; per flumen traijciuntur. Ideo hæc opera ſolicita

feſtinatione explicanda ſunt. Minus iniuriæ ſubiacent ſub terranea, nec gelicidijs, nec caloribus expoſita. Vitia au tem eiuſmodi, aut talia ſunt ut non interpellato curſu ſub ueniatur eis, aut emendari niſi auerſa nõ poſſint, ſicut ea, quæ in ipſo alueo fieri neceſſe eſt. Hæc duplici ex cauſa naſcuntur, aut limo concreſcente, qui interdũ in cruſtam dureſcit, iterq; aquæ coarctat, quod aut tectorio corrum pitur, unde fiunt manationes, quibus neceſſe eſt latera ri uorum & ſubſtructiones uitiari. Pilæ quoq; ipſæ topho extructæ ſub tam magno onere labuntur. Refici quæ cir-ca alueos ſunt riuorum æſtate non debent, ne aquæ inter-mittatur uſus, tempore quo præcipue deſideratur, ſed ue-re, uel autumno, & maxima cum feſtinatione, ita ut ante præparatis omnibus quampauciſſimis dieb⁹ riui ceſſent. Neminem fugit per ſingulos ductus hoc eſſe faciendum, ne ſi plures pariter auertantur, deſit aqua ciuitati. Ea quæ non interpellato aquæ curſu effici debent, maxime ſtru-ctura conſtant, quam ſuis temporibus & fidelem fieri o-portet. Idoneum ſtructuræ tempus eſt à cal. aprilibus in cal. nouemb. ita ut optimum ſit intermittere eam partem æſtatis, quæ nimijs caloribus incandeſcit: quia tempera-mento cœli opus eſt, ut ex humore commode ſtructura combibat & in unitate corroboretur. Non minus autem ſol acrior quàm gelatio præcipit materiã, neq; ullũ opus diligentiorem poſcit curam quàm quod aquæ obſtaturũ eſt. Fides itaq; eius per ſingula ſecundum legem notam omnibus, ſed à paucis obſeruatam exigenda eſt. Illud nul li dubium eſſe crediderim, proximos ductus, id eſt, qui à ſexto miliario lapide quadrato conſiſtunt, maxime cuſto diendos, quoniã et ampliſſimi operis ſunt, et plures aquas ſinguli ſuſtinent, quos, ſi neceſſe fuerit interrumpere, ma

ior

ſior pars aquarum urbem Romam deſtituet. Remedia tamen ſunt, ut his difficultatibus inchoatus alueus excitetur ad libram deficientis. Alueus uero plumbatis canalibus per ſpacium interrupti ductus rurſus contineatur. Porrò quoniam ferè omnes per priuatorum agros directi erant, & difficilis uidebatur futuræ impenſæ præparatio ut alicuius conſtitutione ſuccurreretur, ſimul ne acceſſu ad reficiendos riuos redemptores à poſſeſſoribus prohiberentur, Senatuſconſultum factum eſt, quod ſubieci. Quod Q. Aelius Tubero, P. Fabius Maximus COS S. V. F. de riuis, ſpecubus, fornicibusq; Iuliæ, Martiæ, Appiæ, Tepulæ, Anionis reficiendis, Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. Vt cum ij riui, fornices, quos Auguſtus Cæſar ſe refecturum impenſa ſua pollicitus Senatui eſt, reficerentur, ex agris priuatorum terram, limum, lapidem, teſtam, arenam, ligna, cæteraq; quibus ad eam rem opus eſſet, unde quæq; earum proxime ſine iniuria priuatorū tolli, ſumi, portari poſſint, uiri boni arbitratu æſtimata darentur, tollerentur, ſumerentur, exportarentur, & eas res omnes exportandas, earumq; rerum reficiendarum cauſa, quoties opus eſſet per agros priuatorum ſine iniuria eorum itinera, actus paterent, darentur. Plerunq; autem uitia oriuntur ex impotentia poſſeſſorum, qui pluribus modis riuos uiolant. Primum enim ſpatia, quæ circa ductus aquarum ex S. Conſulto uacare debent, aut ædificijs, aut arboribus occupant. Arbores magis nocent, quarum radicibus & concamerationes & latera ſoluuntur: deinde uicinales uias, agreſteſq; per ipſas formas dirigunt: nouiſſime aditus ad tutelam præcludunt: quæ omnia Senatuſconſulto, quod ſubieci, prouiſa ſunt, quod Q. Aelius Tubero, P. Fabius Maximus V. F. aquarū, quæ in urbē ueni

rent itinera occupari monumentis, & ædificijs, & arboribus conſeri. Q. F. P. D. E. R. I. C. Cum ad reficiendos riuos, ſpecusq́;, per quæ & opera publica corrumpuntur, placere circa fontes, & fornices, & muros utraq; ex parte uacuos centenos quinos denos pedes patére, & circa riuos, qui ſub terra eſſent, & ſpecus intra urbem, & extra urbem continentia ædificia, utraq; ex parte quinos pedes uacuos relinqui, itaut neque monumentum in ijs locis, neq; ædificium poſt hoc tempus ponere, neq; conſerere arbores liceret: ſiquæ nunc eſſent arbores intra id ſpatium, extirparentur, præterquam ſiquæ uillæ continentes et incluſæ ædificijs eſſent. Siquis aduerſus ea commiſerit, in ſingulas res in dena milia damnas eſſet. Ex quibus pars dimidia præmium accuſatori daretur, cuius opera maxime conuictus eſſet, qui aduerſus hoc Senatuſcon. commiſiſſet: pars altera dimidia in ærarium redigeretur, deq; ea re iudicarent cognoſcerentq́; curatores aquarum. Poſſet hoc Senatuſconſultum æquiſſimum uideri, etiam ſi ex rei tantum publicæ utilitate ea ſpatia iudicarentur, multo magis cum maiores noſtri admirabili æquitate, ne ea quidem eripuerunt priuatis, quæ ad modum publicum pertinebant. Sed cum aquas perducerent, ſi difficilior poſſeſſor in parte uendenda fuerat, pro toto agro pecuniam intulerunt, ac poſt determinata neceſſaria loca rurſus eum agrum uendiderunt, ut in ſuis finibus proprium ius tam reſpublica quàm priuata haberet. Pleriq; tamen non contenti occupaſſe fines, ipſis ductibus manus attulerunt per ſemitas ſolutas paſſim, & rurſus ius aquarum impetratum habent, aquarij quantulacunq; beneficio occaſione ad expugnandos nunc abutuntur. Quid porrò fieret, ſi non uniuerſa iſta diligentiſſima lege prohiberentur,

poenaq́;

pœnaq́ non mediocris cõtumacibus intentaretur? Quæ ſubſcripſi hæc ſunt uerba legis: T. Quintius Criſpinus COS. populũ iure rogauit, populusq́ iure ſciuit in foro pro roſtris ædis diui Iulij Po. Ro. & Iulias tribui Sergia principium fuit pro tribus ſex. L. F. Varro. Quicunq́ poſt hanc legem rogatam riuos, ſpecus, fornices, fiſtulas, caſtella, tubulos, lacus aquarum publicarum, quæ ad urbem ducuntur, earum'ue quam ſciens dolo malo forauerit, ruperit, forare, rumpere'ue curauerit, peiorémue fecerit, quo minus ea aqua earum'ue quà in urbem Romã ire, cadere, flui, peruenire, duci poſſint, quóue minus in urbe Roma, & in his ædificijs quæ urbi continentia ſunt, erũt, in hisq́ hortis prædijs, locis, quorum hortorũ, prædiorũ, locorũ dominis, poſſeſſoribus, V. F. aqua data uel attributa eſt, uel erit, ut ſaliat, diſtribuat̃, diuidatur, in caſtella, lacus immittat̃, is P. R. c. milia dare damnas eſto: & qui clàm quid eorum ita fecerit, id omne ſarcire, reficere, reſtituere, ædificare, ponere & celare, demoliri damnas eſto, ſine dolo malo. Atq́ ita omnino, ut quicunq́ curatòr aquarum eſt, erit, ſi curator aquarum eſt uel erit, tum is Prætor, qui inter ciues & peregrinos ius dicit, mulctam pignoribus cogito, coërcito, eiq́ curatori, aut ſi curator nõ erit, tum ei Prætori eo nomine cogere & coërcere, mulctæ dicendæ, ſiue pignoris capiendi ius poteſtasq́ eſto. Si quid eorum ſeruus fecerit, dominus eius centum milia populo det. Siquis circa riuos, ſpecus, fornices, fiſtulas, tubulos, caſtella, lacus aquarũ publicarũ, qua ad urbem Romam ducuntur & ducentur, terminatus ſteterit, neq́ quis eo loco poſt hanc legem rogatam quid opponit, molit, obſepit, figit, ſtatuit, ponit, collocat, arat, ſerit, néue in eum locũ quid immittit, præterq́ eorũ faciẽdorũ

reponendorũ cauſa prætereꝗ quidẽ hac lege licebit, opor tebit. Qui aduerſus ea qd fecerit, & aduerſus ea repſerit, ex iuſſu cauſaꝗ omnium rerũ oĩbus eſto damnas, utiꝗ atꝗ uti eſſet eſſeꝗ oporteret, ſi is aduerſus hanc legem riuum, ſpecum rupiſſet, foraſſet'ue, quiꝗ ſpecum foraſſet rupiſſet'ue, quo minus in eo loco poſcere herbam, fœnũ ſceare, ſentes, uepres, caprificos, curatores aquarũ qui nũc ſunt, quiꝗ erunt, circa fontes, & fontium & murorũ curã, riuos, et ſpecus terminatus arbores uites, uepres, ſentes, ripæ, maceria, ſalicta, harundineta excidãtur, tollanẽ, effodiantur, excorticentur, utiꝗ recte factum eſſe uolet, eoꝗ nomine ijs pignoris captio mulcta edici or uti quæ eſto: Idꝗ ijs ſine fraude ſua facere liceat ius poteſtasꝗ eſto quo minus uites arboresꝗ uillis, ædificijs, macerijs'ue incluſæ ſint. Maceriæ quas curatores aquarũ cauſa cognita ne demolirentur dominis permiſerũt, quibus inſcripta inſculptaꝗ eſſent ipſorũ qui permiſiſſent curatorum nomina maneãt, hac lege nihil abrogato, quo minus ex his fontibus, riuis, ſpecub⁹, fornicibus aquã hau rire, ſumere ijs quibuſcunꝗ curatores aquarum permiſerũt, prætereꝗ rota, calice, machina liceat: dũ neꝗ puteus, neque foramen nouum fiat. Eius hac lege nihilum rogatio utiliſſimæ legis contemptores nõ negauerim dignos poena quæ intendiẽ. Sed negligẽtia † longi temporis deceptos leniter reuocari oportuit. Itaque ſedulo laborauimus, ut quantum in nobis fuit etiam ignorarẽtur qui errauerant. His uero qui admoniti ad indulgẽtiam Imperatoris decurrerunt, poſſumus uideri cauſa imperati beneficij fuiſſe. In reliquo uero † opto ne executio legis neceſſaria ſit, cum officij fidem etiã per offenſas tueri præſtet.

† *Legum pro tempore.*

† *opere*

SECVNDI ET VLT. LIB. FINIS.

EX PROBO INTERPRETATIO LITErarum, quæ ſuperius poſitæ ſunt.

D.E.R.Q.F.P.D.E.R.I.C. Significatum hic eſt. De ea re quid fieri placeret, de ea re ita cenſuerunt.

Q.D.E.R.F.P.D.E.R.V.I.C. Significatum eſt. Quid de ea re fieri placeret. de ea re uniuerſi ita cenſuerũt.

Q.D.E.R.F.P.D.E.R.I.C. Significatũ hic eſt; Quid de ea re fieri placeret, de ea re ita cenſuerunt, Cætera idem ſignificant.

BASILEAE APVD IOAN. BEB.
ANNO M. D. XXX.